

VAHDET-İ VÜCÛD RİSALESİ

Yazan: SA'DUDDÎN TAFTAZANÎ
Terceme: HARUN ÜNAL

BİSMİLLAHİRRAHMÂNİRRAHÎM
(Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla)

Zalimlerin, zatı hakkında tüm söylediklerinden yüce ve münezzehten olan Allah'a hamd ederim. Salat ve selam, pervasızca Hakkı haykıran, bir uyarıcı ve müjdecisi olarak gönderilen peygamberimiz Hz. Muhammed ile şeriatı olduğu gibi koruyup muhafaza eden ehl-i Beytine, dinine yardım eden sahabesine olsun.

Asıl konuya gelince: Yüce ve hiç bir şeye ihtiyaç duymayan Allah'a muhtaç olan bu yoksul yazar, Sa'duddin Tatabaî olarak şöhret bulan Mes'ud b. Ömer (Ömeroğlu Mesut) -Ki Allah kendisini doğru yola iletmiş ve ona gerçeğin tadını tattırsın- söze şöyle başlamak ister:

Muhiddîn Arabî'nin "Füsûsü'l-Hikem" adını taşıyan ve batıllarla dopdolu olan kitabını gördüğümde, bu konu üzerinde konuşmamı hak istedi. Gerçek de beni bu konuda konuşmaya sevketti. "**Füsûs**" kitabı ümmetleri dalâlete ve sapıklığa yönelten bir kitaptır. Kalb ve gönülleri öldüren, gerçek ve şer-i hükümlerle çelişen bir kitap...

Şu gerçeği oldukça iyi bilmelisin ki, yüce Allah, rahmetiyle kullarını yarattığı gibi, onlara doğru yolu da en gerçekçi ve açık bir şekilde beyan etmiştir. Onlara, akıl denen bir nimetle, hakkı bilme, tanıma gerçeğine ulaşabilmeyi bir nur olarak ihsan etmiştir. Akıl ile gerçeğe ve istediklerine ulaşabilme hüccetini (delilini) sunmuştur. İnsanlar bu sayede, yaratılanlara bakarak yaratıcının gerçeğini kavrayabilirler. Yine verilen bu akıl sayesinde, Esma ve sıfatlar açısından yüce Allah hakkında nelerin caiz ve nelerin de muhal (olamaz) olduğu gerçeğini kavrayabilirler. (1) Nitekim yüce Allah'ın peygamber göndermesi işi, O'nun caiz olan fiilleri arasında yer alır. Aynı zamanda yüce Allah, gönderdiği peygamberlerini mucizeler yoluyla da doğrulamaya kadirdir, bu da yüce Allah hakkında caiz olan hususlardandır.

İşte bu noktada aklın tasarrufu ve yetkisi sona erer. Çünkü akıl, meadî yani bundan sonraki ahiret alemiyle ilgili gerçekleri bilme ve tanıma noktasında bağımsız değildir. Ayrıca orada kullar için mutluluklarını veya mutsuzluklarını sağlayacak gerçekleri de bilme olanağından yoksundur. Aklın görevi, bağımsızlığı sadece Allah'ı tanımada ve peygamberlerin doğruluğunu kabulde sözkonusudur. Bundan sonra akıl, kendine döner, peygamberlerden, bunların dünya ve ahiret hayatlarına ilişkin söylediklerini kabul etmeleri gerekir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), zaten akıl gerçeğiyle çelişmeyen ve aklın da açıkça ve bürhana dayalı olarak kabul edecekleri şeyleri söyler, yoksa akılca muhal olabilecek yani olamaz olan bir şeyi peygamber söyleyemez. Çünkü yüce Allah'ın hüccetle, batıl olarak hakkında bir hüküm verdiği şeyin varlığı sözkonusu değildir. Böyle bir şeyin şeriatca varid olmasına olanak yoktur. Ayrıca aklın hakkında olamaz yani muhaldir diye hüküm verdiği bir velayetin ve keşfin de durumu sözkonusu değildir.

Aksine bu ikisinden her birinin olabilir ya da olası şeyler olduğu gerçeği gündeme gelebilir. Kaldı ki şeriat, aklın bağımsız olmadığı bir alanda bir şeyi anlayıp algılamasını red eder. Ancak aklın almada bağımsız olmadığı bir şey, keşif yoluyla ortaya çıkabilir. Çünkü bir şey eğer, keşif ve ayan (ortaya koyma) yoluyla bilenbilecekse, orada aklın bedahati ve bürhanından söz edilemez. Fakat bu anlamdaki bir şey, akla sunulunca, akıl böyle bir şeyin batıl ve geçersiz olduğuna hükmedemez. Çünkü böyle bir şey, akılca "olabilirler" arasında yer alır. Bu, tıpkı şuna benzer. Kainattaki varlıklardan, herhangi birisinin, yüce Allah'ın varlığı dışında yok olması gibidir. Bu, mümkündür, olabilir. Böyle bir durum, gerçeğe ulaşan ariflerin "Arifi vasılın" nazarında böyledir. Bu anlamdaki arifler "**Fena fittevhid**" derecesindeki bir fena derecesine erenlerdir. Bu hal ise, bir tek olan ve her şeyi gücü altında tutan kahhar zatın nurlarının tecellisinde olabilir. Bu, tıpkı gündüz güneşin ortaya çıkmasıyla,

ışıkları ve aydınlıklarının varlığıyla birlikte, güneşin etkisiyle adeta yok olan yıldızların durumu gibidir. İşte ilahî tecellilere mazhar olanlar da, bu durumlarında eşyadan hiçbir şeyin varlığını değil, sadece yüce Allah'ın varlığını müşahade ederler. Tıpkı gündüz yıldızlar yerinde oldukları halde, güneşin etkisiyle nasıl ki gözüküyorlarsa, bu arifler de eşyanın varlığına rağmen sadece yüce Allah'ı müşahade ederler. Arifler, böylece bir tek Allah'ı müşahade etmeleri, tüm varlıklar arasında sadece yüce Allah'ı görmeleri, öteki varlıkları görmezlikten gelmeleri olayına "**Vahdeti mutlaka veya mutlak vahdet**" yani mutlak birlik adını veriyorlar. Bu ise, Marifet ehlinin varabileceği ya da erişebilecekleri en son dereceleri olmaktadır. "**Mutlak vahdet**", marifet erbabınca, bizim yukarıda açıkladığımız gerçeğin adıdır. Yoksa bu, vahdet-i vücudcu görüşün ileri sürdükleri, yani bu kafirlerin savundukları bir vahdet değildir. Çünkü vahdet-i vücudculara göre -Vahdet-i mutlak'a göre değil- tüm kainatın varlığı, hatta tüm murdarlıklar, pislikler, kazurata varıncaya dek her şey evet her şey -haşa- Allah'dır. Yüce Allah, zalimlerin ve haddini aşanların kendisi hakkında ileri sürdükleri tüm bu şeylerden yüce ve münezzehtir.

Oysa yerde ve gökte var olan tüm mümkün şeyler, bu ikisi arasında yer alan her mümkün, sofistlerin ileri sürdükleri gibi, "bunların hiçbirisinin gerçekliği yoktur, hepsi sadece hayalden ve seraptan ibarettir." İslâm diniyle hiçbir ilgisi olmayan bu türden safsatalarını ve hükümlerle alakası bulunmayan bu türden itiraflarını keşif süsü vererek, bunlara revaç kazandırmak isterler. Hatta ağızlarıyla da, keşfin, akıl ötesi bir iş olduğunu gevelerler. Sen de bilirsin ki, keşif denilen mertebe, aklın elde edemeyeceği bir mertebedir. Fakat, böyle olmakla birlikte aklın aynı zamanda bedahatla reddettiği yani aklın açıkça muhal gördüğü bir şeye ulaşmak demek değildir. Ayrıca bundan şöyle bir anlam da çıkarılmamalıdır. Bu, aklın elde edemeyeceği türden şeylerdir, diye bir vehme kapılmamalıdır. Aksine bu, muhaldır, olmazdır. Aklın bu gibi şeyleri iptal kılmada ve geçersiz saymada bir rolü ve görevi vardır. Buna gidiş yolu öncelikle tasavvur yani düşünceden, sonra da tasdikten geçerek, bu şeyin batıl olduğuna karar verir. Bu ise zaten bedahatle yani açıkça ve delile dayalı olarak aklın görevidir.

Fakat mümkün ve insanın elinde olan yani kesbî denilen şeylere gelince, akıl bunları imkân terazisinde tartar. Bunların batıl olduğuna ilişkin herhangi bir hüküm vermez. Diğeraraftan, keşif yoluyla bilinip de, akılca bilinemeyecek olan şey, bunlara göre, sadece mümkün olan şeylerden ibarettir. Zaten bunların yolu da açıktır, bunlar için bir bürhana da gerek yoktur. Çünkü bunlar ayan denen aynalarda varlığı olamaz olan muhallerden değildir. Çünkü keşfe göre, mümteni olan yani olamayacak olan bir şeyi, mümkün kılmaz. Yani aynalarda böyle olamayacak bir şeyin, keşif aracılığıyla olabilecek demek değildir. Çünkü böyle bir şey, gerçeklerin mümteni olanla, batıl olan şeyler arasında durmadan değişiklik göstermesidir ki, bu olamaz.

Meselâ keşif yoluyla ve ayanla muhalin değişiklik göstermesi olabilseydi, tıpkı mutlak vücudun (varlığın), bir tek şahıs olması ve aynı zamanda harici bir mevcut olması gibi. Yine bir vahidi şahsının, tüm bu görünen varlıklarda, onlar üzerinde tekrar etmek suretiyle yayılmış ve dağılmış olması, hem de, görülenlerde, herhangi bir bölünmeye gitmeksizin ve başka bir şeyle karışarak çoğalma olmaksızın bir şahsi vahid, tek bir varlık... Bu, şeytanın bir aldatmacasıdır, İblisin bir tuzağıdır. Bozuk inançlıların bir hokkabazlığıdır, gözboyacılığıdır. Yanlışın ve hatanın da kaynağıdır. Bir de gerçekle gerçek olmayanı ayırdedememektir. Yani şu anlatılan şeylerden aklın muhal gördükleriyle, bir aklın ulaşamayacakları şeyleri, meselâ tecelli nurlarının her tarafı kaplaması suretiyle kainat varlığının bir anlık yok oluşu gibi, şeyleri ayırdedememelerindendir. Ancak böyle bir şeyi elde edebilmek de ya ilahî bir cezbe sayesinde veya gerek ilmî ve gerekse amelî görevlerde yüce peygambere uyarak egzersiz yapmak ve riyazatla kazanılır. Bu anlamda bir şeyi elde edebilmek, ittisalî yani bağlılık

anlamında bir kazançtır, amaca eriştir. Bunu bilmekse, ancak idraka ve kavrayışa dayalı bir elde edıştır, kazançtır.

Ayrıca aklın her şeyi anlayıp algılamada bağımsız olmadığı ve aklın ulaşamayacağı bir şey, mutlaka bu gibi tüm şeyler, yüce Allah'ın bildirmesine ve irşadına bağlıdır. Ancak alemlerin Rabbi tarafından bir bildirim ve irşad olmalı ki, akıl onları bilebilsin. Yüce Allah'ın nebi ve rasulleri yani genel ifadesiyle peygamberleri göndermesi -Allah'ın salat ve selamı hepsinin üzerine olsun-, birinciyi açıklamaya yöneliktir. Yani konuyu bildirmek meselesine bağlıdır. Bu ise, açıkca şeriattır, şariat ilmine işaretler. İrşad ile de ikincisine işaretler ki, bu da hakikat ilmidir. Burada remz ve telvih yani sembol ve işaretler sözkonusudur. Nitekim bu manadaki bir telvihi Kur'ân-ı Kerîm'in şu âyetiyle görmekteyiz. Yüce Mevlamız şöyle buyuruyor:

"... O'nun zatından (yüzünden) başka her şey yok olacaktır." (Kasas: 28/88)

Bu âyette geçen "yüz yani zat" ifadesiyle, fena fittevhid'de fani yani yok oluş derecesine erebilmektir, buna bir işaret vardır.

İSLÂM DİNİ KEMALE ERDİRİLMİŞTİR

Ayrıca yüce Allah, peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (s.a.v.) ile, İslâm dinini kemale erdirmiştir. Aynı zamanda bu dini, alemlere rahmet olarak gönderdiği Hz. Muhammed (a.s.) aracılığıyla halka karşı olan nimetini de tamamlamıştır. Nitekim yüce Allah bu gerçeği de gayet açık bir şekilde ifade buyurmuştur. Şöyleki:

"Bugün size dininizi ikmal ettim, üzerinize nimetimi tamamladım. Ve sizin için din olarak İslâm'ı beğendim." (Maide: 5/3)

Kim, Allah'ın gösterdiği yola uyarsa, kim O'nun hoşnutluğuna kulak verirse, kim de Allah'ın âyetlerini inkardan uzak kalırsa, itikat ve inanç bakımından kim de sapıklıktan kaçınırsa, aklın tesbit ettiği ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de tüm peygamberlerin açıkladıkları gibi iman ederlerse, işte böyleleri kopmayan sağlam kulpa yapışmıştır, demektir. Artık bunlar en yüce derecelere aday kimselerdir. Dolayısıyla, bunlar için hiçbir korku ve üzüntü olmayacağı müjdesini de ver. Aynı zamanda takva sahipleri için vadolunan cennete de bunlar erişirler.

Kim de nebîlerin ve rasullerin dininden döner, ölü toplumların isteklerine yönelirse, kim saadetten ve muvaffakiyetten yoksun kalırsa, kim de hep yolu yokuş yukarı çıkarsa, aşağılık sofistlerin safsatalarıyla yetinirse, bu, içi ve dışı kararmış eşkiya denen kafirlere uyarsa, şeriati inkar edenlere arka çıkarsa, hak din ve mezhepleri reddederse, "dinler ve inançlar sadece bir yaldızlı sözlerden oluşan, halkın kimi problemlerini çözmek için ortaya konan tuzaklardır" diyenlerin ve böyle inananların ardından kim koşarsa, Allah'ın, meleklerin ve insanların laneti bunlar üzerine olsun.

Çünkü bunlar halkı şaşırtmışlar, hem azıp sapmışlar ve hem de saptırmışlar, hidayeti bırakıp körlüğü, nurları, aydınlıkları bırakıp zulüm ve karanlıkları seçmişlerdir. Böylece kendilerine cehennem yurdunu helal kılmışlardır. Bir takım ilim sandıkları uydurmaların peşine takılarak dini gönüllerinden ve boyunlarından söküp atmışlardır. Bunlar özellikle Allah'ın dinine ve yoluna engel olan bir takım kimselerin yoluna uymuşlar ve onların izinden gitmektedirler. Böylece gittikleri yolda hep eğiriye ve hep sapkınlığı arayıp durmuşlardır. Bunlar aynı zamanda ahiret yurdunu da inkar edenlerdir. Zavallılar kendilerinin gerçek üzere olduklarını sanıyorlar. Oysa dikkat edin bunlar, yalancıların ta kendileridir. Oysa şeytan bunları çepe çevre kuşatmış ve kendilerine şöyle vesvese ve telkinde bulunmuştur:

"-Nebilerin ve rasullerin yani peygamberlerin tabileri olan ve onların izinden giden İslâm liderleri, müctehid imamlar, şariat ve ahkam âlimleri, zahiri âlimlerdir, yüzeysel bilgiye

sahiptirler. Böyleleri şeriatın iç yüzünü, sırrını öğrenemezler, çünkü bunlar geri zekalıdırlar." Evet, şeytan gerçek İslâm bilginleri hakkında bu şekilde saçmalıklarla vesvesede bulunur. Yine bu tipler, kendileri için de, zındıklıklarını örtmek suretiyle, "hakikat ilmüne erenler", adını ileri sürerler. Oysaki bunlar hakikatı ve gerçeği ortadan kaldıranlardır. Bunların iddialarına göre, **şeriatın sırrına erenler, ancak felsefecilerdir**. Çünkü bunlar felsefecileri, hükema diye, hem de gerçekçi hükema diye adlandırıyorlar. Aynı zamanda böylelerine tedkikçi uzak görüşlü kimseler adını da veriyorlar. Bu yüzden bunlar çok dikkat ve titiz davrandıklarını, üstün akıl ve zeka sahibi olduklarını, mantıksal anlamdaki ilimlerinde köklü temellere ve güzel esaslara dayandıklarını, hendesi ya da matematiksel bilimleriyle, gizli gerçeklere erbildiklerini ileri süren bu adamlar ve bunlara bağlı olarak hareket edenler, peygamberlerden öğrenilen gerçeklere ve inançlara bağlı kalan değerli zatlara uymayı kabullenemezler, çünkü üstünlük peşindeler, kendilerini büyük görmekteler. Bunlar, İslâm önderlerine, müctehid imamlara ve İslâm alimlerine, şeriatlere bağlı kalmaya yanaşmazlar, kendilerini bunların üzerinde görürler. Çünkü peşine takıldıkları kafirleri taklitten ayrılmazlar. Bunlar dini esaslarda ve ahiretle ilgili akidevi konularında, bağlı buldukları efendilerinin kıyaslamalarına bakarlar, onları tahkik ve tedkik erbabı kabul ettikleri için de hep onların çizgisinde yürümek isterler. Oysaki bu gibi uhrevî yani ahiret hayatıyla ilgili ve akideyi içeren konular, ancak Hz. Peygamber'in yüce Allah'dan alıp bildirmesiyle bilinebilir. Aklın o konularda herhangi bir bağımsızlığı yoktur. Nitekim Kur'ân'da bu gerçeğe işaret buyurmaktadır:

"İşte böylece sana da emrimizle Kur'ân-ı vahyettik. Sen, kitap nedir, iman nedir bilmezdin."
(Şûrâ: 42/52)

Bu kimseler, kendilerince aklî ilimlerine bağlı kalarak, aklî tasarruflarda bulunurlar. Çünkü bu aklî ilimler de yol, açıklık yani bedahat ve bürhandır. Böyle bir şey, aslında akıl sahibi topluluklarca bu manada bir kıyasa gitmenin açıkça batıl ve geçersiz olduğu da asla gözardı edilmemeli, zaten bunun gizli bir yanı da yoktur. Dinî akideler ve inançlar konusunda sadece ve sadece akıllarına dayanıp güvenenler, özellikle aptal cahillerdir, sefih düşüklüdür ki, bunlar ateş yaranıdırlar. Cehennemde ebedî olarak da kalıcıdırlar. Bu gibi konularda bunlara uyanlar da kördürler, bu körlükleriyle onları en büyük bir ahmaklıkla izliyorlar, onlara tabi oluyorlar. Özellikle de bu tiplerden en sapık ve en katı yürekli olanlara tabi olanları unutmamak gerekir. Bu beyinsizler bu alanda en aptallarını ve en önde gözüken adamlarını Taklid ederler. Zaten tasavvufcu geçinen zındıkların adeti ve huyu böyledir. Bunlar felsefeci geçinen vahdet-i vücutcu kafirleri taklit ederler. Oysaki İslâm bu tiplere, ne İslâmî yönden, ne felsefî açıdan değer vermez. Aslında mühlidler yani dinsizler ve sofistler aklın bedahatına ve açıklığına rağmen, muhal yani olamaz olan şeyleri açıkça ileri sürerler. Akıl ve nakil açısından kesinlikle olamaz ve muhal olan şeyleri hep gündeme getirirler. Bunlar aslında kainatın tümünün ilahlığına kanidirler ve böyle bir fikri ileri sürerek gerçekte, yerin ve göklerin yaratıcısı olan yüce Rabbimizi inkar ederler. Bu arada tüm semavî kitaplarda ifade olunan ve açıklanan gerçekleri de yalanlarlar. Tüm eşyanın tevhidini, bir ve aynı olduğunu ileri sürerek müşrik olmuşlardır. Tâ Hz. Adem (a.s.)'den başlayarak son peygamber olan bizim peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'e kadar, tüm peygamberlerin dinlerini yıkıp yok etmeye çalışırlar. Bu cahil tasavvufcu geçinenlerin iddialarına göre, Batıl vahdet-i vücut felsefecilerinin zındıklıkları ve zındıkları, zaruri olan ilimlerin açıkça bildirmesine bakarak, bunları mutlak vahdete bir vasıta ve vesile kabul ederler. Ki bu mutlak vahdet, bunlara göre marifet erbabının varabilecekleri, erişebilecekleri en son dereceleri olmaktadır. Oysa bu zındıklar nerede, sözünü ettikleri marifet ehli nerede.. birbirleriyle kıyaslanmaları bile mümkün değildir. Bu zındıklar apaçık bir dalalet ve sapıklık içindedirler, aynı zamanda kör ve cahil bir toplum içindedirler. Çünkü bu kesimin ileri sürdüklerine göre, mutlak vahdeti şirk ve zındıklık olarak ileri sürdüler.

Bu kesime göre, İslâm'ın bayraktarları durumunda olan müctehid imamlar, değerli İslâm âlimleri, halkın önderleri ve yol gösterenleri bu zındıkların seviyesine ve mertebesine ulaşamazlarmış. Çünkü gerçek İslâm âlimleri bunlara göre zahiri âlimlermiş. Bunlar zındıklık bilgilerine dayanarak, kendi bilgilerine hakikat ilmi adını verirlerken, hakkı iptal etmişler, gerçekleri göz ardı etmişlerdir. Bunlara göre, bu anlamda bir hakikat bilgisine erişebilmek, ancak daha önce geçen kafir felsefeci geçinenler olmuştur, bir de bunların dinsiz ve zındık olan tabileri... ki bunlara Allah lanet etmiş ve bir de lanet edebilme durumunda olan her varlık lanette bulunmuştur. Zira bunlar görünürde Allah'a şirk koşarlarken, gerçekte Allah'ın varlıkları dışındaki varlığını inkar ediyorlar, Allah'ın âyetlerini ve mucizelerini kabul etmiyorlar, reddediyorlar. Aynı zamanda İslâm dinini ve hatta tüm peygamberlerin dinlerini red ve inkar ederek geçersiz kılıyorlar. İşte bu sözüm ona tasavvufçu sofistler böylesi tuhaf bir tevhidle kafirlerden de öteye en büyük kafirdirler. Böylesi bir yolu taklit edenler de, hüsrana uğrayanlardan öte bir hüsrana ve zarar içindeler.

Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: "İnsanlardan bazıları da vardır ki, inanmadıkları halde: 'Allah'a ve ahiret gününe inandık' derler." (Bakara: 2/8)

Sakın bunların bu sapkınlıkları seni Allah'ın âyetlerinden uzaklaştırmamasın, bunlar senin için bir engel oluşturmasın. Seni bunlar İslâm dininden ayırmamasınlar. Yine bunların peşine takılarak sakın, peygamberlerin gösterdiği yol ve çizgide gidenlerin uyanlarından olmaktan uzak durmayasın.

İslâm dinini ve peygamberlerin getirdiği sistemi, inancı yıkan bu zındıklardan bir takım felsefeci geçinenler, fakih yani İslâm âlimi hüviyetine büründüler, onlar gibi görünmeye başladılar. Böylece dinden sıyrılıp çıkmış "bu yüzden de şeytanın takibine uğrayarak, sonunda azgınlardan olmuştur." (A'raf: 7/175) Çünkü bu zındıklar ve şeytan bunlara şeytanî bir taklidi öngörmüştür. Böylece müslüman âlimler sûretinde küfür liderleri sahneye çıkmıştır. Böylece bu kimseler cahillerden bir takım insanları saptırmışlardır. Aynı zamanda ilim öğrenen, ilme talip olanlardan da bir takımlarını dalalete sürüklemişlerdir. Bu tip kimseler ortada kalmışlar, ne oradan ne buradan, olabilmişler, şaşkın şaşkın dolaşıp durmuşlardır. Böyleleri hakkında yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Onlara, kendisine âyetlerimizden verdiğimiz ve fakat onlardan sıyrılıp çıkan, o yüzden de şeytanın takibine uğrayan ve sonunda azgınlardan olan kimsenin haberini oku." (A'raf: 7/175)

İşte âyette de belirtildiği gibi, onlar, bu zındıkları ve dinsizleri tıpkı Bel'am b. Baûra (1)'nin kör taklidi misali taklidet etmişlerdir. Böylece gerçekleri görmekten kör olmuş, kötü itikatlar içinde bocalayıp kalmıştır. Zira semavî olan ve Allah tarafından gönderilen kitaplardan yüzçevirmişlerdir. Bunlar ilim adamı olmaları bir yana, avamdan yani sıradan halktan bile olamamışlardır. Çünkü içinde buldukları rezaleti bırakmamışlardır. Zira bunların karakterlerinde, kendilerini dalalet erbabına benzetmeleri yüzünden akıllıca davranma sevgisi yoktur. Zira üstün zekalı gibi görünerek sapıklıkta ısrar edene göre, aptal olan kimse daha çok kurtuluşa yakındır. Nitekim, gözü gören şaşkıncu kimseye göre, kör olan insan gerçekleri kabulde, selamete çok daha fazla yakındır.

FÛSUS SAHİBİ

Diğer taraftan füsûs sahibi Muhiddîn Arabî, büyük bir çılgınlıkla ve aşırı bir hamakatle, çirkin bir davranışla haddini aşmış, kendi adî varlığını, kararmış gönlüyle aşırı giderek, Hz. Adem (a.s.) ve ondan sonra gelip de o çizgide gidenlerden üstün kabul etmiştir. Çünkü kendi

adî nefsinin (varlığını), dini kemale erdirme ve bitirme bakımından, bir binayı tamamlayan altın kerpiç ya da tuğla mesabesinde tutarken, peygamberlerin sonuncusu olan bizim peygamberimiz (s.a.v.)'i de, binadaki gediği kapatan gümüş kerpiç ya da tuğla olarak değerlendirmiştir. Böylece bu sapık kişi, değil sadece peygamberleri aynı zamanda alemlerin Rabbi olan yüce Allah'ı da yalanlamış bulunmaktadır. Çünkü bu sapık adamın iddiasına göre, alimlerin ve beşerin efendisi olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.)'le din kemale ermemiştir. Oysa Hz. Peygamber Arap ve Arap olmayan herkese peygamber olarak gönderilen bir peygamberdir. İşte bu peygamberin gönderilmesiyle birlikte kesin olarak -İbn Arabî'ye göre- tamamlanmamış ve bir eksikliği, gediği kalmış olan dinin, kapatılması gereken ya da yerine konması icabeden iki tuğlası ya da kerpiçi bulunuyor. Bu açık gediği kapatacak olan iki tuğladan biri gümüş, diğeri de altundan olan tuğladır. Gümüş tuğla, kendisiyle peygamberlik kapısı kapanan peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir. Altın tuğla ise, yine bu adam kendisini işaretle, velayet yani evliyalık mertebesi kendisiyle sona eren, -kendi iddiasına göre- zatını göstermektedir. Oysa bu sinsi ve de sapık adamın kendisi, bu haliyle şüphe uyandıran, çirkin ve iğrenç davranışıyla yalancı peygamber olan Müseyleme'tü'l-Kezzab'ı da geçmiştir. Çünkü Muhiddîn Ardabî, yalnızca yalancı Müseyleme'nin çizgisinde kalmakla yetinmemiş, ben peygamber (s.a.v.) ile eşit bir peygamberim gibi bir şeyle yetinmemiş, daha da ileri giderek, mühlidlerin ve dinsizlerin, kalbi ve gönlü kararmış olanların önde gelenleriyle, kendisinin velilerin sonuncusu olarak isimlendirilmesine dek gitmiştir. Böylece adamları onu velilerin sonuncusu olarak değerlendirirlerken, İbn Arabî'yi herkesten ve peygamber (s.a.v.)'den de üstün kabul etmiştir. Peygamberlerin sonuncusuna karşı olanların bu durumlarından ötürü Allah'ın laneti onların üzerine olsun.

Ayrıca bu melankolik adam, bu kara sevdaya tutulmuş kişi, bu afyon yutmuş adamın durumunun, aşağılık zındıklarca revaç bulması da bir takım rüyalara dayanmaktadır ki, bu rüyaları da ancak geri zekalılar ve bunamış olanlar doğrularlar. İbn Arabî'nin "**Füsûs**" adlı paçavrasının dibacesinde (önsözünde ve takdiminde) yer aldığına göre, kendisi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i rüyada görmüş, Hz. Peygamber (s.a.v.), bu adama rüyasında, Füsûs adlı kitabı vermiş ve bunu her tarafa yaymayı kendisine söylemiştir.

Şimdi sen hiç duydun mu ki, herhangi akıl sahibi bir insan, böyle zındıklık içeren, hem akla ve hem de şeriata aykırı olan, baştan sona dek batılla dolu olan böyle bir kitabı Hz. Peygamber vermiş olsun? Bu, hiç olacak bir şey mi ki? Bu kitap verilecek ve bununla, asıl olan Şeriat yani Kitap ve Sünnet baştan sona geçersiz kılınacak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ölümünden altı yüzyıl sonra gelen sözüm ona bir kitap baş köşeye oturtulacak, hem de bu kitap rüya yoluyla verilmiş olacak öyle mi? Yani Hz. Peygamber (s.a.v.) "**Füsûs**" denen bu saçma kitapla, dinini, hem de 23 yıl gibi bir zaman süresince hayatının sonuna dek, her türlü sıkıntı ve güçlüğü, sui kastlara katlanarak yaydığı dinini yıkacak bir kitabı, rüyada tavsiye edecek ve yayılmasını, halk arasında yaygınlık kazanmasını isteyecek?

Yüce Allah tarafından indirilen tüm semavî kitapları geçersiz kılacak, mebde ve mead ile ilgili hususları, alemlere, peygamberlere karşı tavır sergileyen, ilahlık savında ileri gidenlerin "saçma kitabı", kabul edilecek öyle mi? İlahlık davasında bulunan bu iddiacılar, gerçekte yüce Allah'ı bilip tanıyanlara karşı savaş açarak onları sefih ve cahil kimseleriye tanıtmaya kalkışmışlar, Allah'a gerçek kullukta bulunanları da aptal ve müşrik olarak görmüşlerdir. Bunların mebde ve meadla ilgili durumlarıysa hayatları boyunca kulları şaşkırtmak ve gerçeklerden uzaklaştırmak olmuştur. Kısaca peygamberlerin, yani nebi ve rasûllerin dönemlerinin bitiminden sonra, her şey birbirine karışınca, gerçek tersyüz gösterilince, hakikatleri bu afyoncular, bu eroinmanlar mı, bu apaçık aptallıkları ortada olanlar mı ortaya koyacaklar?

Hiç kuşkusuz akıl sahipleri, bu tür saçma rüyalar üzerinde kurdurulmaya ve oturtulmaya çalışılan sapkınlıkları bilirler. Hem de onların durumlarıyla ilgili olarak anlatılan hikayeler bunun doğruluğunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.. Samimi ve dürüst insanların, İslâm âlimlerinin bildirdiklerine göre, bunlar oldukça yalancı, oldukça afyonkeş kimselerdir. Bu tipler adeta saçma sapan sözler sarfeden adi, düşük seviyeli, rezil ve bunak kimselerden farksızdırlar. Nitekim "**el-Mevakıf**" adlı eserin sahibi adudulmille veddîn diye tanınan Adududdin Abdurrahman b. Rükneddîn (1281-1355) -Allah derecesini illiyîn de yüceltsin-'e "**Füsûsu'l-Hikem**" adlı kitabın sahibi olan İbn Arabî'nin "**Fütûhât**" adlı kitabı hakkında sorulduğunda, şu cevabı vermiştir: "Siz Mekke sıcağında başı dönmüş kuru mizaçlı bir mağribînin peşine mi takılmak istiyorsunuz, ki durmadan yediği kuru ot yani afyondur, afyon yutup durmaktadır. Yediği şeyler küfürden başka bir şey mi ki?" Bu konuda İbni Fariz de ona uyararak, şu hezeyanı savurmuştur. Yazmış olduğu "Taiyyetü'l-Kübra" adlı kasidesine, rüyada Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından "Nazmu's-Sülûk" diye isim verilmesini emrettiğini ileri sürmüştür. (1)

Doğrusu gerçek düşünenler ve akıl sahipleri de bilirler ki, bu tür şeyler birbiriyle çelişen tenakuzlarla dolu hayalden ibaret şeylerdir. Hepsi de dumanlı ve afyonkeş kafaların ürünüdür. Çünkü bunlara göre, tüm bu görünen kainat varlığı bizzat Allah'ın kendisidir. Bu durumda her şey Allah'tır. Allah'dan başka ortada bir varlık yoktur, ne bir nebi, ne bir Rasûl, ne gönderilen bir şey, ne de kendilerine bir şey gönderilmiş olanlar diye bir durum sözkonusu değildir. Kuşkusuz varlığı vacib ve zorunlu olan bir zat için uyku yani uyumak diye bir durum sözkonusu olamaz. Ayrıca varlığı vacip olan bir zatın yani Allah'ın, peygambere, bir başkasına uykuda emir buyurması konusunda bir emir vermesine de gerek yoktur. Çünkü kendisi Allah'tır -haşa-. Fakat bir kimse eğer yolunu düz yolda şaşırırsa, dolayısıyla böyle düşük seviyeli kimselerin bir düşüklükleri, kayıpları olacaktır. Bu durumda görürsün ki bu türden adamlar, hepsi bir takım cahillerden oluşmuş kimselerlduklarından, bunlar da bu türden düşük seviyeli kimselere kanat gererler, onlara boyun eğerler. Oysa hepsi de bir avuç sapık kimselerden oluşmuşlardır. Böylece fasık kafirlerin tuzağına ve ağına takılırlar, imanlarından sonra bunların yoluna girerler. Hem de gruplar halinde bunu sürdürürler. Oysaki bunlar Allah'ın âyetlerini ve yine yüce Allah'ın uyarıda bulunduğu şeyleri alaya alırlar, oyun ve eğlence gibi değerlendirirler.

Sonunda mümkünattan olan her şeyi, hatta pislik ve murdarlıkları, kazuratı bile, eşi, benzeri ve dengi olmayan yüce Allah'a denk ve ortak koşarlar. Çünkü bu sapıklar, **Füsûs** kitabının içerdiği yıkıcı zındıkça ifadeleri, dinin perçinlenmiş temel esasları olarak değerlendiriyorlar, kitabın bu anlamda şeyleri içerdiğini ileri sürüyorlar. Ancak bu kitap felsefeci geçinen kafirlerle onlara uyan zındık sözde tasavvufcular, kendilerine keşif ve açık bir şekilde gösterilen şeylere uyduklarını söylüyorlar. Oysaki bunlar, şeriatça red olunan keşifle gerçeğe ulaşamazlar. Zira bunların keşif diye ortaya koydukları ve şeriatın da reddettiği şeyler, oyunbaz ve hayal perestlerin hayal ürünlerinden ibaret olan şeylerdir, bir de şeytanın bunlarla oynadığı oyunlardır.

Diğer taraftan eğer bunlara yüce Allah'ın apaçık âyetleri okunup, kendilerinin kesinlikle açık bir dalâlet ve sapıklık içinde oldukları okunca, belirtilince konudan yan çizerler. Dosdoğru olan yoldan saptıkları aktarılınca, bir de kendilerine, tıpkı yayın oktan çıkıp gittiği gibi, bunların da İslâm dininden çıktıkları anlatılınca ve tüm peygamberlerin, dayandıkları semavi kitapların ifade ettikleri gerçeklerden uzak düştükleri söylenince, hemen konuşmanın seyrini değiştirirler. İşi başka yönlere çekmeye, haktan sapmaya, doğruları tersyüz etmeye, teville gitmeye kalkışırlar. Dine bu yalan yanlış ifadelerle ta'n etmeye, dil uzatmaya yönelirler. Yine ilahî ve semavî kitaplarda yer alan hükümlerin yorumunu kendi sapık ve dinsizlik içeren mezhepleri çerçevesinde yorum yaparlar. İslâmî kurallara, akideye, tefsir bilginlerinin

icmama aykırı görüşler sergilerler. Onlar Allah'ın âyetleriyle ilgili bu yanlış yorumlarıyla ilhada ve dinsizliğe sapmış oluyorlar. Yine onlar bu tür saçma tefsirleriyle yüce Allah'ı inkara saparak küfre giriyorlar. Oysa Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sahih olarak rivayet olunan bir hadise göre, Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Doğrusu kim, kendi görüşüne dayanarak Kur'ân'ı tefsir ederse, kesinlikle küfre girmiş olur."
(1)

İLİM EHLİNİN GÖRÜŞÜ

Yine ilim ehlinin icmama ve ictihadına göre, nassları asıl manalarından, zahiri anlamlarından da işittirip, batınîlerin, dinsiz zındıkların iddiaları doğrultusunda yorumlayanlar, apaçık bir küfrün ve sapıklığın içine girmiş olurlar. Eğer bu türden kimselere, "Allah dinini, peygamberlerin sonuncusu olan Hz. Muhammed (s.a.v.)'le ikmal etmiş ve şeriatını da kıyamete dek, teyid ederek desteklemiştir. Dolayısı ile kemale erdirilen bir şeye ek yapmak, bir eksiklik, dinle oynamaktır, hatta ebedî olan bu şeriatı yıkmaktan da öte bu, küfürdür, sapıklıktır" dense, hemen bu cahiller, işin aldatmaca yönüne girerler ve Allah'ın âyetleri hakkında ilhadca yani dinsizce tevil ve yorumlarla, teşbihlerle İslâm dinini yıkmaya çalışırlar. Müctehidlerin ictihadlarıyla belirledikleri, mutlaka takyidetme (kayıtlama), Amm olan bir hükmü tahsis etme gibi şeylerle bir benzetmeye giderek, İslâm'ı yıkmaya çalışırlar. Oysa ictihadla, mutlaka takyidetme, Amm olanı tahsis etme gibi gerçeklerle, bunların İslâm dininin sağlam esaslarını ve yıkılmaz binasını yıkmaya yönelik ilhadlarını kıyaslamaya çalışırlar. Oysa aralarında kıyaslanabilecek bir ortak noktaları yoktur, hiçbir benzerlikleri sözkonusu değildir. Çünkü bu kimselerin en büyük gayretleri ve sermayeleri aklın açıkca ortaya koyduğu bir gerçeğin karşısında büyüklük göstermektir, tüm işleri yüce Allah'ın kavline ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sözlerine karşı inkarcılıktır, red ve dinsizliktir. Varlığına yemin ederim ki, onlar büyük bir sarhoşluk içinde bocalayıp durmaktalar, hem de oldukça uzak bir sapıklıkla başıboş ve avare olarak gezip duruyorlar. Çünkü bunlar:

"Allah'ın nurunu ağızlarıyla üfleyip söndürmek istiyorlar. Oysa kafirler hoşlanmasalar da Allah nurunu tamamlamaktan asla vazgeçmez." (Tevbe: 9/32)

Bu âyette belirtildiği gibi, kafirler ve onların yandaşları ne Kur'ân'a ve ne de O'nun temsil ettiği İslâm dinine asla zarar veremezler.

BİR BAŞKA HUSUS

Bir başka husus da, genel olarak bu mülhid tasavvufçular, bu felsefeci geçinen vahdet-i vücudcu kafirleri taklid edenler, şunu haykırıyorlar. Kainatta var olan her şeyi ilah ilan ediyor, hatta habis ve murdar şeyleri, kazuratı bile ilah sayıyorlar. Aynı zamanda bunlar, tüm haram olan şeyleri de kendileri için mübah kabul ederlerken, oruç ve namaz gibi ibadetleriyse hiç de önemsemiyorlar. Ancak bunların önde görülenleri daha çok İslâm'ı şiarları, prensipleri yapar görünerek, namaz ve oruç gibi ibadetleri ikame ederek, abid kılığında gözüküp, fazlaca ibadet ediyor havasını oluşturarak ilhadını ve dinsizliğini ibadetlerle süsleyerek ortaya çıkıyorlar, zındıklarını böylece zevklendiriyorlar. Bunun adına da tasavvuf ilmi adını veriyorlar. Oysa tüm beşerin efendisi ve tüm halkın en hayırlısı olan Hz. Peygamber (s.a.v.) onları şöylece tanıtır: "Dinde külfetle ve şekilciliğe önem vererek ibadet eden bu türdeki bu toplum hakkında Rasûlullah buyuruyor ki: "Sizden herhangi birisi (ileride ortaya çıkacak olan) o toplumun namazlarının yanında kendi namazını, onların oruçlarının yanında kendi orucunu küçümseyecektir. Onlar tıpkı avdan (avı delip) çıktığı gibi dinden çıkacaklardır." (1)

Onlar böyle yüce bir ismin perdesi arkasına saklanarak, güzel fiiller yapar gözükme suretiyle küfrün şekil ve yönünü değiştirerek, İslâm ehli olan bir çok kimseleri de doğru olan yoldan saptırılmış olurlar. Özellikle de yüce Allah bunlardan bir takımlarına, bilemedikleri bir yönden istidrac kabilinden yani bir bakıma keramete benzer ve fakat keramet olmayan bir şeyi verince, bunlara daha da sapıklıkta ileri giderler. Kitabın ifadesine göre böyleleri, öleceklerinde ancak küfür üzere ölürlere, yani kafir olarak hayatlarına son verirler. Tıpkı bazı papaz, rahip ve deccalların gösterdikleri gibi, bu manadaki sözde tasavvufcu geçinen dinsiz ve sapıklar da harikulade durumlar gösterebilirler. Bir takım cahillerde onlarda gördükleri bu gibi hallere bakarak, bu zındıkları doğru dürüst kimseler kabul ederler. Onların harikulade gibi gösterdikleri şeylere istidrac denir. (2) Cahiller bu istidraclara bakarak, bu deccalleri birer ilah olarak kabul ederler. Hemen her bakımdan gerçek bir şekilde bu ilah gibi kabul ettikleri deccallere boyun eğler. Tıpkı kendilerinden önceki müşriklerin yaptıkları gibi davranırlar. Nitekim yüce Allah onlardan haber verirken şöyle buyurmaktadır:

"(Yahudiler) Allah'ı bırakıp bilginlerini (hahamlarını); (hıristiyanlar) da rahiplerini ve Meryemoğlu Mesih İsa'yı rabler edindiler. Halbuki onların ancak tek ilaha kulluk etmeleri emrolundu. O'ndan başka ilah yoktur. O, bunların ortak koştıkları şeylerden uzaktır." (Tevbe: 9/31).

Nitekim bu ekipten olan Mevlana Celaleddin Rumî, Şeyhi Şems-i Tembirizî'yi kendisinin ilahı olarak görmüştür. Bu bakımdan Farsça bir beytinde onu şöyle tanımlıyor:

"Ey benim güneşim ve benim ilahım! Ey benim varlığım ve becam kendisinden olan zat, şimdi Hakka eriştim. Ey benim hakkımı bana veren Hakk!"

Dikkat edilirse, Mevlana, beytinde Şems için ilah ve Hakk terimlerini kullanmaktadır,, bunu mutlak anlamda zikretmiş bulunmaktadır. Kısaca adam diyor ki:

"Ey Tebrîzî! Sen, beni Hakk'a ulaştıran ilahımsın ve sen, bana hakkımı veren Hakk'sın. Çünkü sen bana vahdet-i vücut mezhebini, görüşünü öğrettin ve yine sen bana öğrettin ki hem gerçekten sen ve hem de tüm mümkün olan varlıklar ilahsınız. Eğer sen olmamış olsaydın, seni tanımamış olsaydım, ben de tıpkı müctehid imamlar, âlimler, cumhur ve uzağı gören zatlar gibi peygamberlerin tabilerinin inancına benzer bir itikada sahip olacaktım. Çünkü peygamberlere tabi olanlar, gerçekte yüce Allah'ın zatını, kainattan ayrı olarak ve tüm yaratılanların yaratıcı, tüm sonradan var olanların mucidi olarak görüyorlar. Aklın da kesin olarak tesbit edip kabul ettiği, görüşlerin de ortaya koyduğu ve semavî kitapların da ifade ettiği gibi bir inanca sahip olacaktım. Çünkü tüm rasuller ve nebiler bu konuda icma ve ittifat içindeler. Evet ben de böyle inanacak, ben gerçeği göremeyen kısır görüşlülerden olacaktım. Yoksa ben, gerçeğe ulaşan tahkik erbabından biri olmayacaktım."

Kuşkusuz böyle biri, bırakın sıradan müslümanları bir tarafa, bunlar kendilerini dinin önderlerinden, liderlerinden, Hakk'ın başı durumundaki kimselerden ve yakîn erbabından da üstün görmekteler. Doğrusu bu anlamdaki bir sapıklığı kendilerine din olarak seçenler, bu manada batıl olan bir mezhebi benimseyenler, hem de lanetli bir düşünceye bağlı bulunanlar, kendi adlarına şunu tescil etmiş bulunuyorlar. Bunlar aslında gökler ve yer ehlinin ibadetleri anlamında ibadette de bulunsalar ve yine bunlar harikulade yani olağanüstü haller de sergileseler, yine de kafirlerden de öte kafir ve hüsrana uğrayanlardan da öteye bir hüsrana içindeler.

Özellikle sana uyarıda bulunuyorum ve diyorum ki, böylelerinin peşinden gidenlerin söylediklerine kulak vermeyesin, bunları dinlemeyesin. Çünkü bunlara uyanlar, bunları

savunurlarken, şöyle bir gerekçe ileri sürüyorlar. “Bu adamlardan meydana gelen bu ve benzeri sözler, ancak kendilerine vecd halinin galebe çalması sonucu oluşmaktadır. Bunlar manen sarhoşurlar. Çünkü vecd ve sekr yani sarhoşluk ve kendinden geçme hali, Rabbanî bir durum olduğundan, bu da ancak, fena fittevhid makamında fani olanlarda meydana gelen bir haldir. Bu da zaten bir arifin halinden ibare olan bir durumdur. Dolayısıyla böyle bir durumda, bu kimsenin nazarında Allah’dan başka mevcut ne varsa, hepsi yok olur, ortadan kaybolur. Bu durumda tüm varlıklardan, hatta insan kendinden bile geçer, kendini bile tanımaz, kendisinin görünür ve görünmez tüm durumlarından bile geçer. Böyle bir durumda, yani vecd ve sekr durumunda insanın aklına başka hiçbir şey gelebilir mi ki? Bırakın kendisini ona bağlı kılmakla, kendisini tek bir ilah kabul etmeyi de bir yana bırakın, hiçbir şeyi bile göremez olur. Evet, böylelerinden bu zındıkların içlerinde gizledikleri bu türden sözler ortaya çıkar. Çünkü bunlar, kendi durumlarını gizli tutan ve Rabbanî bir dine inanca bağlı olduğunu perde olarak ileri süren bu şarlatan vecd ve sekr sahiplerinden, ancak şeytanca bir aptallık ve bunaklık zuhur eder, başka bir şey değildir.”

BU TÜRDEN BEYTLER

Diğer taraftan zındıklar bu ve benzeri beytlere takılarak hareket ediyorlar. Oysaki bu ve benzeri beytlar, hülûlcuların saçmalıkları, mülhid dinsizlerin de hezeyanlarından ibaret şeylerdir. Çünkü bu ve benzeri beytlere dayanarak insan şeytanlarını ilah ediniyorlar, sonra da yüce Allah’ın gelen şu âyetini arkalarına atıyor, gözardı ediyorlar. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Ve size: Melekleri ve peygamberleri ilahlar edinin, diye de emretmez. Siz müslüman olduktan sonra hiç size kafirliği emreder mi?” (Al-i İmrân: 3/80)

Bu zındıklar aRabbimizin şu kavline de iltifat etmezler, dönüp de bakmazlar. Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Allah’ı bırakıp da kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın (rabler edinmesin).” (Ali İmrân: 3/64)

Bu beyinsiz cahillere aslında hiçbir söz de kâr etmemektedir. Bunlara tek kar eden şey, ağır söz söylemek ve dövmektir. Bunlar ancak bundan anlarlar. Hem de bunları keskin kılıç darbeleriyle toplum arasında darbedip cezalandırmak gerekir. Cahillerin harikulade yani olağanüstü şeylere aldanmalarının nedeni, İslâm dininden uzaklaşmalarının manası, olağan üstü olayların bir öneminin olmayacağını bilmemeleri, hatta dünyayı, gökleri ve yeryüzünü bu manada harikulade şeylerle doldursalar da buna değer verilmeme gereğini bilmemelerinin yegane nedeni, akidelerini ve inançlarını Kitap ve Sünnet’in gösterdiği şekilde sağlam bir temele oturtamamalarından kaynaklanıyor. Kısaca ümmetin üzerinde icma ettikleri anlamda bir akideye sahip olamamalarıdır.

Çünkü harikulade denen olağanüstü olaylar, hadiseler eğer, her hangi Hak bir peygamberin elinden meydana geliyorsa, buna mucize denir. Mucizeye inanmak gerekir, aksi takdirde küfre girilmiş olur. Çünkü mucizenin bağlayıcılığı vardır.

Eğer olağanüstü olay, herhangi bir velinin yani Allah dostunun eliyle meydana gelirse, buna da keramet denir. Kerametın Kitap ve Sünnette uygunluğu aranır. Keramet mucize gibi herkesi bağlayıcı olamaz. İfade olunduğu gibi Kitap ve Sünnete uygunluğu halinde, sadece kerameti gösteren veli için bağlayıcılığı sözkonusudur.

Eğer olağanüstü olay, rahip, papaz, deccal gibi kafirler ve dine karşı olanlar elinde meydana gelirse, buna da **İstidrac** denir. Bunun hiçbir bağlayıcılığı yoktur. Fakat cahiller bu gibi istidracı aldanırlar, sonunda onlar da mürted olarak küfre girmiş olurlar. Zındık dinsiz yani

mülhid olurlar. Oysa daha önceleri bir tek Allah'a inanan ve hanif anlamında müslümanlar idiler. Ancak istidraclara aldanarak dinden çıkmış olurlar. Bu durumda bunun sapık görüş ve düşüncesi, yücelmeye başlar. Hidayet sancakları ayaklar altına alınır. Bu şekildeki sapıklıkları ve azgınlıkları yüzünden ilhad ve dinsizlik açıkça yayılır. Putperestlerin ve müşriklerin bile veremedikleri zararı bunlar İslâm'a vererek İslâm dinini bozarlar, ifsad ederler.

GERÇEKÇİ BİLGİNLER

Bilinmesi gereken bir başka noktada şudur. Doğrusu muhakkik yani gerçekçi anlamda arifler yani bilginlerden olan dinde ictihad düzeyindeki imamlar, Hücetu'l-İslâm İmam Gazzalî'nin de belirttiği gibi, mümkün olan varlıkların yüce Allah tarafından yaratılışına ilişkin kimi sözleri bulunmaktadır. Ancak kısır görüşlüler ya da geri zekalılar, aklî ilimlerde pek bir varlık gösteremeyenler, değerli imamların sözlerini adeta "vahdet-i vücudcu" bir görüş gibi değerlendirmekteler. Oysa durum hiç de onların anladığı gibi değildir. Gerçeği gören imamlara göre bu, şu varlık aleminin varlığı, yüce Allah'ın cûd'undan yani cömertliğinden ve O'nun ihtiyarıyla yani isteğine bağlı olarak meydana gelen bir şeydir. Yoksa bu, var olmayı kabul eden ve böylece yayılan mahiyetler üzerinde icab yoluyla değil, yani zorunlu bir var ediş olmayıp, ihtiyarî bir yaratılıştır. Yani bu, ibrikten elin üzerine suyun boşalması gibi değildir. Çünkü bu suyun ibrikten ayrılmasıyla, ele ulaşması durumundan ibarettir. Yine bu, adeta güneş ışınlarının, güneşten ayrılmaksızın ve ayrı düşünülmezsizin yeryüzünün her yerine sayılması gibidir. Yoksa bir takım kimselerin ileri sürdükleri ya da vahmettikleri gibi, bu, bir yerden ayrılıp, diğer bir noktaya ulaşma değildir. Aksine bu, yani güneş ışını sebebiyle yeryüzünde, o ışına uygun olarak bir şeyin meydana gelmesine neden olur. Eğer yeryüzüne yayılan güneş ışınları, güneşten daha kat kat gibi olsa da, burada ışının, olaya sebep olmasından öteye bir varlığından söz edilemez. Kısaca herhangi bir ayrılma (infisal) ve ulaşma (ittisal) olmaksızın mücerred yani soyut anlamda bir sebebiyet ilişkisi vardır.

İşte yüce Allah'ın cûd'u yani cömertliği de adeta böyledir. İlahî cûd (cömertlik), varlığın meydana gelmesine bir sebeptir. Bu da kabiliyetlere göre, yani varlıkların kabiliyetlerine göredir. Buna da "feyz" denmektedir. İşte önder imamlar dediğimiz arif kimseler, belli şeyleri kabul etme, alma yeteneğine sahip olan varlıklar, esasen ilahî cûd (cömertlik)'ten meydana gelmekte, feyzan edip taşmaktadır. Sebep O'ndan gelmektedir. Yoksa bu arifler, mutlak manadaki varlığı, vahdet-i vücudcuların kabul ettikleri gibi, onu vacip olan varlık olarak değerlendirmiyorlar. Yani vahdetcilere göre yayılmayı kabul eden bir vücut değildir. Burada yayılmayı izafi anlamda çoğalma olarak değerlendiriyorlar. Yoksa vücudiye'nin yani vahdet-i vücudcuların kabul ettikleri anlamda bu, zat itibarıyla değildir.

Zahirî anlamda görünürde bu iki ifade, bazı kısır görüşlülerce birbirine benzer, müşabih bir durum sergileyince, vahdet-i vücudcuların zındıklıklarını gizleyen bu bunaklar, görünürde hanif dinine en iyi bağlılarıymış gibi bir vaziyet sergileyenler, ariflerin anladığı manaları, kendi sapık düşünceleri doğrultusunda değiştirip yorumlamaya giriştiler. Böylece kendi asıl kötü maksatlarını gizlemeye, kendi batıllarını ve yanlışlarını halka kabul ettirmek için bu anlamda bir yola girilerek, pak kalbleri bulandırmaya yöneldiler.

Görüş olarak şöyle konuşmaya başladılar, dedileri, mutlak vücudun yayılması, yani çoğalması ifadesinden maksat, görünürde bunların çokluğu, bu varlığın kabiliyetlere taşması, feyzidir. Sen de bilirsin bilirsin ki, zahir yani görünürde varlığın yayılması çokluk sergilemesi, bunun o görünen varlıklara izafetiyledir, demek istiyorlar. Çünkü puta tapanlar, aslında Allah'a ibadet ediyorlar. Doğrusu kim ilahlık iddiasına kalkışırsa, o kimse bu iddiasında doğrudur. Şu varlık aleminde varlıkların çokluk olarak görülmesi, onların vücutların yani zatlarının çokluğu anlamında değildir. Çünkü vücut yani varlık tek, görüntüler ve akisler farklı ve değişiktir,

çoktur. Yani izafetler ve belirlilik sergileyenlerde bir çokluk vardır, aslında her şey bir tektir, o da Allah'tır.

Evet işte bu ve benzeri saçmalıkları ve hezeyanları alabildiğince artmaktadır bunların. Bunlar bu hezeyanlarla da şu saçmalıkları haykırıyorlar, asıl amaçlarını da ağızlarında eveyyip gevelemektedirler. Bunları bir türlü açık bir şekilde söylemeye yanaşmamaktadırlar. Saçmalıkları şöyledir: “Mutlak varlık (vücut), yüce Allah'ın zatının tâ kendisidir. O da bu mümkünatta görünen tüm varlıklardır. Aksi takdirde bunların: “Mümkün varlıklardan herhangi birine ibadet ve kulluk eden herkes, aslında bizzat Allah'ın kendisine kulluk etmiş olmaktadır” sözlerinin de gerçekde bir anlamı olmazdı. Çünkü şurası gayet açıktır ki, mabudun feyzi yani ilahî rahmetin taşması ve cömertliği mabud yani ibadet olunan bir ilah olamazdı. Aynı şekilde bu kimselerin: “Mümkün varlıklardaki çokluklar, aslında vücudun kendisindeki çokluklar manasına değildir, vücut tektir” sözlerinin de bir anlamı olamazdı. Aksine, bu şeyler izafetlerin çok ve farklı gözükmelerinden kaynaklanmaktadır. Çünkü zatın kalıplara dökülmesi yani feyzi sebebiyle feyzin çokluğu konusunda bir tartışma ve olamazlık yoktur. Bu itibarla vücudun yani zatın, izafetlerin çokluğu sebebiyle, çokluk göstermesine gerek yoktur. Burada, asıl olamaz olan yani mümteni olan şey, vacip zatın çoğalmasındır ki, işte bu, olamaz. İzafetlerin çoğalmasına bakarak, bunun da çoğalmaya ihtiyaç duyacağı söylenemez, bu, mümtenidir.

DİN KARDEŞLERİM

Ayrıca değerli kardeşlerim, din alanında yardımcıları ve dostları! Dine ve İslâm'ın zafere ermesine yardımcı olan kardeşlerim, bir çok dostları ve müslüman kardeşlerim, benden Muhiddîn Arabî'nin “Füsûs” adlı kitabındaki saçmalıklarına, batıl görüş ve inanışlarına deliller, bürhanlarla cevap vermemi benden istediler. Vereceğim delillerin kat'i nasslardan ziyade akılcı bir görüşle delil sergileyerek susturmamı istediler. Böylece bu dinsiz mühlidlerin, hakkında kesin nass bulunan her türlü ilhadlarını ve dinsizliklerini susturucu bir cevapla cevaplamamı istediler.

Böyle bir görevi benden isteyen kardeşlerim, bunu aynı zamanda İslâm'ın bir fethi, cihadların da en büyüğü olarak kabul ediyorlar. Çünkü bu tağuta, şeytana, putlara ve şeytanlaşmış olan varlıklara, cibte tapanlarla savaşı bu anlamda önemli ve büyük kabul ediyorlar. Ancak böyle bir şeyi yazmaya başlamam noktasında beni üzen ve endişeye sokan bir takım problemler vardır. Öyle bir şey yazmalıyım ki, bununla bu dinsizlerin saçmalıklarını, batıl görüşlerini su yüzüne çıkarayım, açıklamış olayım, aynı zamanda gerçek tevhid erbabına da bir öğüt sunayım istedim. Bunu, korunmuş mukaddes şehir olan Dimaşk (Şam)'da yazmaya başladım. Bununla şaşî gözlerin önüne, batılı savunanların batıllarını sereyim, böylece zındıklaşmış olanların da sakat görüşlerini yıkmaya bir garanti olarak ortaya koyayım, öyle bir kitap olsun ki, bu, onlar hakkında şu gerçeği haykırması olsun: **“Bunlar kafirlerden de öte kafirdirler. Onlar bu apaçık sapıklıkları yüzünden, Allah'ın, meleklerin ve tüm insanların lanetine uğrasınlar.”** Ben, bu vahdet-i vücut görüşünü savunan zındıklarla, sem'î yani Kitap ve Sünnete dayalı delillerle karşı çıkıp münazara edecek değilim. Yine ben bunlara, fıkıh kitaplarındaki rivayetlere dayalı ifadelerle cevaplamaya kalkışmayacağım gibi, âlimlerin buna ilişkin fetvalarına da başvuracak değilim. Cevaplarım bütün bunlardan farklı olacaktır. Benim bu batıl erbabına vereceğim cevaplarım, bu manada hassas deliller ve görüşlerle olması durumunda bunlara herhangi bir yarar ve fayda getirmeyecektir kanısındayım. Aynı zamanda cevabım onları defetme kabilinden, baştan savma da olmayacaktır. Çünkü bu adamlara âyet, hadis, fıkıh ve fetva çerçevesinde cevap verecek olursam, zaten bu adamlar Allah'ın âyetlerini inkar ediyorlar, hükümleriniyse kabule yanaşmıyorlar. Aynı zamanda âyet ve hükümleri kendi görüşleri doğrultusunda yorumlayarak da zaten küfre girmiş oluyorlar. Müslüman âlimlerine

de, zahiri âlimlerdir, diye dil uzatıyorlar. Bunlara göre İslâm âlimleri, gerçek anlamda tevhidin, şeriatın ne olduğunu anlayamazlarmış, bunlara göre geri zekalılarmış.

Ben bu adamlarla münazaramı ve tartışmamı kesin aklî delillerle sürdüreceğim. Dine uygun ve felsefi bir çerçevede cevaplarım olacaktır. Aynı zamanda vereceğim cevaplar din ve mezhep erbabında da uygun görülecek. Bu kimselerin safsatadan ibaret görüşlerini red ve inkarım bu yolla olacaktır. Gerçi bu zındık dinsizler, aynı zamanda ileri süreceğim bu delilleri de inkar ediyorlar ve edeceklerdir. Çünkü bunlar, aklın bile açık bir şekilde ortaya koyup kabul edeceği şeyleri de kabullenmekten büyüklenirler.

Ancak bütün bunlara rağmen benim amacım, halkın hemen her kesimi, özeli de geneli, bilgisi de bilgisizi de, gerçeği kavrasınlar, onlarca gerçek anlaşılın diyedir. Bir de onlar, tasavvuf ehli geçinen bu zındıkların, felsefeci geçinip de vahdet-i vücud görüşünü savunan kafirleri taklide kalkışan tasavvuf ehli zındıkların durumlarını kavramış olsunlar. Çünkü bunların tümü dalalet ve sapıklık vadilerinde dolaşım duruyorlar. Yüce Allah'ın yol gösteren, hidayete yönelten âyetlerini, kendi muhal batıllarıyla geçersiz kılmaya çalışıyorlar. İslâm'ın müctehid ve değerli imamlarına uymadıkları gibi, aklın açık bir şekilde ortaya koyduğu gerçeklerin peşinden de gitmiyorlar. Onlar kendi sarhoşluklarında başıboş olarak dolanım duruyorlar. Yine bunlar, kendilerinin allayıp pulladıkları şeyler içinde dönüm duruyorlar. Doğrusu bunların neden oldukları zararları önlemeye, kesin ve şiddetli bir darp, ceza olmadıktan sonra, hiçbir şey önleyecek değildir. Bunların önlerini ancak İslâm devlet başkanlarının kılıçları kesebilir.

Ayrıca bu tasavvufçu geçinen kimselerin kitaplarının ve risalelerinin aşırı bir şekilde takvayı, kalbi Allah'tan başka her şeyden arındırmayı salık vermeleri, tavsiyeleri, samimiyetlerinden olmayıp, kendi murdar ve iğrenç görüşlerini bunlar arasında verebilmek, sunmak ve yaymak içindir. Zındıklıklarına, batıl görüşlerine bir kılıf uydurmaya yöneliktir. Tıpkı felsefecilerin batıl ve yanlış görüşlerini, sakat düşüncelerini, peygamberlere indirilen sayfalar ve kitaplar meyanında sunmaları gibi... çünkü bununla selim olan kalbleri aldatsın istemektedirler. Böyle bir işi başardıklarında da, şu iddia ile ortaya çıkarlar. Bu yola yani tasavvuf yoluna, felsefi görüşlere davet edenler, aslında dinsiz zındıklar değiller. Bunlar samimi ve doğru olan muvahhitlerin (birleyenlerin) ta kendileridirler. Böylece dinsizliği ve ilhadı irşad gibi gösterirler, böyle inanırlar, zındıklığı da doğruluk ve dürüstlük olarak kabul ederler ve inanırlar.

Yoksa, “hariçte, dışta, eşyadan olan mutlak vücudun (varlığın) dışında, hiçbir şeyin gerçekleşmesi söz konusu değildir” diye inananların bu inançları gerçekleşmemiş olur. Çünkü bunlara göre, hariçte görülen tüm varlıklar, hayalden ve seraptan ibarettir. Bunlara göre dışardaki bu varlıkların hiç bir hakikatı, gerçekliliği yoktur. Ne haram için ve ne de helal için ve ne de bu ikisi dışındaki şeyler için bir hakikatten, gerçeklikten söz edilemez. Yani ahkam bu konuda geçersizdir, bunların bir hakikatı da yoktur. Ayrıca ne bir azaptan, bir cezadan, ne bir kitaptan ve ne de hesaptan asla söz edilemez. Aksine bütün bu saydıklarımız, mühlid dinsizlerce, tasavvufcu geçinen zındıklarca ve felsefecilerce tümü hayaldir, seraptır.

Ayrıca bu adamlar aynı zamanda kendi kendileriyle de çelişiyorlar. Bunlar azabın hakikatte, gerçekte varlığını kabul ediyorlar ama, fakat bu azabı kabul edilişleri, lügatte ve şeriatte gösterildiği gibi değildir. Onlar azap sözcüğünün “Azubet” veya “uzubet”ten alındığını, türediğini, bunu da ceza ve işkence anlamında olmayıp, tatlılık manasında olduğunu savunurlar. Bir meşakkatin, zorluğun ve cezanın varlığının sözkonusu olmadığından dem vururlar. Bunun için de şu saçma gerekçeyle ortaya çıkarlar: **Aslında cehennemlikler, cehennem içinde tıpkı, balığın suda rahat ettiği anlamda, nimetler içinde mutlu bir hayat geçirirler.**

Bu da göstermektedir ki, kendilerini kamufle etmek ve gizlemek için, şeriatın zahirde kanunlarına tutunananlar, iyilikleri emredip, yasaklarından, kötülüklerinden menedenler, sırf kendilerini kabul ettirmek içindir, bu yoldan batıllarını yaymaya yöneliktir. Dolayısıyla bunların hikmeti elde edip hidayete erdikleri nasıl söylenebilir? Zira haklarında yüce Allah'ın kararı kesinleşmiş olanların, üzerlerine kapı kapanmış olanların, azabı kesinlikle hak etmiş olanların hidayetlerinden nasıl sözedilebilir ki? Rablerin Rabbi olan yüce Allah onlara kesin cezayı belirledikten sonra, hiç hidayette kalabilirler mi?

“Rabbimiz! Bizi doğru yola ilettikten sonra kalplerimizi eğriltme. Bize tarafından rahmet bağışla. Lütfü bol olan sensin.” (Al-i İmran: 3/8)

Onların bu iğrençliklerine, saçmalıklarına etraflı bir şekilde girişmezden, onların şüphe ve kuşkularını geçersiz hale sokmazdan önce, bir giriş yapmak, bir hazırlık yapmak isteriz. İsteriz ki, okuyucu bu sayede onların vehimlerinin batıl ve hiç olduğunu, iddialarının asla bir işe yaramadığını ve geçersiz olduğunu öğrenebilsinler. Bunun için de yüce Allah'dan bizi dosdoğru yola iletmesini isteyerek ve bizi bunda başarılı kılarak, konuya açıklık getirmi şolalım. İşte bu yüzden de söze şöyle başlıyoruz:

GİRİŞ

Her şeyden önce bilmemiz gereken husus, İslâm dininin temellerinin şu gerçekleri bilmek, tanımak ve inanmaktan geçtiğidir. Öncelikle Allah'ın varlığını, onun yaratıklarının varlıklarına bakarak, bunu delilleriyle tanımak ve öğrenmektir. Bu da, ancak eşyanın varlığının ve gerçekliklerinin sübütuna, kesinliğine bağlıdır. Daha sonra bu temele dayanılarak, peygamberlerin, gökten kendilerine indirilen şeriatlerinin sabitliği, gerçekliliği ortaya konur. Dikkat edilirse, İslâm büyükleri, imamlar, Kelam ilmiyle ilgili kitaplarına, öncelikle eşyanın hakikat oluşundan, gerçekliğinden söz ederek işe girişiyorlar. Bununla da sofistlere, milletin kafasına şüphecilik sokanlara cevap vermiş oluyorlar. Çünkü sofistler, eşyanın hakikatini, gerçek oluşunu kabul etmiyorlar. Duyulara, açık ve kesin görüşlere rağmen red ediyorlar. Çünkü ister duyular, ister akıl ve ister şeriat olsun bütün bunlar eşyanın gerçekliliğine, hakikatına tanıklırlar. Bu esaslara göre, eşya gerçekte vardır, sabittir, bu, bilimsel noktadan da gerçekleşmiştir. Dolayısıyla zaten daha önce haklarında azap ve ceza kesinleşmiş olanların vehmine değer vermek de gerekmez. Şu teklif yani sorumluluk dünyasında, mümkün olan varlıklara fanilik erişecek olanların dediklerine değer verilmez. Yoksa arifler nazarında bunlar izmihlali, yok oluşu anlamında değildir. Yani ariflere göre, **“Fena fi't-Tevhid” de fani olmak anlamında izmihlal yok oluş değildir. Bu fani oluş, adeta, güneşin ortaya çıkmasıyla, yıldızların nurunun, aydınlığının kaybolması gibi bir şeydir.** Şimdi buna bakarak eşyanın hakikatı yoktur, bu durumda eşya adeta seraba ve hayale benzer, demek ayrı bir şeydir. Fakat bir kimse, yıldızların ışığı ortadan yok oldu gitti, diye kalkıp, güneşin doğmasıyla ortadan yok gibi kaybolan bu yıldızlar gerçekte yokturlar. Bunlar sadece birer serap ve hayalden ibaret şeylerdir, demek birbirinden tümüyle farklı şeylerdir.

Bu durumda böyle düşünen, söyleyen ve kabul edenlerin beyinsizliğine, aklını yitirdiğine karar verilir. Akıl sahipleri, gerçekçi düşünenler, bunlar hakkında bu karara varırlar. Çünkü bunların inançlarına göre, kainattaki aynlar, yani gökler, yer ve bu ikisi arasında yer alan her şey, haricî mevcutlar (varlıklar)'dır. Kainattaki tüm bu şeyler, Allah'ın ilminde sabit olan aynlardır. Allah ise, bunlara göre mutlak vücut (varlık) olup, hariçte değildir. Aksine hariçte görünen şeyler tamamen hayalden ve seraptan ibarettir. Dolayısıyla bunların taayyünleri de, yani kesin birer ayn (şey) oluşları da, bilimsel bir taayyündür, yoksa bunlar aynî anlamda, bir taayyün değildir.

Sen de biliyorsun ki, sofistlerin tüm bu safsatalarına ve saçmalıklarına rağmen duyular, akıl bunlardan birinin muhal ve batıl olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü bu adamlar, duyuların ve aklın açıkca batıl olduğunu gösterdiği şeyi kabul etmekten büyüklük gösteriyorlar. Yani kabul etmiyorlar. Eğer bu adamlar, ayanı sabite (Eşyanın henüz varlık dünyasına gelmeden önce ilm-i ilahî’de sabit olan suretleri)yle olan şeyi murad ediyorsa, yani yüce Allah’ın ilmi, cisimlerin aynlarının (kendilerinin) zatlari için sabit olması bakımından bir zarftır, diyorlarsa, bunun batıl olduğu açık ve ortadadır. Çünkü ayn olan şeyin gerçekleşmesi bakımından sıfatın zarf olması mühaldir. Çünkü sıfat tanıtıcı şeydir. Eğer bunlar, bu ifadeleriyle, yüce Allah’ın ilminin, ayanın hariçte sabit olmaları sözkonusu olmaksızın, ayanı sabiteye taallukunu demek istiyorlarsa, bu durumda da yüce Allah’ın, bu şeyi, hariçte yani dıştaki oluşumuna aykırı ve farklı bir şekilde biliyor anlamı çıkar. Bu da doğrusu en uzak bir sapıklıktır, üzerinde daha başkaca bir küfürden söz edilemeyecek derecede büyük bir küfürdür. Çünkü böyle bir şey cehalet yani bilgisizlik demektir, bu konuda yüce Allah’ın bilgisi yoktur, anlamı vardır. Oysa yüce Allah bu gibi şeylerden yüce ve münezzehtir. Yani kainatın hariçte (dışta) tahakkukunu, gerçekliliğini inkardan, yüce Allah münezzehtir. Kaldı ki bu, aynı zamanda duyularla bilinene de aykırıdır, buna karşılık da bir büyüklük taslamaktır. Aynı zamanda bu, nass ile sabit olan hükmü de inkar anlamını taşır. Çünkü yüce Allah’ın kavli şöyledir.

“O’nun zatından başka her şey yok olacaktır.” (Kasas: 28/88) İşte bu şahısların sapık görüşleri kabul edilirse, her şeyin ilah kabul edilmesi durumunda, bu âyetin bir manasının olmaması gerekir. Çünkü bu âyet, bu şeyler yani kainat önce gerçekleşmiş olmalı ki, sonradan da bunların helakinden, ortadan yok olmasından sözetmiş olabilsin. Çünkü helak oluş, ortadan yok oluş, ancak o şeyin önce gerçek bir şekilde var olmasından, tahakkukundan sonra ve hariçte yani yüce Allah’ın zatının dışında gerçekleşmiş olmalarından sonra sözkonusudur.

Bununla da anlaşılmiş oluyor ki, Arap şairlerinden meşhur Lebid’in şiirinde sözü edilen batıl da helak manasıdır. Dikkat edilirse Lebid’in şiirinde şöyle sesleniyordu:
Aklınızı başınıza devşirin Allah’tan başka her şey batıldır.

Şairin buradaki “Batıl” sözünden helak olucudur, manası vardır. Bu helak da ancak varlık dünyasına geldikten, vücut ve sübût bulduktan sonradır. Yoksa, hepsi Allah’tır, demek değildir.

Ayrıca gerçekçi düşünenler ve hükema diye adlandırılan felsefeciler, hariçte, yani Allah’ın zatı dışında kainatta var olan şeylerin sıfatlarının taayyünü (belirlenmesi) konusunda mutabıktırlar. Yani gerek gerçek düşünürler ve gerekse hakimane düşünenler bu şeylerin hariçteki niteliklerinde müttefiktirler. Gerçi bu kimseler, bu şeylerin sıfatlarının hariçte mevcut olmaları halinde, tayyünleri de aynen dışarıda mevcut yani var olan bir şeydir konusuyla, bu harici mevcutlar (varlıklar) zihinde var olan mevcutlardır. Dolayısıyla, taayyün de (belirlenme de) yine zihinsel bir taayyündür, ya da ilmî bir taayyündür, haricî değildir, noktasında farklı görüşler sergileselerde, temelde ittifak içindeler. Çünkü bunlar da, haricî varlıkların gereklerinden, levazımındandır.

Sonuç olarak taayyün (belirlenme ve var oluş) ister haricî anlamda bir mevcut, ister ilmî (bilimsel) manada bir mevcut olsun, haricî mevcutların vasıflarındandır. Bu durumda “A’yan’ın taayyünü” hariçte tahakkuk etmiş ve gerçekleşmiş bulunmaktadır. Eğer taayyün ilmî olup da aynî olmasaydı -gerçi asıl konu ayanın hariçte taayyün etmemesi meselesi ise -iki çelişki arasını bulmak için, böyle bir şey muhaldir, olamazdır. Eğer bir şey sonuç itibariyle muhale yani olamazlığa varıyorsa, bu da sonuçta muhaldir. Yani muhale götüren de neticede

muhaldir. Nitekim “Ayanın hariçte taayyününün tahakkuku yani gerçekleşmesi diye bir şey yoktur” ifadesi de buna göre muhaldir.

Mademki vahdet-i vücut mezhebini, görüşünü savunanlar, bunun gerçekleşmesini hep muhallere, olamazlara sarılarak, hep büyüklük sergileyerek savunurlar. Tıpkı akıl tarafından kesinlikle bilinen ve hükmedilen bir şeyin bunlar tarafından kabul edilmemesi gibi, tıpkı yine aklın varlığına, sübutuna hükmettiği bir şeyi inkar etmeleri gibi, tıpkı sofistlerin, şüphecilerin görüşlerine bağlılıkları gibi bunların işleri hep inkardır. Yine tıpkı dinsizlerin Allah’ın âyetlerini reddetmeleri gibi, gerçekçi bir şekilde düşünen akıl sahiplerinin hakkında mutabık kaldıkları şeyleri inkara kalkışmaları gibi hep inkardır. İşte bu sofistler, zındık vahdetçiler, bütün bu suçları işlemişlerdir. Bunlar kendileri için en sağlam kale olarak, tüm batıllarını yaygınlaştırmaya, bunlara revaç buldurmaya çalışmışlardır. Tek sığınakları bu şeni ve iğrenç batıllarını halkın gözünde kabul edebilir duruma getirmektir.

Bu kesim, bu alanda kesin deliller sunmaktan acze düştüklerinde, öncelikle keşif ve ayan olayını ileri sürerek inkara gitmişlerdir.

İkinci olarak da, kendilerinin batıl ve saçma hallerini, korkunç denebilecek ibarelerle, dehşet saçan iftiralarla sunmalarındır. Onların bu yaptıkları şeylerin benzeri ne kitapta, ne de sünnette yer almadığı gibi, konuya gerçekçi bir şekilde yaklaşan İslâm âlimlerinden de böylesine konuşan birileri çıkmış değildir. Bunu da, sırf şaşılıklarını örtbas etmek, zındıklıklarını gizlemek, bunların batıl oldukları kesin görüşlerle ortaya çıkmasını önlemek ve korumak için bu yola başvurmuşlardır. Ancak insan gerçekçi bir kafayla düşünüp bunların manalarına vakıf olmasından, bunların esaslarına ve dayandıkları şeylere muttali olduktan sonra, bu durumda tüm bu şeylerin akıl ve şeriatçe kabul edilebilir bir yanlarının olmadığını görebilirsin. Hepsini de batıl olduğunu, asıllarının da, ikinci derecedeki şeylerinin de temelsiz olduklarını görebilirsin.

Eğer istersen, bu tarzdaki bir sakatlığı, gerçekten uzak bir durumu öğrenebilirsin. Bunun için de sana Muhiddîn Arabî’nin manevî oğlu Sadreddîn Konevî’nin Fatiha ile ilgili tefsirini okumanı salık veririm.

Bir de bu adamların, aklın varlığı ve sübûtu hakkında kesinlikle hükmettiği şeyi inkar etme iddialarına gelince, bunların bu iddiaları da tıpkı: “**Mutlak vücut, vahidî şahsîdir ve haricî bir mevcuttur**” demeleri gibidir. Oysaki açıkça bilinen bir gerçektir ki, bu, akli itibarlardan (değerlendirmelerden) ibaret bir şeytir. İkinci derecedeki makullerin (akılca kabul edilebilirlerin) ise, zaten bir varlıkları, vücudu hariçte yoktur. Yani ikinci derecede vaki olan bir şey akledilebilen, anlaşılabilen şeylerdendir. Biz de bu gibi şeylerin örneğin insan, at, ağaç ve taş gibi bir mahiyetlerinin var olduğunu eğer akledemez, anlayamazsak, bu durumda, bu gibi şeylerin bir varlıklarının olduğunu akletmemiz, kavramamız da bizim için mümkün değildir. Bunlar ister küllî (tümel) manada olsun, ister cüz’i tikel anlamda olsun, ister zatî, ister arazî olsun, ikinci derecedeki anlaşılabilir şeylerin (makullerin) varlığından söz edilemez. Çünkü bunlar bu durumda sadece zihinde var olan küllîler durumundadırlar. Bu bakımdan da külliyyatın hariçte değil, ancak zihinde varlıkları sözkonusudur. Bu, tıpkı şuna benzemektedir. Adeta Amm yani genel olan şeylerin varlığı, ancak has (özel) olan şeylerin varlığı meyanında varlıklarından söz edilebilir. Yoksa, has yoksa, orada zaten ammin yani genelin bir varlığından söz edilemez.

Yine bu kimselerin, mutlak vücudun, ikinci derecedeki makullerden vahidi şahsî (tek varlık, tek zat) olmaları ve haricî bir mevcut olmaları, iddiasına gelince, aklın hakim ve egemen olan açıklığına karşı büyüklenerek, hariçteki varlığını inkar etmeleridir. Yine bu, tıpkı onların şu

iddialarına benzer. Mutlak vücut yani varlık bunlarca vahidî şahsî (tek varlık, tek zat) olarak kabul ettikleri halde, bunun da şu görünen alemde yayılmış olduğunu, bunlar üzerinde herhangi bir muhalata yani karışım olmaksızın, zahirlerde çoğalmaksızın ve kısımlara, bölünmelere de ayrılmaksızın tekrar edip durduğunu kabul etmekle birlikte yine bu da idrak ve kavrayış ölçüsünde batıldır, geçersizdir. Çünkü herhangi bir şeyin zat açısından eşyada yayılması, bu şeyin ancak eşyaya dağılması ve bölünmesiyle mümkündür. Yani külli bölünmenin, cüz'îlere doğru bölünmesiyle olur. Eğer mutlak vücut yani varlık, vahid-i şahsî (yani tek varlık ve zat) olsa veya vacip olmuş olsa, bu durumda kısımlara ve parçalara ayrılması mümtendir, olamazdır. Durum böyle olunca, bunun inbisatı yani yayılması da mümteni olur. Ancak yüce Allah'ın feyzinin eşya üzerinde dağılması ve yayılması olayına gelince, bu, vacibin inbisatı yani yayılması demek değildir. Çünkü varlığı vacip olan zatın feyzi, bizzat varlığı vacip olanın kendisinin feyzi yani taşması demek değildir. Aynı şekilde vahidi şahsînin, tek şahsî eşya üzerinde tekrarına gelince, bu, ancak O'nun, o şeyler üzerine ard arda hasıl olmasıyla olur. Böyle bir şey de ancak, o şeyin birbirini izleyen tahayyüziyle, onlar üzerinde yerleşmesiyle, onlara katılmasıyla olur ki, bu da zaten karışım ve muhalata demektir. Bir teki'in şahıs olarak, hiçbir karışım ve muhalata olmaksızın eşya üzerinde tekrarı da zaten batıl ve geçersizdir. Bunun böyle olduğu da aklın ve kavrayışın açık ölçüsüyle bellidir. Yine herhangi bir şeyin görünenlerde veya benzerlerde çoğalması meselesine gelince, bu, o şeyin parçaya veya parçalara bölünmesi demek değildir. Benzerlerde veya görünenlerde hiçbir bölünme olmaksızın çoğalması konusu da aynı şekilde aklın açık delilleri karşısında batıldır, geçersizdir.

Meselâ vahidî şahsî deneni tek varlık, eğerahsî bir ceset olsa, bu durumda o, bu kainatın vücudu yani varlığı demektir. Böyle olunca da, vacibin temelde kainat üzerinde bir etkisinin olmaması gerekir. O vacibin yerin ve göklerin ve bu ikisi arasındaki şeylerin yaratıcısı olmaması icabeder. Çünkü bu durumda yaratıcının kainattaki şeyler üzerinde bir tesiri yok demektir. Böyle olması halinde, kainatın var olmasında yaratıcının tesiri yok demek olur. Çünkü bu adamlara göre bu şeyler de zaten vacibin kendisidirler. Şurası gayet açıktır ki, bir şeyin bizzat kendi kendini etkilemesi, mahiyetlerini değil, kendini etkilemesi de aynen mümtendir, olamazdır. Felsefecilere ve vahdetçi olup felsefeci geçinenlere göre 'mahiyetler, herhangi bir yaratanın, ortaya çıkarmanın çıkarmasıyla değildir' söz ve görüşleri de kesinlikle batıl ve geçersizdir. Çünkü böyle bir görüş, sanii yani yaratana tamamen ataletle uğratmaktır, devreden çıkarmaktadır. Aynı zamanda bu, mevcudun yani varolmuş olan şeyin varlıktan (vücuttan) türediğinin de olamazlığını gerektirir. Çünkü sıfat yani nitelik, zat ile kaim olan yani zat ile varlığını sürdüren manalardan doğmuştur. Yoksa bu, zatta meydana gelen bir şey değildir.

Eğer vücut deneni varlık, bizzat varlığı vacip yani zorunlu olan olsaydı, o zaman o vücudun yani varlığın da bizzat kendi adına bağımsız olması gerekirdi. Böyle olması halinde ise, başkası vasıtasıyla ona bir sıfat yani vasıf olarak varlığını sürdürmesinin de bir anlamı olamazdı. Kaldı ki bu durumda da varlığın ikiliği ve çokluğu mümtendir, yani olamaz olurdu. Çünkü böyle bir durumda, vücut yani varlık lafzı (sözcüğü) varlığı vacip yani zorunlu zatın alemi (özel ismi) olurdu. Örneğin "Celaletün" sözcüğü gibi. Koşkusuz, "Celale"tün sözcüğünün iki ve çok olması, yaniö ikili ve cem'i (çoğulunun) olması da mümtendir, olamazdır.

Eğer mevcudun (varolmuş olanın), ikil ve çoğul olmanın varlık adına türemiş olduğu hem di., hem örf ve hem şariat bakımlarından doğruluğu kabul edilmesi durumunda, bundan şöyle bir şey çıkmış olur: "Allah, bizzat varlığın kendisidir" sözü kesinlikle batıl olduğu ortaya çıkar. Aynı zamanda durumun böyle düşünülmesi durumunda, zat yönünden varlığı vacip olanın mümkün (olabilir) olan şeylerde birleşmiş olması, ittihadı gerekir. Yani haricî varlık açısından

böyle olması icabeder. Çünkü “vücüt yani varlık, zat itibariyle, kavram bakımından mahiyete aykırı olmasına rağmen, zata yönünden mahiyetler müttehiddir, birleşmiştir” düşüncesi kabul edilince bu, mahaldir. Burada “kavram bakımından aykırı” ifadesinde demek istenen, bunlardan birisinden anlaşılan, ötekisinden anlaşılandan başkası değildir, demektir.

Kuşkusuz, varlığı vacip olanın mümkünle ittihadı, birleşmesi, hatta bu bir tek de olsa, muhaldir, olamazdır, küfürdür, dalalet ve sapıklıktır.

O halde, “Vacip varlığın tüm kainatla birleştiği, tevhid ettiği” konusunda nasıl düşünmek gerekir? Kaldı ki, böyle bir durumda mümkün yani olabilir olan varlıkların zatlari (kendileri)yle ilgili duyularla anlaşılabilen taaddüdü (sayısal) yönünün ortadan kalkmasını gerektirir. Yine mütemasil (benzer, denk) ve birbirleriyle çelişen vasıfların da taaddüd etmemesi gerekir. Çünkü şahısta vahdet-i vücut, aynı zamanda bu şahsın kendisiyle irtibat kurduğu, alakalandığı şeylerde de vahdeti, aynı vücutta birlikteliği gerektirir. Aksi takdirde, vahidin yani bir tek olanın şahısta ittihadı, birleşmesi, tevhidi, değişik şeyler vasıtasıyla meydana gelmiş olacaktır ki, yine bu da muhaldir.

Kuşkusuz “Mevcutların zat ve sıfatlarından duyularla anlaşılabilir taaddüdü (sayısal çokluğu) ortadan kaldırır” sözü ve görüşü sadece saçma bir safsatadan ibarettir. Bunların batıl ve geçersizliğine tüm kainat, yer ve gökteki tüm varlıklar tanıklırlar.

Ayrıca bu adamların, akıl yönünden sübütü ve varlığı zorunlu olarak kabul edilen ve duyuların da hakkında bu anlamda zorunlu olarak hüküm verdiği şeyleri kabul etmemeleri, reddetmeleri savlarına gelince, bu düşüncedekilerin bu savları da tıpkı, varlıkların bizzat yani zat itibariyle çoğalamayacakları, bunu da kabul etmemeleri gibidir. Yine varlıkların tahakkuunu kendi savlarına göre reddetmeleridir. Bunların savlarına göre kainattaki aylar (şeyler, varlıklar), ki bunlar bu ifadeleriyle haricî mevcudatı (var olanları), Allah’ın bilgisinde ve ilminde sabit olan aylar (ayan-ı sabite) olarak kabul ediyorlar. Yoksa hariçte varlıklar olarak kabul etmiyorlar. Aksine eşyanın hariçte yani dıştaki varlıkları, görüntüleri sadece hayaldir ve seraptır. Evet vahdetçiler bunu söylüyorlar.

Aslında bu şeyleri tümüyle batıl ve saçma, safsata olmakla birlikte, bu bizzat safsatacı soytarıların mezhebidir, görüşüdür. Amacı da İslâm dinini kökünden yıkmak, şeriatia ve hükümleri geçersiz kılmaktır. Nitekim biz bu konuyu bu çalışmalarımız sırasında açıklayacağız.

Bu kesimin yüce Allah’ın âyetlerini inkarı meselesine gelince, bu da onların: **“Allah, kainatın vücudu, varlığıdır, kendisidir. Kainatta yerle, göklerin ve ikisi arasındaki şeylerin bir yaratıcı olmaz”** tarzındaki görüşleridir. Nitekim benzer ifadeleri daha önceden de geçmişti. Bu sözden anlaşılan odur ki, kainattaki görülen şeylerin tümü yalnız hayalden ve seraptan ibarettir. Aslında bunların hakikat olması diye bir şey yoktur. Hariçte bunların hakikat oluşundan söz edilemez. Bu itibarla hariçte ne melekler, ne de peygamberler, ne veliler, ne de ümmetleri, ne şeriatler ve ne de dinleri, ne cennet, ne de cehennem, ne korkutanlar, ne de müjdeleyenler, ne sevap ne de ceza, evet bunların hiçbirisi hariçte yoktur. Bunların tümü hayalden ve seraptan ibaret şeylerdir. Bu konuda Rabbim şöyle buyuruyor:

“De ki: Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah ve yanında Kitab’ın bilgisi olan peygamber yeter.” (Ra’d: 13/43)

AKLIN, HAKKINDA MUTABIK KALDIĞI ŞEY

Bir de bu adamlar, aklın ve akıl sahibi kimselerin üzerinde mutabakat sağladıkları şeyleri de inkar ederler. Çünkü akıl sahipleri, **“Yüce Allah’ın hakikati ve künhü, akıl ile idrak olunamaz, anlaşılabilir”** konusunda mutabıktırlar. Nasıl olmasın ki? Seçkin zatlardan rivayete göre, onlar şöyle demişlerdir: **“Seni, tanımak gerektiği gibi, tanıyamadık.”** Bu, ancak muhakiklerce istihaleden, yani olamazlıktan başka bir şey değildir. Yani muhakikler bunun muhal olduğunu, böylece belirtmiş olmaktadır. Ayrıca diğerleriyle birlikte mümkün varlık olamayacağını bir göstergesidir. Bu, Allah’ın hariçte varlığının bir kanıtı, mümkün şeyleri ilk kez ortaya koyan, var eden, bu mümkünlerin sonradan var olmalarında da etken olan, hakiki yani gerçek anlamda bir tek varlıktır. Kesinlikle asıl itibariyle olsun, zihinsel veya haricî (dışsal) cüzler yönünden olsun ya da cüzler bakımından olsun, yüce Allah’da tekessür yani çoğalma sözkonusu değildir. Bir de mutlak vücut (varlık), ikinci derecedeki makullerin yani aklen bilinen şeylerin sayısal olanlarından en bilinenidir, en tanınanıdır. O’nun hariçte bir varlığı yoktur. Yani hariçte, mevcutlar arasında müşterek (ortak) olarak hariçte bir varlığı yoktur. Bunu söylerken de, böylece konuya şüphecilikle yaklaşmaya kalkışıyorlar. Allah için bir çok cüzler vardır, neredeyse sayılamayacak derecede çoktur. Bu da eşyanın vücutlarıdır. Kuşkusuz, aklın hariçte madum (yok) olarak aldığı, çoğalan, kısımlara ve cüzlere ayrılması olarak değerlendirdiği bir şeyin, varlığı zorunlu (vacibu’l-vücut) ve kainatın ilahî olması mümtenedir, olamazdır.

ASIL MESELEYE GELİNCE

Şimdi tüm bu anlattıklarımız şeyleri (neredeyse bulmacaları) eğer makam olarak anlayabilmiş ve değerlendirebilmişsen, artık bundan böyle söze başlayarak deriz ki:

Aslında ne din ve ne de felsefik noktadan hiç bir önemleri ve de varlıkları olmayan kimi felsefeci geçinenler ve bir takım da tasavvufçu geçinen bir topluluk, şu görüşü savunur oldular: **“Yüce Allah’ın kendisi bizzat mutlak vücûttur, varlıktır, tüm görünen şeylere yayılmıştır.”** Yani varlık olarak kendisi herhangi bir şey şarta bağlı kılınmamıştır. Aynı zamanda akıl ve duyma gibi bir şey de aranmamıştır.

Aklın meselesine gelince, bunun vacip olarak ademi ve madumu yani, yokluğu, bulunmaması caiz değildir. Çünkü bu, ortadadır. Yine saf ve öz varlığın, mümkünlerin varlığına muhalif olan bu öz varlığın vücudu yani varlığı da olamazdı. Çünkü felsefecilere göre, o zatın hakikati, öz bir varlıktır, kendi zatıyla hem aynen ve hem zihinsel olarak, kendisini var edecek bir faile gerek ve ihtiyaç duymaksızın veya akılda kendisiyle kaim olabileceği, ayakta durabileceği bir mahal, yer olmaksızın varlığını sürdürmesi, hakikatte ve gerçekte hususî ve mümkünler için değişik olan gerçeğe aykırıdır. Bunların mümkünlerde ortak olmaları, mutlak vücuda arz olunmaları yönündendir. Bu mutlak vücut yani varlıksa bizzat kevn yani kainattır. Yoksa aynalarda demek değildir. Onlar bunun adına (Vücudu Baht) yani öz varlık adını veriyorlar. Bunun için de şu koşulu getiriyorlar. Bu öz varlık, herhangi bir hakikatle (gerçekle) kaim olamaz. Hatta akılda bile olsa, yine de olamaz. Yani klen bile bunun düşünmek olamaz. Tıpkı mümkün olan varlıkların akılda düşünülmesi gibi değildir. Aslında has yani öz varlık, eğer mutlak vücutla birlikte alınır, değerlendirilirse, bu mürekkeptir (bir bileşiktir) veya soyut olarak sunulan bir şeydir. Dolayısıyla bu, zorunlu olarak, mukayyed olanın (kayda bağlı bulunanın) mutlaka muhtaç olması anlamında, bir ihtiyaç içindedir.

Aynı zamanda kelamcıların savundukları gibi, vücibin, mevcut bir hakikat olması da caiz değildir. Çünkü vacibin hakikati (gerçekliliği) akıllarca anlaşılabilir durumda değildir. Bizzat onu gerektirdiğinden bu, böyledir. Bu, mefhum yani kavram yönüyle böyledir. Yoksa hüviyet noktasından değildir. Tıpkı mümkünlerde var olduğu gibi. Gerçekten vacip olan şey, mahiyet ve vücut yönünden bunların toplamıyla, o zaman bunun terekübü yani bir bileşik olması,

hatta aklen de olsa, böyle olması gerekir. Eğer bunlardan birinin alınması halinde, o zaman bu şeyin zorunlu olarak, vücutta tahakkuk edebilmesi, gerçekleşmesi için mahiyete gerek duyar. Vacip için adem ve madum olamaz yani mümteni olunca, has (öz) varlık ve var olan hakikat (hakikati mevcude) olmayınca, yani vacibin bunlar olması durumunda varlığının olamayacağı kabul edilince, bu durumda artık mutlak vücut (varlık) gündeme girer. Bunun cevabına gelince: Bu ya,

a) Vacip varlık, vücudu gerektiren zatı ‘maruz’dur. Bu görüşü ileri sürenler Kelamcılardır. Yani buna göre vacip olan şey, zatın kendisidir. Herhangi bir zat ve vücut olmaksızın var olan zatın kendisi. Bu da terakibi, bileşik olmayı gerektirmez. Vücudun (varlığın) vacipliğiyle ilgili yanlış bir söz ileri sürmek, zatın, vücudu (varlığı) kendisine vermesi açısından başkasına muhtaç olduğudur. Vücudun (varlığın), zattan başkasına ihtiyaç duyması, onun zat için meydana gelmesi itibariyledir. Yoksa varlığın yani vücudun o zata olan ihtiyacından değildir. Zira “vacibü’l-vücudun” yani varlığı zorunlu olanın manası, zatı, onun varlığını gerekli kılan demektir.

b) Felsefecilere göre: Bunlar da, vacip zatın, arzolunan öz vücut (varlık)tır diyorlar. Yani mutlak vücuda arz olunan öz (has) vücut.. Dolayısıyla vacip olan varlık, o arz olunan (maruz) olandır. Mutlak varlıksa, varlıkta kayıtlanmaya gerek duyar. Oysa aksi doğru değildir. Yani mukayyed’in mutlaka ihtiyacı yoktur ya da öz’ün mutlak varlığa ihtiyacı yoktur.

Evet, eğer amm, has için zatî olarak olacaksa, bu durumda taalluku yönünden hassın ona ihtiyacı vardır. Ancak bu, vacip ve mümkünler için has (özel) olan vücutlar (varlıklar)’a arız olması durumunda, o zaman böyle bir şey olamaz.

Açıklamalarına göre, has olan vücutların tümü, muhtelif yani değişiktir, bizzat kendi başlarına çoğalabilen hakikatlerdir. Yoksa mücerred yani soyut anlamda ifzanın (taşmanın) arız olması demek değildir. Tıpkı mutlak vücuttaki gibi. Çünkü bunun mütemasil ve hakikate uyum sağlaması için bu, gereklidir. Yoksa ayırmalara, bölümlere ayırmakla değil.. Bunun da nedeni, mutlak vücudun, ona cins olması bakımındandır. Aksine o, bir arızdır ve onun için de ondan ayrılamayacak derecede gereklidir. Bu, tıpkı güneş aydınlığıyla, kandil aydınlığı gibidir. Bunun her ikisi de hakikatte ayrı ayrı şeylerdir, ama gereklilikte ise, aydınlık saçmaları bakımından müşterektirler, ortaklırlar. Aksi takdirde her bir özel vücut (varlık) için, özel bir isim olamazdı. Tıpkı mümkün olan şeylerde, bunların kısımlarında ve arazın kısımlarında olduğu gibi, işte bu ve benzeri şeyler de böyledir. İşin bu yönü şöyle bir vehme götürmüş oluyor. Vücudatın yani var olan şeylerin çokluğu ve ayrı ayrı oluşları, kendisine arz olunan mahiyetlerin mücerred izafedilmesiyledir. Örneğin kar beyazlığının şu ya da buna verilmesi gibi, yine şu kandilin aydınlığının şu ya da bu varlığa izafesi gibi. Oysa durum hiç de öyle değildir. Kainat kavrayışında has (öz) vücutların (varlıkların) müşterekliği, kainat kavrayışında vacip ve mümkünler içindir. Yani mutlak vücudun, kaim olmayan harici bir şeyde, maruzata yani arazlara katılmasıdır. Has yani özel vücut (varlık) buna ne hariçte (dışta) ne de akıl içinde gerek duymaz.

Ancak Kelamcılar, felsefecilerin ileri sürdükleri görüşleri reddettiler, kabul etmediler. Kelam bilginlerinin felsefecileri reddi şöyle olmuştur: **“Biz, has (özel), mücerred olarak sunulan vücudu yani varlığı düşündükten sonra, bu defa böyle bir varlığın vücudunu yani varlığını ayanda (aynılarda, eşyada) arar ve isteriz. Bu da bu durumda, kendi hakikati ya da gerçeğine zaid yani ondan fazla bir varlık olmuş olur.”**

Fakat yine bu kesimin delil olarak sem'î delile dayanmaları ve bunun için de yüce Allah'ın şu âyetini delil göstermeleri konusuna gelince, bunun cevabını da sunacağız. Önce âyetlerin meallerini verelim:

“Nerede olsanız, O sizinle beraberdir.” (Hadîd: 57/4)

Bir başka âyette de şöyle buyuruyor: “...Bunlardan az veya çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar mutlaka O, onlarla beraberdir.” (Mücadele: 58/7)

Şimdi bunun cevabına geçelim. Âyette yer alan “Maiyyet” yani beraberlik, birliktelik, burada bizim anladığımız anlamda vücutta vahdet ve birlik, beraberlik demek değildir. Bu, âyetten tüm tefsir bilginlerinin de anladığı manada “Ezelî ilmi ve bilgisiyle beraberlik” manasınadır. Yoksa bizzat, zatın kendisi anlamında değildir. Çünkü aynı anda bir tek varlığın (zatın) her yerde olması olanaksızdır, muhaldir. Buna göre, yukarıda mealleri sunulan âyetler, aşağıdaki sunacağımız âyetlerle çelişmiş olmuyor mu? Bakınız sunacağımız âyetlerde yüce Allah neleri buyuruyor; Hz. Mûsa'ya hitaben:

“Korkmayın, çünkü ben sizinle beraberim; işitir ve görürüm.” (Tâ Hâ: 20/46) buyurmuş. Yine:

“O (Muhammed) arkadaşına (Ebu Bekir'e), üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir.” (Tevbe: 9/40) buyurmuş ve yine bir diğer âyette de:

“Çünkü Allah (kötülükten) sakınanlar ve güzel amel edenlerle beraberdir.” (Nahl: 16/128).

Evet meallerini sunduğumuz bu âyetlerin tümü: “Nerede olursanız, O sizinle beraberdir.” (Hadîd: 57/5) ve: “..nerede bulunurlarsa bulunsunlar, mutlaka O, onlarla beraberdir.” (Mücadele: 58/7) âyetleriyle çelişiyorlar. İlk âyeti ele alırsak, durumunda göz önünde tutulmasıyla, yüce Allah Hz. Mûsa ile Hz. Harun'un yanında, onlarla beraberdir. Yoksa Firavun ve toplumuyla değil.

İkinci âyeti değerlendirdiğimizdeyse, yüce Allah'ın Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Hz. Ebu Bekir (r.)'le birlikte olduğu, düşmanlarından Ebu Cehil ve başkalarıyla beraber olmadığını öğreniyoruz.

Üçüncü âyetler de yüce Allah'ın yeryüzünü fesada verenlerle, zalimlerle beraber olmayıp da, kötülükten sakınanlarla yani takva sahipleriyle ve güzel amelde bulunanlarla beraber olduğunu öğreniyoruz.

Eğer, âyetin manası, yüce Allah zatıyla (varlığıyla) her yerde vardır olmuş olsaydı, bu takdirde, kesinlikle tenakuz ve çelişki meydana gelmiş olurdu.

İster kelimelerin bilginleri olsun, ister felsefeciler olsunlar, hepsi de vahdet-i vücudcuların aksine, bu âyetin onlarca vahdet-i vücut manasında anlaşılmasının batıl oluşunda ittifaka varmışlardır. Çünkü vahdetçilere göre ya da vücudiyyeye göre, “yüce Allah mutlak vücuttur, varlıktır” diyorlar, ancak vahdet-i vücudcular da, felsefecileri, görüşlerinde yalancı olmakla suçluyorlar. Bunların iddialarına göre felsefeciler, bir çok konuşmalarında, yüce Allah'ın mutlak varlık olduğuna ilişkin, remz ya da sembol olarak ileri sürdüklerini iddia ediyorlar. Yani bunlar da “yüce Allah, mutlak vücut yani varlıktır, demektedirler” diyorlar ve hemen buna ek olarak da: “Nitekim felsefeciler, vacib zat, bizzat vücudu baht (has ve öz varlıktır)

demektedirler.” diyorlar. Buradaki vücuttan kasıt, herhangi değişen ve aslında bir kayda bağlanmayan vücuttur, diyorlar. Böyle bir koşul ileri sürüyorlar.

Bunun da cevabı şöyledir: Bunların açık bir şekilde, doğrusu vacip zat, has (öz) olan vücut olup, bu da hakikatte yani gerçekte mümkün olan şeylerin varlığına muhaliftir, aykırıdır. Bu şu haykırışı gündeme getiriyordur. Onların vücudu bahttan (öz varlıktan) maksatları ve bir de “O, zatiyla başkalarının kaim olduğu (ayakta durduğu), aynı zamanda kendisini ayakta tutabilecek bir hakikate ihtiyaç duyan varlık (vücut) değil koşulunu getirmeleridir. Tıpkı, mümkün varlıkların ona olan ihtiyaçları gibi. Oysa mutlak vücudun değil.

Şimdi onların bu türden görüşlerini sunmaya devam edelim. Bu görüşlerden biri de “**Vücut (varlık) mahza hayırdır**”, çünkü şer yani kötülük, varlığı meydana gelmemiş şey mahiyetindedir, tıpkı cehalet ve körlük gibi. Veya mevcut (varolmuş olan) bir kemalin (olgunluğun) ademi (yokluğu) mahiyetindedir. Tıpkı meyvelerin soğuk almaları sonucunda istenilen olgunluğa erişemeyip asıl değerlerini yitirmeleri gibi..

Bunun da cevabı şöyle olmuştur. Bir varlığın (vücudun) mahza yani sırf hayır (iyilik) olması, onun vacip olmasını gerektirmez. Bundan böyle bir sonuç çıkmaz. Çünkü bu, vacibe denk olan gerekli şeylerden değildir.

Yine bir başka görüş de şöyledir: Varlık (vücut) kendisi için ne bir zıd ve ne de ber denk düşünülmeyen ve akledilmeyen şeydir. Evet bir de böyle bir görüşleri vardır bunların. Şimdi bu zıd ve denk meselelerini ele alalım.

a- Zıdlık meselesine gelince. Bu konuda cumhurun görüşü şöyledir. Bir varlık yani vücut, kuvvette denk bir mevcudun bir başka mevcuda denkliği varsa, bu, aynı zamanda ona bir engel oluşturur. Çünkü vücut (varlık) -vücuda arzolanması anlamında mevcut olarak farzedilmiş olsa bile- mevcutlardan herhangi bir şeyin ona bir engel oluşturması düşünülemez. Ancak cumhura göre değil de, hassa yani özel kesim nezdinde, bunun mevzu itibariyle (varolanması yönüyle) başka bir şeyde iştiraki, ortaklığı, birlikteliği olamaz. Çünkü vücutla mevcudun bir arada içtimai yani toplanması mümtendir, olamazdır. Mevzu: O şeyin ayarında ve yerinde olması itibariyle, halden müstağni (hale gerek duymayan) mahaldir, yerdir. Bu ise vücut için yani varlık için düşünülemez. Çünkü vücut olmaksızın “şey” adına mahal olmaz.

b- Misl (denklik-benzerlik) meselesine gelince: Bu, hakikatin tümünde bir başka şeye katılımı olanın, iştiraki olan zat demektir. Bu, hem hakikat ve hem varlık yönünden tümüyle bir başka şeye katılması anlamını taşır. Yoksa burada yalnızca “Zat” demek değildir. Çünkü zat denince hem vücut ve hem adem (var oluş ve yok oluş) gibi nitelikleri taşıyan akla gelir.

Vücut yani varlık sırf vücut olması yönünden bu iki şeyden biriyle (var oluş ve yok oluşla) tanınan değildir. Bu bakımdan varlık yani vücut adına, akılda bir vücut oluşturulur. Böyle olması durumundaysa, o şey “zat” olmuş olur. Bu takdirde, bu şeyin sübutu yani var olması o şeye bağlı kalmış olur, o şeyin muteber kabul edilmesi durumunda, varlığı ona bağlı olanın da durumu o sayede var olmuş olur. Yoksa o şeyle vücut bulur demek değildir.

İşte işin bu noktasında, o şeyin vücut olması bakımından, aynı zamanda zat olmamasının bir yanlılık ve olamazlık yönü de yoktur.

Bunun cevabı da şöyledir: Vücudun (varlığın) vacip olması durumunda vücut için bir zıdlık ve misil yani denklik olmasını gerektirmez. Çünkü anılan manaya göre mümkün yani olabilir olan bir çok şeylerin ne zıdları ve ne de denkları vardır. Çünkü herhangi bir cins, kendi

varlığının hakikati ve gerçekliliği noktasından tümüyle bir başka şeyle özdeşleşmesi, ona ortak olması diye bir durum olamaz. Çünkü bunun bir dengi yoktur. Gerçi bu şey aynı zamanda kesinlikle mümkün olan varlıklar arasındadır. Nitekim bu husus, mislin yani denkleğin olamazlığı mümtenedir, diye ileri sürenlerin bu tür ifadesinin memnu yasak ve olamaz olduğunu açıklayanlar böyle bildirmişlerdir. Çünkü O şeyin zat olmamasıyla birlikte hem vücut (var oluş) ve hem adem (yok oluş) bakımından bir vücut olması noktasından, dolayısıyla vücudun böyle bir vasfı, niteliğinin olmaması, zatın da olmaması demek değildir. Aksi takdirde herhangi bir şeyin zat yönüyle hiçbir şey olmaması vacip olurdu. Çünkü tüm mahiyetler, sırf mahiyet olmaları yönünden, vücut ve ademle nitelenmezler, bununla tanımazlar.

Bunların bir başka görüşü de şöyledir: **Vücut'un cinsi yoktur.** Çünkü bundan daha genel bir kavram olamaz. Olamaz ki, bunun için bir cins olabilsin. Ya da bir ayırım (farklılık) olabilsin. Çünkü bu, mürekkep (bileşik) değil, basittir. Eğer basit olmamış olsaydı, cüzleri yani parçaları da vücut ya da mevcut olsalardı, bu durumda zorunlu olarak bir şeyin kendi nefsi üzerine takaddümü (geçmesi) sözkonusu olurdu. Yani hariçte cüzün (parçanın) kül üzerine taküddümü sözkonusu olurdu. Ancak tereküp yani bileşiklik haricî yani dışsal bir tereküpe böyle olur. Yok tereküp eğer zihinselse, o zaman da zihinde oluşmuş olur. Fakat bu da adem veya madum durumundaysa, bu takdirde bir şeyin, kendisiyle çelişkiye düştüğü şeye takaddümü gerekir. Bu her iki çözüm yolu da muhaldir, olamazdır.

Bu durumda gerçek (aynen) veya zihnen herhangi bir cüzü olmayan şeyin vacip olması gerekir, böyle bir şeyin varlığı sabit olmuş olur.

Bunun da cevabı şöyledir: Herhangi bir şeyin basit olması ve bir cüzü olmaması sebebiyle, o şeyin vacip olması gerekmez. Nitekim cüzün basitliği konusundaki açıklamalarda böyle söylemişlerdir. Yani basitlerin cüzleri, eğer vücutlar olmuş olsalardı, bu durumda bir şeyin kendi nefsi üzere tekaddümü gerekirdi ki bu, memnudur, olamaz.

Ancak şöyle bir şey gerekmiş olur. Eğer mutlak vücut (varlık)'ın kendisinde tereküp (bileşiklik) farz edilmiş olsa, bizzat cüzlerin mahiyetlerinin kendisi olması ya da onu ayakta tutması bakımından böyle bir tereküplük farz edilse bile bu da memnudur. Çünkü bunun cüzlerinin özel vücutlar olması ve hakikat itibariyle mutlak vücuda muhalif olmasının caizliği sözkonusudur. Nitekim, bu hususu, mevcutları için var olan özel vücutlar konusunda böyle açıklamışlardır. Bunların da mecmuundan yani toplamından vücut meydana gelir, varlık oluşur. Nitekim insan cüzleri de mahiyetleri itibariyle, insan için hakikate aykırı ve farklı düşen şeylerin parçalarından oluşmuştur. İşte insan hakikatiyle mahiyet itibariyle tamamen apayrı olan bu şeylerin tümünün bir araya gelmesiyle, insan meydana gelmiştir.

Kısaca şu sunduğumuz görüşlerin neticesinden çıkan sonuç, yani bunların mukadematını, öncüllerini, meseleye girişteki gerekçelerini bir an için var saysak, bu takdirde hemen her vacibin ve vücudun bu yukarıdaki manalarla vasıflanması gerekir. Sonuçta da deriz ki, vacip olan zat da bu gibi vasıfları ve manaları taşır, vücut da aynen bu manaları taşır. Bu iki gerekçeye göre, ikinci şekil adına bir sonuç çıkmamış olur.

Örneğin, eğer insan hayvandır ve her kısrak (at) da hayvandır varsayımından hareket edersek, bu durumda aynı zamanda insanın at olması da gerekirdi, böyle bir sonuç da çıkardı. Oysa böyle bir sonuca varmak batıldır.

Bu işin gerçek yönüyle, bütün bu şeylerin mutlak vücut için gerekmesi, o şeyin aynı zamanda vacip olmasını da gerektirmez. Bu şeylerin vacip için ve ona denklikleri açıklanmadıkça, ortaya konmadıkça, onun da vacipliği sözkonusu değildir.

Bir de bunların ileri sürdükleri şu meseleye gelince, eğer mutlak vücut kalkmış olsa, buna bağlı olarak her şey, her vücut, hatta vacibin kendisi de ortadan kalkar. İşte bu bakımdan onun kalkması mümteni olur. Böyle olunca da, o da vacip olmuş olur. Bu bir bakıma mugalatadan, laf kalabalığından ibaret bir şeydir. Yani başka bir şeye benzer olanı, zata benzerlikle işi birbirine karıştırarak karman-çorman duruma getirmek gibi bir şeydir.

Çünkü vücûd yani vaciplik meselesi, eğer zatı için ademin imtinaı (olamazlığı)nı gerektirirdi - ki, bu da memnudur-. Aksine onun tamamen kalkması, aynı zamanda o şeyin ferdlerinin de bazısını ortadan kalkmasını gerektirir ki, o da vaciptir. Tıpkı ilmî ve alemşumûl olan şeylerden vacip için gerekli olan şeyler gibi.

Şöyle bir soru sorulabilir. Bir şeyin kendisiyle çelişen bir şeyle nitelenmemesi durumunda, o şeyin zatı için de o, mümteni olur. Buna ne dersiniz?

Bizim buna cevabımız şöyle olur. Mümteni demek, bir şeyin, kendisiyle çelişen bir şeyle vasflanması, tanınması demektir. Yani bunu, o şey üzerine muvafakat etmeye hamletmek anlamında söylemiş olmaktadır. Bu, bizim şu ifademiz gibidir. “Vücut (varlık) ademdir, yokluktur. Yoksa bu, iştikakla, türemekle değildir.” Yine bu bizim şu ifademize benzer: “Vücut, madumdur.” Nasıl olmasın ki, felsefecilerin ittifakına göre vücut, aklî olan itibarlardan, değerlendirmelerdendir. Ki bu aklî değerlendirmelerin hariçte vücudu (varlığı) yoktur. Nasıl anlaşılabilir ki-felsefeciler, ifadelerinde, “Vacip, mutlak vücut”dur diye işaret ediyorlar. Bununla birlikte onlar:

İlk olarak: Vacip olan zat, vücudu baht (halis, öz varlık)’tır. Aynı zamanda mümkünlerin mutlak vücut için var olmaları gibi, mümkünler için var olan has (öz) vücutlar (varlıklar) gibi maruz olan öz vudun kendisi bizzat vaciptir.

İkinci olarak da: Vacip olan şey, hariçte yani dışta tahakkuk edendir. Oysa mutlak vücut ise, akli bir itibardır, değerlendirmedir. Bunun hariçte yani dışta bir varlığı da yoktur. Çünkü bu, ikinci derecede akledilebilen şeylerdendir. Bu durumda olan şeylerinse, bunların sırasında ve hizasında hariçte bir şey olamaz. Tıpkı küllî, cüz’î ve zatî olan şeyler gibi. Zira bunların tümü, zihinde oluştuktan sonra, eşyanın hakikatına, gerçekliklerine eklenen şeylerdir. Yoksa hariçte bir şey yok ki, o hem küllî, hem cüz’î, hem zatî ve arazî olabilsin. Örneğin hariçte vücut yani varlık insan ve siyahlık gibi...

Üçüncü olarak: Vücut yani varlık, Vacip ve Mümkün diye ikiye ayrılır. Çünkü bir varlık şayet, herhangi bir sebebe yani nedene ihtiyaç ve gerek duyarsa, bu, mümkündür. Yok, böyle bir şeye gerek duymazsa, o da vaciptir. Bu, aynı zamanda Kadim ve hadis bölümlerine de ayrılır. Eğer vücut, gayr (başka bir şeyle) geçmiş veya ademle sebkât etmişse, bu türden varlığa hadis denir. Eğer vücut için başkalık ve adem söz konusu değilse, buna da Kadîm denir. **Şurası da gayet açıktır ki**, vacibin vacibe ve mümkünü, vacibin Hadis ve kadime ayrılması sözkonusu değildir. Vacip bu anlamda kısımlara ayrılamaz.

Dördüncü olarak: Şahsî mevzuat (varlıklara ad olması itibariyle) bu, çoğalır, artar. Örneğin Zeydin ve Amr’ın (Ametle Mehmed’in) varlığı gibi. Bir de türler açısından çokluk gösterebilir. Örneğin, insan ve at gibi. Ayrıca cinsiyet yönünden de çoğalma görülür. Örneğin hayvanların varlıkları gibi. (Canlı varlıklar gibi.)

Beşinci olarak: Varlık üzerinde bir kuşkunun konması, böyle bir düşüncenin ileri sürülmesi gibi.

İşte bütün bunlar, yüce Allah hakkında muhaldir, O'nun hakkında böyle bir şey ileri sürülemez. Eğer vücudiyye yani varlık olma noktasında, bu şey, yani mutlak vücut (mutlak varlık) küllî (tümel) bir kavramdır, bunun dışta, aklın dışında düşünülmesi söz konusu değildir, diye bir şey arız olur, bu anlamda bir ifade gündeme gelirse, sadece zihinlerde var olan bir şeydir, denirse, bu durumda, o varlık, zihinler yokken sadece sırf bir madum yani yokluk idi. Aynı zamanda bununla ilgili olarak bir çok ve hem de sayılamayacak derecede ferdlere sahiptir. Bu zihinler, eşyanın en iyi bilinen ve tanınan şeyleridir.

Vacipse, hariçte varlığı mevcuttur, vardır, bunun künhünü de kimse bilemez, çünkü künhü bilinemez. Bu, gerçeği, tüm seçkin zatlar açık bir şekilde itiraf etmişlerdir. Aynı zamanda o, adem (yokluk) la karşı karşıya olmayan ve bir tek olan zattır. O, ne ecza (parçalar) olarak ve ne de cüzler olarak temelde çoğalmaz, O'nun zatı için artma ve çoğalma sözkonusu değildir. Varlık itibariyle O, kainatta asla hiç bir şeye ihtiyaç duymaz.

Eğer vacip, bizzat mutlak vücut olmuş olsaydı, bu durumda vacibin, mevcutlar (varlıklar) arasında, hakkında şüphe ile söz edilen küllî (tümel) bir müşterek (bileşik) olması gerekirdi. Aynı zamanda, ikinci derecede makuller arasında sayılan bir şey olurdu. Bu da hakikat olurdu. Vacip, zorunlu olan şeylerin en açıkça olması gerekenidir. Çünkü mutlak vücut, akıllıca düşünen kimselerin icmasıyla, eşyanın en ortada ve açıkta olanıdır, en zahir olanıdır.

Vacibin, hariçte değil, zihinde mevcut olması, zihni bir vücut olarak zihinlere ihtiyaç duyması ve haricî vücutta da ayana ihtiyaç duyması sözkonusudur. Aynı zamanda sonsuz denecek şekilde bir çok cüzlerinin olması, zihinler var olmazdan önce sırf madum (salt yokluk) olması gerekir. Çünkü, mutlak için bir vücut (varlık) yoktur. Ancak mutlak için varlık, zihinlerde sözkonusudur. Durumun böyle olması halindeyse varlığın (vücudiyyenin) hariçte vacip adına hiç bir şeyi olmamış olur. Bu sadece sözde kalır, zihinde kalır. Yani sözde ve zihindeki bir kavramın ötesinde vacip adına herhangi bir şey sözkonusu değildir. Çünkü mutlak için aynı anlamda bir vücut yani varlık mümtendir, olamazdır. Nitekim onlar bu hususu açıkça haykırıyorlar ve şöyle diyorlar.

Yüce Allah'ın hariçte varlığının bir taayyünü yoktur. Aksine bizzat O'nun (Allah'ın) ve kainatın varlığı, tabii (doğal) olan küllî misal üzeredir. Ki, bunun da hariçte tahakkuku, gerçekleşmesi olamaz. Ancak bu, cüz'î şeylerin zımında (içerisinde) kendini gösterebilir. Bunun içindir ki onlar:

“Kim, mümkün olan şeylerden herhangi bir varlığa tapınır ve kullukta bulunursa, o kimse aslında Allah'a ibadet etmiş demektir. Kim de ilahlık davasına kalkışırsa, bu kimse, ilahlık davasında doğru ve samimidir” demektedirler.

İşte bu kimseler yüce Allah'ın kendilerine lanet ettiği ve rahmetinden kovduğu kimselerdir.

Yine bunların iddialarına göre, kainatta görülen şeyler (ayan yani eşya ve varlıklar), yüce Allah'ın ilminde sabit ve var olan şeylerdir. Bunların dışta yani hariçte bir gerçeklikleri yoktur. Bunların taayyünatı, yani hariçte görünmeleri ise, aslında ilmî taayyünden, Allah'ın bilgisinde olan taayyünden ibaret (bir yansıma)'dır. Yoksa bizzat aynı (gerçek anlamında) bir taayyün değildir. Bu kimseler, aynı zamanda mutlak vücudu itlaktan zenzih ediyorlar, mutlaklıktan münezzeh kılıyorlar. Gereğe olarak da, bu, varlığı “mutlak” ifadesiyle kayda bağlamak yani takyittir diyorlar.

Zavallılar bu söyledikleriyle de, aynı zamanda, mutlaktan haricî tahakkuk açısından en çok uzak kalanlar olduklarının bile farkında değiller.

Şimdi bu adamlar, vacibî, küllî ve tabî (doğal) bir şey kabul edip de, hariçte mevcudiyetini kabul etmemeleri durumu, haricî bir vücuda yani varlığa ihtiyaç duyar ki, bu da gayet normal olarak cüzlere gerek duyuracaktır. Doğrusu bu da oldukça şenî, adî ve alçakça bir görüşür. Bu çok bilmişler, şeytanlıklarından, büyüklük taslamak suretiyle, bu apaçık şenaatlerini, öğrençliklerini örtbas etmek isterler. Evet bunlar büyüklük tasladılar da, şöyle dediler: **“Vücudu mutlak” bir vahid-i şahsîdir ve bu vahid-i şahsî’nin (tek varlığın) hariçte mevcudiyeti vardır.**” Bu görüşü ileri sürenlere şöyle itirazda bulunulmuştur:

İTİRAZLAR

İlk olarak, eğer **“Vücudu mutlak, vahidi şahsî olmuş olarak”** bizzat vacip olsaydı, meselâ **“Celaletün”** kelimesi gibi vücut lafzı da yüce Allah’ın zatının adı olurdu. Yoksa mabud için isim olan ilah gibi olmazdı. Böyle olması durumunda bunu tesniye yani ikil ve cemi yani çoğul olması mümkün olurdu. Bu, ancak lügat yani dil açısından böyle olurdu. Şayet bu durum, hem akıl ve hem şeriat noktasından mümteni yani olamaz olursa, bu takdirde, vücudun yani varlığın hem lügat ve hem şeriat noktasından tesniye (ikil) ve cemi (çoğul) olmasının mümteni olması vacip olurdu. Tıpkı **“el-Celaletü”** kelimesinin ikil ve çoğul olamayacağı, bunun mümteni olduğu gibi.

Durum böyle olunca, mevcudun (var olmuş şeyin) vücut’tan (varlıktan) iştiyakı yani türemesi de mümtenidir, olamazdır. Tıpkı **“el-celaletü”** kelimesinden İsmi Mef’ul’un (edilgen bir sıfat fiilin) türemesinin olamayacağı, bunun mümteni olması gibi. Çünkü sıfatların iştikakı yani türemesi, manalara delalet eden, manaları gösteren lafızlardan meydana gelebilir, yoksa zatları gösteren lafızlardan değil. Çünkü burada vücut dikkate alındığında bundan (vücuttan) türeyen şeyin zata sıfat (vasıf) olması itibariyle, vücuttan türemiş olması gerekirdi. Nitekim bunların tanımları yani tarifleri de buna işaret ediyor. Tariflerine göre vücuttan müştak olan sıfat, maksut olan bir mana yönündendir. Çünkü bu, mübhem olan bir zata delalet ediyor. Kuşkusuz, ister vacip ister mümkün olsun, böyle bir zatın bir şeye sıfat yani Vasıf olması muhaldir, olamazdır. Durum böyle olunca da, mevcudun vücuttan iştikakı, türemesi mümtenidir, olamazdır.

İşte böyle olması durumunda **“İlah”** kelimesinin tesniye (ikil) ve cemi (çoğul) olması caiz olur. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor: **“İki ilah edinmeyin.”** (Nahl: 16/51)

Yine şöyle buyuruyor: **“Eğer yerde ve gökte Allah’tan başka ilahlar bulunsaydı, yer ve gök, (bunların nizamı) kesinlikle bozulup gitmişti.”** (Enbiya: 21/22)

Bu iki ayetten mealini verdiğimiz ilk âyette **“ilah”** kelimesi ikil yani tesniye olarak geçmektedir. İkinci âyette ise aynı kelime çoğul yani cemi olarak geçmektedir. Çünkü **“İlah”** sözcüğü Mabud’a ait bir isim olup, vacibu’l-vücut olan zat için bir alem değildir. Nitekim şurası bilinen bir gerçektir ki, tüm alimlerin icmalarında olduğu gibi, hatta tüm akıl sahibi kimselerin de mutabık olarak kabul ettikleri gibi, mevcudun iştikakı (türemesi) vücut’tandır, bu, doğru bir görüşür. Aynı zamanda vücut adı verilen varlığın sahih olarak tesniyesi yani ikili ve cem’i yani çoğulunun sahih oluşu, vücudun vacib vücut olmadığına ilişkin kesin bir delildir. Aksine bu, küllî anlamda bir mana olup, tüm mevcutlar için bir vasıf olur. Dolayısıyla bu, tüm aklı burhanlar ve delillerle sabit olup kanıtlandığı gibi, mevzufların çoğalmalarıyla bu da çoğalır. Aynı zamanda sem’î deliller de buna tanıklık etmektedir. Bu

durumda vücudiye (vahdet-i vücut) mezhebi şaşkınlığa dönmektedir. Ağızları kuruyup kalması sebebiyle, dilleri tutulması nedeniyle, şaşkınlıklarından dolayı cevap veremez oldular. Ancak yine de bunlar, hem lügatın yani dilin, hem örfün ve hem şeriatın tanıklığıyla merdud olan yani red olunan bir manaya ve anlama değiştirdiler.

Bunlar derler ki, “Biz”, vacip, mevcut olandır, çünkü o, vücuddur diye” söylerken ve yine biz: “İnsan ya da at, mevcuttur, çünkü o vücut sahibidir” derken, şunu demek istiyoruz: “Çünkü bu şeyin vücuda bir nisbeti vardır, yoksa bu şey, vücutla muttasıf (nitelenmiş) anlamında değildir. Yani vücut (varlık) denen şeyin lügat (dil) ve örf açısından olan bir vasıflanması manasına değildir. Bunu da, sırf, açıkca söylemekten kaçındıkları şenaati ve öğrençliği örtbas etmek için ileri sürmektedirler. Söylemekten kaçındıkları şey de, vacibin, mümkünün sıfatı ya da vasfı olması meselesidir.

Şurası da bilinen bir gerçektir ki, bir şeyin mutlak oluşunun cevazı yani itlakın cevazı, aslında iştikakın doğruluğunun, sıhhatinin bir fer'idir. Bunun doğruluğu teslim edilse bile, bu iğrenç manayı, vacip ve mümkün için zikretmezlerdi. Yani ne lügat (dil), ne örf ve ne de şeriat bakımından bir mana taşımayan bir şeyi zikretmezlerdi. İsmi meful (edilgen sıfat fiil) olması nedeniyle, Arapça'da otorite olanların icmainsine göre “mevcudun” manası, vücutla muttasıf olan zat demektir. Yoksa zata mensup olan vücut da, zat da değildir. Zata nisbet olan zat ve vücut, zaten vücudun kendisidir. Çünkü zatın zata nisbeti, ancak mensup olma anlamındadır. Örneğin Basralı gibi. Ya da zatın zata izafe edilmesi olabilir. Örneğin, Zeyd'in çocuğu gibi, mal sahibi gibi. Yoksa ismi meful yani edilgen sıfat fiil anlamında, maktûl (öldürülen), medrûb (dövülen), malum (bilinen), mefhum (kavranılan, anlaşılan) anlamında değildir.

Bütün bunlarla birlikte, ulemanın icmainsine göre, müştak (tüketilen) sıfatların kavranmalarında vacible mümkünün ihtilaf etmemiş olmaları görüşü, batıl ve asılsız, geçersiz olmayı gerektirir. Yani vacible mümkün hakikat ve gerçekliklerinde farklı da olsalar böyledir. Bunların icmalarına ve ittifaklarına göre, vacib ile mümkün hakkında alim (bilen), kadir (gücü yeten), mütekellem (konuşan) ifadelerinin manası, ilim, kudret ve kelam (konuşma) niteliklerini taşıyan zat demektir, vücut niteliğine de sahip zat... Ancak vacible mümkün hakikatleri ve gerçeklikleri bakımından farklıdır. Bu bakımdan da yine, milyonlarca akıllı kimselerin ve hakimler (hükema) diye bilinen felsefecilerin uygun ve mutabık görmeleriyle de bu, batıldır. Çünkü mevcut lafzı, tüm mevcutlarda hakikattir, gerçektir. Çünkü böyle olmaması durumunda, mevcut lafzı, esas itibariyle, konulduğu manada kullanılmaması sözkonusu olurdu. Bu da, vücutla muttasıf olan yani tanınıp nitelenen zattır. Yoksa vacib ve mümkünlerde değildir. Yani ne vacibde ne de mümkünlerde kullanılır olmazdı. Dolayısıyla bu, asıl itibariyle hiçbir şeyde hakikat olamazdı. İşte bu bakımdan lazım olan şeylerin batıl oluşu, tümüyle melzumun (lüzumlu olan, gerekli olan şeyin) de batıl olduğunu, geçersizliğini kanıtlardı. Bu da mutlak vücudun, vacib olması demektir.

İşte bütün bunlar göstermektedir ki, bu adamların zındıklıkları, sadece dini akaid konusundaki ilhadları, inkarları ile yetinmekle kalınmıyor. Bu adamlar öylesine çizmeyi aşılıyorlar ki, arap dilbilgisinin bile kurallarını çiğniyorlar. Lügat yani dil noktasından konulmuş olan değerleri bile tahrif ediyor, değiştiriyorlar.

Ayrıca bu adamlara ikinci olarak şöyle bir itirazda bulunulmuştur.

Eğer mutlak vücut, bir şahsi vahid (tek şahıs) olsaydı, böyle var sayılısaydı, bu da mevcutların artmasıyla artış gösterecekti. Nitekim onlar da bunu itiraf etmekte ve kabul etmektedirler. Çünkü onlar bunu, görünen şu varlık aleminde yayılmış olarak kabul etmekte. Aksine onlar kendi dostları olan şeytanlarıyla başbaşa kaldıklarında bunu daha açık ve net bir şekilde

konusuyorlar ve diyorlar ki, tabii yani doğal küllî olan şey gibi, vacibin hariçte yani dışta tahakkuku, varlığı sözkonusu değildir. Ancak cüzler zımında (kapsam ve içeriğinde) tahakkuk edebilir. Ancak bu (art niyetliler), iman edenlerle, inanan kesimle yanyana geldiklerindeyse, hemen sözü ve ibareyi değiştirip, bunun cüzlerin zımında tahakkukundan, gerçekleşmesinden söz ediyorlar, yani bunlarda yayılmakla, inbisatla tahakkukundan söz ediyorlar. Aynı zamanda mazahirde, yani görünen varlıklarda cüzlerden oluştuğundan konuşuyorlar. Bunu da sırf öğrenç ve şeni açıklamalarından çekindiklerinden ötürü yapıyorlar. Yani vacib zat, küllî ve tabîi yani doğaldır, harici bir vücutta cüzlere ihtiyaç duyar diye açık bir söz söylemekten kaçınıyorlar. Çünkü külli yani tümel olan varlıkların, şeylerin durumu böyledir. Çünkü bunlar aynı zamanda şu noktada da büyüklük taslayarak, mutlak vücut, bir vahidi şahsîdir yani tek varlıktır ve hariçte mevcuttur derken bile kibri elden bırakmıyorlar. Oysa, aklın açıkca ortaya koyduğuna ve bedihi bir şekilde hükmettiğine göre, mutlak olan bir şeyin vahidi şahsî olması ve hariçte mevcut olması mümtendir, olamazdır. Bunu da, açıkca şu şeni ve kötü düşüncelerini söylemekten kaçındıklarından söylüyorlar. Bu yanlış düşünce, “Vacib, aslında hariçte var olan bir şey değildir” sakat düşüncesidir. Zira buna göre, her şeyin vücudu, varlığı, hatta habaisin (pisliklerin, murdar şeylerin) ve kazuratın vücudu yani varlığı bile vaciptir.

Yüce Allah bu gibi iğrençliklerden, sakat düşüncelerden münezzehtir.

Eğer böyle olmasaydı, mevcudatın artmasıyla, vücutlar da çoğalırdı. Mutlak vücudun, hariçte bir vücutlarının (varlıklarının) olmaması, bunun ikinci derecedeki makulattan (akledilir şeylerden), hem de zaruri şeylerden olmasındandır. Bir de, bizzat herhangi bir şeyin kendisi, çoğalma ve kısımlara bölünme itibarıyla eşyada artma olsaydı, bu da yine yukarıdaki ikinci derecedeki şeyler gibi zorunlu olurdu. Yani cüzlere oranla küllîlerin çoğalıp bölünmeleri de bu anlamda zaruri olurdu. Dolayısıyla şahista bir tek şeyin çoğalmasının olamazlığı yani mümteni oluşu da yine zaruri ve zorunlu olan bir gerçektir. Eğer mutlak vücut, bir vahid-i şahsî yani tek varlık olsaydı, bunun artarak çoğalması ve eşyada yayılması da olamazdı, mümteni olurdu. Buna da cevap olarak denmiştir ki, bu, akıl gerçeğini reddetmektir, akla karşı kibir taslamaktır. Yani “mutlak vücut bir vahidi şahsîdir, fakat buna rağmen şu görünen varlıklarda tekerrür eder” ifadesi şöyle bir vehmi, yanlış düşünceyi gündeme getirir. Bakanlar görürler ki, o vahidi şahsî denen tek varlık durmadan çoğalıp durmaktadır. Bu durumda tekerrürün de olamazlığı, yani mümteni oluşu diye bir şey de olamaz. Çünkü tekrar denince, bir şeyin oluşuktan sonra, tekrar meydana gelmesi demektir.

Bu zındıklara üçüncü olarak da şöyle itirazda bulunulmuş, cevap verilmiştir:

Daha öncedende geçtiği gibi, herhangi bir şeyin, öteki eşya üzerinde tekrar edebilmesi, ancak o şeyin teakub yani izleme yoluyla yerleşmesi demektir. Yoksa bir defada toplanma yoluyla değildir. Oysa vücut, mütehayyiz değildir, yer alan bir şey değildir. Çünkü bu vücut denen şey cisim değildir. Bu itibarla boşlukta herhangi bir yer tutması sözkonusu olamaz. Bir ferдин cevheri de değildir. Bunun mevcut şeylerde bir anda meydana gelmesi, tek bir defada toplanması, teakub yoluyla değildir, yani birbirini peşpeşe izlemek suretiyle değildir. Ancak bu, bir çoğalmadır ve fakat bir tekerrür değildir. Çünkü tekerrür eden bir şeyin, vahid-î şahsî (tek varlık) ve vacip olması diye bir şey olamaz, çünkü bu mümtendir.

Buna cevapları da bir başka yönden büyüklük taslayarak olmuş ve fakat buna rağmen birinciden de daha fahiş ve kötü bir cevap olmuştur. Çünkü bu, eşya üzerinde tekerrürü, o eşya ile muhalata yani herhangi bir karışım olmaksızın öngörüyor. Aynı zamanda, kısımlara ve bölünmelere ayrılmaksızın görülen şeylerde çoğalmayı gösterir. Öyleki herhangi bir muhalata yani karışım yoktur, dolayısıyla herhangi bir tahayyüze, yerde yer edinmeye de

gerek duymamaktadır. Yine öyleki bu, hakikatte yani gerçekte çoğalmamaktadır. Bu, ancak nevarez yani görülüp bakılanlarda böyledir. Sadece bu gibi şeylerde böyle olması nedeniyle, ayrıca bölümlere, kısımlara ayrılmasına da gerek yoktur. Ancak çoğalıp artmaya benzetilmek suretiyle, vücudun (varlığın) tek bir defada mevcudat (varolanlar) üzerinde meydana gelmiş olması, buna bakan ve dikkat eden kimsede, bir tekessür, çoğalma ve artma vehmini uyandırır. O halde, mazahirde yani açıkta görülen varlıklarda, vücudun yayılmasının bir anlamı ve manası da yoktur. Yani görülen şeylerde bölünme ve kısımlara ayrılmak suretiyle bir yayılma sözkonusu değildir. Aksine sadece bunlara izafet sözkonusudur. Meselâ bu, insana nisbet edilince bu durumda bir mevcut hasıl olur, eğer ata nisbet edilince, bu defa bir başka mevcut hasıl olur. Bu da, o şeyin vücuda nisbeti anlamını taşır. Yoksa bu, ismi mef'ul manası anlamında vücut manasıyla muttasıf (nitelenme) anlamında değildir. Çünkü vacibin mümkün için vasıf olması mümtendir, olamazdır. Bu da, böyle olması durumunda, vücudun kainata izafeti gibi olur. Örneğin Zeyd'in vücudu (varlığı) ve Amr'ın vücudu gibi. Yine ilah'ın masnuata yani yarattığı varlıklara izafeti gibi. Örneğin Zeyd'in ilahı, Amr'ın ilahı ifadelerinde yer alan izafet gibi. Yine Zeyd adındaki şahsın kendi mallarına izafeti gibi. Örneğin “Zeydüzzehebi” ve “Zeydu'l-Hayli” gibi ki bu, altun sahibi Zeyd ve atlara sahip Zeyd anlamlarınadır. Yine Zeyduşşati yani koyunlara sahip Zeyd gibi.

Ancak bu, ilim kelimesinin müteallakatına, yani ona bağlı ilim türlerine izafeti türünden değildir. Yani Nahiv ilmi, Fıkıh ilmi ve Usul ilmi türünden bir izafet değildir. Nitekim izafetlerin çoğalması ve artması gibi, ilah ve Zeyd ifadelerinde artma ya da çoğalma olmaz. Yine izafetlerin çoğalmasıyla bu, vücut'da da çoğalıp artmaz. İzafetlerdeki ve taayyünlerdeki çoğalmalar, vücudun, ilah'ın ve Zeyd'in bunlara izafe edilmeleri durumunda sözkonusudur.

Bu adamlara dördüncü olarak da şöyle bir itirazda bulunulmuştur: Bu dördüncü itiraz da iki yönden ele alınmıştır:

a) Siz yani vahdetçiler ve felsefeciler, böyle kibirlilik göstermek ve büyüklük taslamak suretiyle, böyle zıd ve farklı görüşler ortaya koymaktasınız. Aslında bu da şu noktada düğümlenmektedir. Bir şeyin mahiyetinin bir diğer şey üzerinde tekerrür etmesi, ilk şeyin ikinci bir kez, ikinci şeyde tekrar meydana gelmesi, yani o şeyin orada yer tutması nedeniyle ve onunla karışması suretiyle ikinci şeyde meydana gelmesi demektir. Tahayyüz suretiyle muhalata yani yer edinmek suretiyle karışım, tekerrür kavramının bir cüzü ve parçasıdır. Dolayısıyla muhalatanın karışım yoluyla yer edinmesinin olamazlığı, aynı zamanda tekerrürü de olamaz kılar. Çünkü cüzün ortadan yok olmasıyla, kül de haliyle yok olur. Bir de kalkıp, burada muhalatasız, yani karışimsız tekerrür var gibi bir söz söylemek, çelişik oluşturan ve birbiriyle ilgisi bulunmayan iki şeyi birleştirmek, bir araya getirmek anlamına gelir.

Nitekim tekessürün yani çoğalmanın mahiyeti de böyledir. Bu, birçok şeylerin bir tek defada meydana gelmesi demektir veya bu, tedrici anlamda yavaş yavaş olarak eşyada meydana gelmesi manasınadır. Dolayısıyla böyle bir şey herhangi bir inkisam yani bölünme ve münkasım bölen olmaksızın mümkün olamaz. Çünkü bu, gerçek çoğalan olmuş olur. Yoksa çoğaltılana benzer bir mütekerre değildir. Şimdi bu noktadan hareketle kalkıp da, vücudun yani varlığın bir tek defada meydana gelişleri gibi bir söz ve fikri savunmak, bunun yanında, adı geçen bölünme (inkisam) olmaksızın meydana gelen bir şeydir, yani bu, tekessürle olan bir çoğalma değildir, aksine bu, tekessüre benzeyen bir tekrardan ibarettir gibi bir düşüncüyü savunmak, birbiriyle zıt ve çelişik meydana getiren iki şeyi bir arada toplamak ve bulundurmak manasınadır.

b) Eğer varlığın (vücudun) inbisatı yani genişleyip yayılması, vücudun mazharlarda (görünen varlıklarda) vücudunun inbisatının anlamı, bu şeyin onlara izafeti suretiyledir. Yoksa vücudun

o görünen şeylere bölünmesi ve ayrılmasıyla değildir. Bunun mazharlara, görünen şeylere izafeti, adeta ilah'ın kainata izafeti gibidir. Örneğin Zeyd'in ilah'ı, Amr'ın ilah'ı gibi. Yine kişinin kendi mallarına izafeti de bu türdendir. Örneğin Zeydüzzehebi (Altunların Zeyd'i, yani altun sahibi Zeyd), Zeydu'l-Hayli ve Zeydüşşatı yani atların Zeydi ve koyunların Zeyd'i gibi ki, atların sahibi Zeyd ve koyunların sahibi Zeyd anlamındadır. İşte böyle olması durumunda vücudun insana ya da ata nisbeti sebebiyle mevcudun meydana gelmesi mümteni olurdu, olamaz olurdu. Aynı şekilde mevcud'un bundan iştikakı yani türemesi de mümteni olurdu. Tıpkı ilah'ın Zeyd'e nisbet edilmesiyle me'luh'un (mabudun) meydana gelmesinin mümteni olması gibi ve tıpkı Zeyd'in altunlara yani mala nisbetiyle mezyudun (yani Zeyd'e ait şeylerin) meydana gelmesinin, husulünün mümteni olması gibi. Bir de buna bağlı olarak lazımın da (lüzumlu ve gerekli, onsuz bir şey olmayanın) batıl olması gibi.

Benim bunlardan demek istediğim şudur. Vücudun Zeyd'e nisbetinden ötürü mevcudun husulü yani meydana gelişi de buna bağlı olarak mümteni olur. Yine “mevcud ancak vücuddan türemiştir” ifadesinin mümteni ve geçersiz oluşu da, aynı zamanda melzumun (mevcut bir şeyden ayrılmaz olan)'ın batıl olmasına delalet eder.

Bunun batıl olması da, vücudun yani varlığın mazharlarda (görünen varlıklarda) yayılması, vücudun buna izafe edilmesi nedeniyledir. Yoksa vücudun yani varlığın o mazharlara bölünmesi demek değildir. İşte bunun batıl olduğu anlaşılınca, vücudun mazharlarda yayılması ve inkisamı da taayyün etmiş oldu. Dolayısıyla münkasım yani bölünen şeyin vacib olması da mümteni olur. İşte bu da, bu zındıkların ileri sürdükleri iddialarının yanlış ve bozuk olduğunu göstermekte, ortaya koyabilmektedir. Yani bunların: “Zeyd'in vücudu (varlığı), Amr'ın vücudu (varlığı) sözü ile, Zeyd'in ilahı ve Amr'ın ilahı sözü gibi sözleri ele alındığında, bunlar arasında asla bir denklik ve benzerlik olmadığı görülür.

Çünkü ilki, sıfatın, kendisiyle mevsuf bulunduğu zata izafeti kabilindedir. Kuşkusuz, bir çok mevsuflarla yani niteliklerle nitelenen zatların çoğalması, gayet doğal olarak zat yönünden sıfatların da çoğalmasını gerektirir. Yoksa sadece izafetlerle olan tağayyür yani değişikliklerle olacak bir şey değildir. Aksi takdirde tek şahısla ayakta duran bir sıfatın, bir çok zatlarla ayakta durması, kaim olması gerekirdi. Bu ise muhaldir, olamazdır.

İkincisi ise, müessirin kendi eserlerine izafeti kabilindedir. Eserlerin çoğalması ise, müessirin çoğalmasını gerektirmez. Çünkü tek bir şahsın bir çok şeye etki etmesi caizdir, olabilir. Böyle olması durumundaysa, mutlak vücudun küllî olması gerekir. Bu durumda da, bizzat işin (emrin) kendisinde mevsufların yani nitelenen varlıkların çoğalmasıyla çoğalmış olur. Tıpkı ne vazırda, (bakılıp görülen şeylerde) olan çoğalma ve artış gibi. Bu da bir vahidi şahsî olamaz, çünkü bu, mümtenidir. Böyle olunca, bu şeyin vacib olması da mümteni olur. Meselâ eğer bu, vacib olmuş olsaydı, bu durumdaki bir vacibin ademi yani yokluğu da caiz olurdu. Çünkü bunun caiz olması durumunda, bu zındıkların ileri sürdükleri gibi, mümkün olması da ihtimal içindedir. Yani hem varlığı mümkündür, böyle olan bir şeyin yokluğu yani ademi de caizdir. Ya da vücudu yani varlığı mümkün olan şeyin vacibü'l-vücud (varlığı zorunlu) ve ademi yani yok olması mümteni olandır. Bu her iki görüş de muhaldir, olamazdır. Çünkü böyle olması halinde, zat yönünden vacibin mümkünle birleşmesi sözkonusu olmaktadır. Çünkü anlaşılana da budur. Yani vücud (varlık) zat yönünden mahiyetle ittihad etmiştir, birleşmiştir. Yani haricî vücut bakımından birleşmiş demektir. Kaldığı esas itibarıyla vacibin mümkünler üzerinde bir tesiri ve etkisi de yoktur. Yani bunların var olmasında tesiri yoktur. Çünkü bu zındıklara göre bu mümkünleraten vacibin kendisidirler.

Şurası oldukça açık bir şekilde ortadadır ki, bir şeyin bizzat kendi kendisine etki ve tesir etmesi mümtenidir, olamazdır. Ancak bu şeyin mahiyetlerinde etkin olması mümteni değildir. Çünkü mahiyetler, felsefecilere ve vahdet-i vücutcu geçinen filozofcuklara göre, ortaya

çıkaranın, var edenin var etmesiyle değildir. Hiç kuşkusuz bu, sanii yani yaratana ataletle uğratmaktır, bir şeye sahip çıkarmamaktır. Oysa yüce Allah bundan yüce ve münezzehtir. Bu anlamda bir görüş ileri sürmek aynı zamanda tüm peygamberleri ve tüm semavî kitapları yalanlamak demektir. Aynı zamanda tüm akıl sahiplerinin “Yüce Allah, tüm mevcutları icad eden, yeri, gökleri ve ikisi arasındaki şeyleri yaratandır” diye ittifaklarını da hiçe sayanlardır. Zındıklar, kainatta ne varsa tümünü yaratan, bunların hadis yani sonradan var olmalarında müessir olan yüce Allah’ı bile, sakat ve sapık düşünceleriyle yalanlamaya gidiyorlar.

Oysa şurası bilinen bir gerçektir ki, bu türden bir inkar, mecûsî denen ateşe tapanların, müşriklerin küfürlerinden öteye bir küfre girmiş oluyorlar. İşte bundan dolayı ben bunlara: “Bunlar kafirlerden de öte kafirlerdir” adını veriyorum. Cevherlerden ve arazlardan tüm mevcutların zatlarından duyularla anlaşılabilen şeylerin taaddüdünün ortadan kalkması gerekirdi. Bu da bir tek zatın olmasını gerekli kılar. Çünkü şahısta vahdet-i vücut, sırf zat yönünden ittihad ettiği yani birleştiği şeylere beraber olmasını gerektirir. Aksi halde şahısta birleşen tek vücudun, bir çok zatlarda ittihadı, birleşmesi gerekirdi ki, bu, muhaldir. Yani böyle bir şey olamaz. Eğer böyle olmuş olsaydı, işte o zaman, yerin aynen gök, göğün aynen su, suyun aynen ateş, ateşin aynen hava, havanın aynen beşer, beşerin aynen ağaç, ağacın aynen eşek, eşeğin aynen insan, insanın aynen melek, meleğin de aynen İblis olması, hatta vacibin de ayenn mümkün olması gibi bir şey olurdu ki, bu muhaldir.

Bütün bu zındıkların ileri sürdükleri gerekçeler, tamamen batıldır, hiçbir delile dayanır tarafları da yoktur. Zaten akıl da bu gerçeği açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Lazımlar batıl olunca, aynen melzumlar da bunağ bağlı olarak batıl ve geçersizdir. Bu ise, yani melzumluk durumuysa, mutlak vücudun, vahidi şehsî ve vacip olma görüşüdür. İşte bu da aynen batıldır. Bu zındıklar, bu türden bir vartadan, yanlıştan doğrudan çıkılamayacağını anladıklarından, bundan çıkışın ancak sofistlerin safsatalarıyla çıkılacağına inandıklarından ötürü, işte bu suçu sırf kendilerini zor durumdan kurtarmak için işlemeye koyuldular. Yani mevcudun vücuttan türediğini, doğduğunun mümteni olmasının gerekliliği dışında, vücudun (varlığın) iki ve çok olmayacağını gerekliliği dışında işledikleri suçlar. Çünkü bu ikisi yani mevcudun vücuttan doğduğunun mümteni olmasının gerekliliğiyle, ikil ve cemi olmasının mümteni oluşunun gerekliliği meseleleri, bunları bağlayıcı olmaktadır ve bu zındıklar bu iki şeyden kaçamazlar.

Bu zındıklar diyorlar ki, bu türden muhaller yani olamazlar gereklidir. Ancak kainattaki şeyler (ayan) vücudun aynı, kendi olması durumunda böyledir. Oysa aslında böyle değildir. Çünkü bunların tümü, Allah’ın ilminde var olan ayanı sabite yani şeylerdir, hariçte bunların bir varlıkları yoktur. Bunların hariçteki görüntüleri sadece hayal ve seraptan ibarettir. Nitekim eşyanın hakikatlerini, gerçekliklerinin varlığını inkar noktasında sofistlerin, zındıkların görüşü budur. Çünkü bu zındıklara göre, kainattaki şeylerin hariçte, dışta herhangi bir hakikatleri, tahakkukları ve gerçeklikleri yoktur. Dolayısıyla mutlak vücudun bizzat vacib vücut olması gerekmez. Bu, vacibin mümkünle ittihadı, birleşmesi demektir. Zat yönünden bu, böyledir. Yani haricî vücut olması yönünden bunlarla ittihadı ve birleşmesi anlamınadır. Çünkü hariçte birleşme mümtenidir, olamaz. Yani hariçte bir varlığı olmayan şeyin, hariçte birleşmesi de sözkonusu değildir. Aynı şekilde zahirde kainattaki şeylerin vücudu yani varlığı olması itibarıyla de olamaz. Çünkü zahiri yönden bakılınca, mümkünün varlığı ve vücudu olması itibarıyla vacibin ademinin de yani yok olmasının da caizliği sözkonusudur. Aynı şekilde vücudu mümkün olan bir şeyin vacip ve mümteniuladem yani yok olması mümteni olan bir şey olması da gerekmez. Bunun gerekebilmesi için, kainattaki şeylerin (ayanın) hariçte tahakkuk etmesi gerekir. Ancak böyle değildir. Aksine hariçte var olan şeyler sadece hayalden ve seraptan ibarettir.

Eğer durum böyle olursa, hariçte mümkünden nasıl söz edilebilir? Hariçte mümkünden söz edeceksiniz, o da o mümkünün aynı zamanda vücudu ve varlığı olabilsin, bu nasıl mümkün olabilir? Bütün bunlardan gayet doğal olarak muhaller, olamazlar zorunlu olarak başgösterir. Aynı şekilde saniin yani yaratının tatili, bir şey yapamazlığı sonucunu doğurur. Çünkü bunun manası, saniin yani yaratının tesirini reddetmektir. Tüm eşyada bunların tahakkukuyla birlikte, yaratının etkisini reddetmek. Yoksa kendisi için bir tahakkuk sözkonusu olmayan şeylerde etki etmemesi değil. Aynı şekilde, bunun bir vahidi şahsî olması, mümkünlerden duyularla anlaşılabilir (taaddüdi mahsusun) kaldırılması lazım gelmez. Çünkü irtifa yani kaldırma taaddüdün sabit oluşunun bir fer'idir. Bir tek vücudun, mahiyet itibariyle şahısta ittihad etmesinin, yani vücudun şahısta birleşmesinin fer'i, zat bakımındandır. Öyleki bunda herhangi bir taaddüt olmadığı gibi, zat bakımından da vücudun herhangi bir şeyde ittihadı, birleşmesi de yoktur. Aynı zamanda büsbütün irtifa yani ortadan kalkma da yoktur.

Aynı şekilde zahir bakımından, bu şeyin mazharlarda (görünenlerde) yayılması, dağılması da gerekmez. Yani bizzat işin gerçeğinde tekrar diye bir şey yoktur ki, herhangi bir muhalata olabilsin. Aynı şekilde hakikatte bir çoğalma da yoktur ki, inkisam yani bölünme olabilsin. Çünkü bunun ne ilkinde ne de sonucunda tahakkuku, gerçekleşmesi diye bir şey olamaz. Bu, ancak vücut için sözkonusudur. Bundan başkası için herhangi bir tahakkuk yoktur ki, bunda bir tekerrür veya bir artma ve çoğalma olabilsin. Zira bu zındıklara göre O, hem abid yani ibadet eden, hem mabud, yani ibadet olunan, tapınılan, hem secde eden ve hem kendisine secde olunandır. Hem şükreden ve hem de kendisine şükredilendir. Hem bağışlayan ve hem de bağışlanandır. İşte mutlak vahdet budur. Bunun dışındakilerse, çoğalma ve parçalanmaya, bölünmeye ilişkin sözleridir bu zındıkların. Nitekim yakında, marifet erbabınca kesretin yani çokluğun ve tefrikanın ne manaya geldiğini öğreneceğiz. Marifet ehlinin görüşleri, bu zındıkların ileri sürdüklerinden tamamen aynıdır.

Bu zındıklara beşinci bir itiraz da yine iki yönden yapılmıştır.

Bunun ilki şöyledir: Bunun, sofistlerin, dine şüphe sokmak isteyenlerin batıl safasataları olduğu, hem akıl ve hem şeriat gerçeğiyle bilinen ve ortada olan bir şeydir. Kaldı ki yine bu, his ve duyularla sabitleşip kanıtlanmış olan ve böylece bilinen gerçeklere de aykırıdır. Bu gerçeklere karşı kibirlilik göstermektir. Yani gayb ve şehadet aleminin mevcutlarını, bilinen, görünen ve biliniyor görünmeyen alemin varlıklarını hayal saymak, bunları gerçek ve hakikat olarak kabul etmemek, bunlara karşı büyüklük taslamaya kalkışmak, bir şaklabanlıktır, hokkabazlıktır. Kısaca bunları tıpkı gölge oyununu oynatanların şaklabanlıkları gibi hayalden ibaret olarak kabul etmek, tüm peygamberlerin şeriatlerini yıkmak ve reddetmektir. Tüm semavî kitapların ortaya koyduğu gerçekleri yalanlamaktır. Bütün bunların yanında, bu mevcudun iştikakının (türemesinin) sıhhatine mani olduğu gibi, ikil ve cemi yani vücut için ikil ve cemi oluşun sıhhatine de engeldir. Bu, şöyle saçma bir sonucu doğurmaktadır:

Vacip zat, hem yaratıcı, hem yaratılan, hem rızık veren, hem rızıklanan, hem veli, hem zalim, hem saîd (mutlu), hem şakî (mutsuz), hem müşrik, hem muvahhid, hem mümin, hem mülhid (dinsiz), hem siddîk, hem zındık, hem hür, hem köle, hem rezil eden, hem rezil olunan, hem katil, hem maktûl, hem yiyen, hem yenilen, hem razı olan, hem red olunan, hem makbul ve hem kovulan, hem alim, hem cahil, hem sorulan, hem soran, hem oldukça takva sahibi, hem de oldukça zalim, hem erkek, hem dişi, hem diri, hem ölü, hem sağlıklı, hem hasta, hem yaşlı, hem çocuk, hem vati (cinsel ilişkide bulunan), hem mevzu (cinsel ilişkide bulunulan), hem diri diri gömen, hem diri diri gömülen, hem cünüp olan ve hem de aybaşı gören, hem büyük ve hem küçük abdest yapan, cennet yurdunda nimetler içinde olup nimet veren, cehennem ateşinde azap eden ve gören gibi bu türden daha nice saçmalıklar ve öğrençlikler... Bütün bunlar yüce Allah için muhaldir, olamazdır, en kötü ve öğrenç sapıklıklardır. Ama bu

zındıklar bu türden görüşleri hiç durmaksızın savunup duruyorlar. Bunların bu sakat ve sapık görüşleri nedeniyle şöyle buyuruluyor: “Bundan dolayı neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp düşecektir.” (Meryem: 19/90)

Yüce Allah tamamen bu zındıkların, kendisi hakkında ileri sürdükleri vasıflardan yücedir, münezzehtir. Bununla birlikte bunun beraberinde getirdiği, gerektirdiği bazı şeyler vardır. İşin aslında bunlar diyorlar ki, eşyadan olan mutlak vücuddan başkası için herhangi bir tahakkuk sözkonusu değildir. Ne melekler ve bunların elçileri için, ne de peygamberler ve bunların ümmetleri için, ne de dinleri ve şeriatleri, küfür ve iman için, taat ve isyan için, haram ve helal için herhangi bir gerçeklik, tahakkuk yoktur. Ne de bu ikisi dışındaki yani helal ve haram dışındaki şeylerin herhangi bir gerçekliği yoktur. Ne müjdeleyenler, ne uyarıların, ne cennetin, ne cehennemin, ne sevabın ne de cezanın, ne kitabın ne de hesabın, evet bunların hiçbirisinin gerçekte bir varlıkları yoktur. Kısaca ne dünya için ne de ahiret için bu anlamda bir şey yoktur. Bunların tümü bu zındıklara göre hayalden ve seraptan ibarettir.

İkinci yöne gelince, yine bu zındıkların ileri sürdüklerine göre, vacib zâtın hariçte herhangi bir tahakkuku ve gerçekliği yoktur. Çünkü bunlara göre vacib zat, sadece görünen varlıkların yani mazharların zımında tahakkuk edebilir. Oysaki mazhalarinsa hariçte herhangi bir tahakkukları yoktur. Durum böyle olunca yani mazharların hariçte bir gerçeklikleri olmayınca, vacibin de aynı şekilde herhangi bir tahakkukunun olmaması gerekir. aksine vacibin hariçte tahakkuku tıpkı mazharların yani görünen şeylerin hayal ve serap olarak tahakkuku gibidir.

İşte bu görüş, dehriyye mezhebinin görüşünü savunanlarıdır. Bu görüştekiler saniin yani yaratanın varlığını inkar ederler. Nitekim vahdet-i vücud görüşünü savunan zındıklar da, dehrîlerin, muattilenin ve sofistlerin görüşlerinden karma bir görüş almış oldular. Çünkü bu zındıkların, eşyanın sübutunu ve varlığını red konusundaki görüşleri, misle yani denklige muarızdır. Kuşkusuz bu da aynı şekilde kainata ait ayandan (şeylerden)’dir. Ancak bir farkla ki, bunlar arazdırlar. Hal böyle olunca bunun da aynı şekilde hayal ve seraptan ibaret olması gerekir. Bir hakikatlerinin, gerçekliklerinin olmaması icabeder. Dolayısıyla bu tarzdaki bir görüşe dayanarak “Siz batıl ve asılsız olan mezhebini isbat edemezsiniz” bu, mümkün olmaz. Bu zındıkların kibirlilik yapmalarında kendileri için bir çıkış yolu kalmayınca, iğrenç bir şekildeki muhallerinden tutunacakları bir dalları olmayınca sapıklıklarından bir çıkış yolu bulamayınca, hemen bir başka yola başvuruyorlar. İşte bu yol **keşf yoludur**. Zaten öteden beri bunların bağlı buldukları ilk felsefecilerin de adeti budur. Bunlar bir şeyin altından çıkamadıklarında, aciz düştüklerinde, delil ve bürhan ortaya koyamadıklarında, ileri sürdükleri ve ortaya koydukları saçmalıklarına delil olarak hemen mükâşefeyi, keşif yolunu ileri sürerler.

Oysa ortadan bilinen bir gerçek vardır ki, keşif denen manevî olay, ancak gerçekleri ve hakikatleri ortaya koyar. Yoksa keşif denen şey, şeriatleri yıkan bir şey olamaz. Hakikatleri reddedemez. Bunların ileri sürdükleri ve savunduklarıyla tamamen zındıklıktan, sapıklıktan, batıl ve anlamsız sözlerden ibarettir. Muhal olan şeylerdir. Bunlar öylesine saçmıyorlar ki, tıpkı hıristiyanların saçmaladıkları gibi. Çünkü hıristiyanlar, yüce Allah’ın nurunu, Hz. İsa (a.s.)’da parıldadığını gördüklerinde hemen “Bu Allah’dır” demeye başladılar. Bu zındıklar da, vücudun yani var olmanın yüce Allah’dan mevcutlara aktığını görünce, akan feyizle, kendilerine feyiz akan varlıkları birbirinden ayırdedemez oldular. Bunun için dediler ki, vücud (varlık) bizzat Allah’ın kendisidir.

Hüccetü’l-İslâm İmam Gazzâlî merhum da der ki: Tecelli eden şeyle kendisine tecelli vaki olanı birbirine karıştırdılar. Tıpkı bir kadının yüzünde görülen güzellik gibi. Kadının yüzünde

bu (adeta alpembe olmuş) güzelliği gördüklerinde, kadına bakan kimse, zanneder ki, görünen şekil, suret ve güzellik ya da renk kadına aittir. Böyle sanır. Yani hem suret kadının sureti, hem renk kadının rengi diye görür ve kabul eder. Oysa nerede... İkisi arasında dağlar kadar fark vardır. Kadının kendisinde aslında renk diye bir şey yoktur.

Yine bu kadın örneğindeki yanılmaya benzer, şöyle bir yanlış daha vardır. Herhangi bir kadında yıldız misali bir şey gören kimse, zanneder ki, yıldız kadının kendisinde vardır. Hemen elini uzatıp onu almak ve yakalamak ister. Oysa adam bu haliyle aldanmıştır. Nitekim sülûk yolunda aldanmanın türleri sayılamayaca kadar ciltlerle kitapları dolduracak gibi fazladır. Nitekim ibahecilerin de yani bir şeyi mübah sayan görüştekilerin de nevi olarak bir çok aldanan türleri vardır ki, sayılamayacak kadar fazladır. Ciltlerle kitapları doldurabilir. Bütün bu söylenenler, meydana gelen yanılmalar, vesveseler ve şeytanın bu gibi kimseleri aldatma esasına göre ele alınmıştır. Bu türden adamlar henüz bir ilim sahibi olmaksızın güya mücahede ile uğraşyoruz, şöhrete kavuşacağız diye yapılan şeylerdir. Herhangi uyanık, dinde derin bilgi ve vukuf sahibi bir şeyhe uymadan, ilim sahibi bir şeyhin yanında yer almamaktan ileri geliyor. Şimdi bunlardan aldanan sınıfların, grupların sayısı o kadar çoktur ki, burada ele alınması oldukça uzun sürecektir.

Özetle deriz ki, “Bu zındıkların “Allah, mutlak vücuddur” sözleari kendi batıl esasları çerçevesinde böyledir. Çünkü akıl bu gerçeği en açık bir şekilde göstermektedir. Örneğin: Mutlak vücut, bir vahidi şahsîdir ve hariçte mevcuttur sözleri gibi. Bu, zaten temelde bunların bu görüşlerinin batıllığını ortaya koymaktadır. Nitekim akıllıca düşünenlerin ittifakıyla da durum zaten böyledir. Yani: “Mutlak vücudun, mevcutlar arasında müşterek olması bakımından eşyanın en iyi bilineni ve tanınanıdır, hakkında şüpheyile söz edilene ve makulatin da ikinci derecedeki sayılan şeylerindedir” gibi ifadeleri, yine “eşyanın hakikatlerinin sübûtu gibi, vacibin, mümkünlerin vücudunun (varlığının) mebedi (başlangıcı) olması bunların hadis olan vücutlarında müessir olması, ilim, kudret, irade ve hayatla vasıflanmış bulunması, peygamberler göndermesi, kitaplar indirmesi ve buna benzer daha bir çok şeyler, kısaca kendisiyle şeriatın varid olduğu her şey... Evet bütün bunlar, hariçte tahakkuku ve gerçekleşmesi olmayan itibarî anlamdaki bir şeyin mümteni olmasından ötürü hep bu manada boşta kalır. Aynı zamanda hariçte tahakkuku olmayan bu şeyin ilim, kudret, irade, hayat, mevcudatı icadetme (yaratma) ve benzeri hariçte tahakkuk etmesi gereken sıfatların olmaması da bu türden batıl sözlerdir.”

Mutlak vahdeti savunma meselesine gelince, örneğin kainattaki ayan yani eşya “hariçte hayal ve seraptan ibarettir” görüşüne gelince, bu, gökleri, yeri, ikisi arasındaki tüm şeyleri, melekleri, peygamberleri, ümmetlerini, cennet ve cehennemi kısaca her şeyi, bu şaklabanların, hokkabazların bir gölge oyunundan ibaret saymaları demektir. Yine peygamberlerin şeriatlerini, dinlerini de oyun eğlence durumuna getirenler gibi olmaktır. İşte bu görüş, lanetli sofistlerin mezhebinin tıpkısıdır.

Dolayısıyla Allah’ın kalblerini mühürlemediği, gözlerine perde indirmedeği her akıl sahibi kimse çok iyi bilirler ki bu zındık ve dinsizlerin imanları yoktur. Bunlar ne Allah’a, ne meleklerine, ne kitaplarına, ne peygamberlerine, ne de ahiret gününe iman etmiş değillerdir. Çünkü herhangi bir şeye, özüne uymayan şekilde inanmak demek, imansızlık anlamındadır. Nitekim bu türden inanan yahudilerin Allah’a ve ahiret gününe iman etmediklerini yüce Allah kitabında açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“İnsanlardan öyleleri de vardır ki, inanmadıkları halde “Allah’a ve ahiret gününe inandık” derler.” (Bakara: 2/8)

Doğrusu yahudilerin “Biz Allah’a inanıyoruz” gibi sözleri iman değildir. Çünkü bunlar, Hz. Uzeyir Allah’ın oğludur, diyorlar, böyle inanıyorlar. Yine yahudilerin “Biz ahiret gününe inanıyoruz” sözleri de iman değildir. Çünkü bunların ahiret gününe imanları, kitapta belirtilen anlamda değildir. Çünkü bunların bu husustaki düşünce ve inanışları şöyledir: “Bu hareketleri, onların: ‘Bize, cehennem ateşi sayılı bir kaç günden başka dokunmayacak’ demelerinden ileri gelmektedir.” (Al-i İmran: 3/24). Yine bunlar hakkında şöyle buyruluyor:

“Yahudi yahut hıristiyan olandan başkası cennete girmeyecek, dediler.” (Bakara: 2/111)

İşte tıpkı bunlar gibi mühlidlerin, dinsizlerin “Allah’a inanıyoruz” gibi sözleri de iman değildir. Çünkü bunlara göre Allah, mutlak vücuttur. Bu mutlak vücudun da hariçte, dışarda herhangi bir vücudu yani varlığı yoktur. Nitekim bu dinsizlerin meleklere, kitaplara, peygamberlere ve ahiret gününe imanları da gerçek anlamda iman değildir. Çünkü bu dinsizler her şeyi hayalden ve seraptan ibaret sayıyorlar. Bazan da, “Azab” sözcüğü şiddet ve ceza anlamında değil, uzubet yani tatlılık ve haz anlamındadır diyorlar. İşte bu, ahiret gününe iman etmek anlamını taşımaz. Çünkü bunların ahirete imanları, bildirilen gerçeğin ve vasfının aksine bir inanıştır.

Hiç dürüst bir inanca sahip olan bir müslümanın, bu zındıkları tasavvuf ehli diye adlandırması mümkün olabilir mi? Bu kafirlerin, tasavvufun değerini yitirmeye neden olan zındıkların, sözde tasavvufçuların hiç tasavvuf ehli diye adlandırılmaları mümkün olabilir mi ki? Oysa gerçekçi düşünen, dürüst müslümanlara göre tasavvuf, peygamberî ahlakla ahlaklanmak, tertemiz ve pırıl pırıl olan Muhammedî şeriata bağlanmaktır. Bunu hem ilim ve hem amel noktasından böyle anlamak ve böyle götürmektir. Yoksa muattıla denen sapık zındıkların, sofistlerin ve dehrilerin görüşünden kaynaklanan bir tasavvuf değil. Çünkü bu dinsizlerin yaptıkları, onların küfürlerini, dinsizliklerini keşif adıyla artırmak oluyor.

Bu batıl ve dinsizlik savunucularının sapıklıklarını ortaya koymak, batıllarını önlemek ve onları rezil etmek için durumlarını ortaya koymak gerekiyor. Bu adamlar, kendilerine her türden delil, hüccet ve bürhan sunulmasına rağmen yine de lanetlenmiş olan bu zındıklar, zındıklıklarını isbata, ortaya koymaya çalışırlar. Bu gibi şeylerin zındıklıklarından dolayı kendilerine keşif diye görüldüğü gerçeği de anlatılmasına rağmen yine de inadlarını sürdürürler. Kaldı ki bu gibi şeylerin ne olup olmadıkları noktası irfan ehline zaten bilinen bir gerçektir.

Şimdi kalkıp keşif ve ayan yoluyla malumdan söz etmek, aslında mümkün olabilecek şeylerden kabul edilmez. Çünkü ibareler malumun halini anlatmaktan uzaktır, kısırdır. Keşif yoluyla da bundan sözedilemez. Kalkıp bu gibi şeyleri kitaplara ve risalelere koymanın da anlamı yoktur. Hele bunu hüccet ve delillerle isbata gitmeye de asla gerek yoktur. Çünkü malum zaten bilinen bir şeydir. Özellikle de gerçek akıl, bunların zındıklıklarının batıl olduğunu, dayandıkları temellerin de hep kibir ve gurur olduğunu, ikinci derecedeki dayanakların da hep sapıklıklardan ibaret olduğunu ortaya koymuş bulunmaktadır. Hep söyledikleri muhallerden yani olamazlardan ibarettir. Akıl da zaten böyle bir şeyi reddetmektedir. Zira bu zındıkların ileri sürdükleri şeylerin benzeri, bunlardan çok önceden geçmiş olan kafirlerden ortaya çıkmış değildir. Hatta mecusi denen ateşperestlerden, müşriklerden bile bu zındıkların söyledikleri anlamda bir söz çıkmamıştır.

İşte bu bakımdan nasıl ki, bu kafirlerle münazaraya girmenin bir manası yoksa, sofistlerle de benzer münazaraya girmenin hiç anlamı yoktur. Bunlar ne akla dayalı delilleri, ne de nakle dayalı kanıtları kabul ederler. Hiçbirisini kabul etmeyip hepsini reddederler. Aslında bunların dinsizliklerinin en doğru ve direkt çaresi, çözümü, Allah’ın yalın kılıncıdır, boyunlarının

vurulmasıdır. Çünkü “Ağızlarından ne büyük söz çıkıyor?” (Kehf: 18/5) âyetine rağmen çok ileri giderek şu sözleri saçmıyorlar ve şöyle diyorlar:

“Kim ilahlık davasına kalkışırsa, o kimse bu davasında doğru ve samimidir.”

Doğrusu bu lanetli adam akla dayalı tüm delilleri, aynı şekilde sem’î ya da nakle dayalı tüm muhkem delilleri yalanlıyor. Oysa gerek akla dayalı ve gerekse nakle dayalı her manadaki deli, **“İlahlık davasına kalkışan yaratıkların tümü, yalancı kafirlerdendirler ve bunlar kıyamet gününde de hüsrana kalacak olanlardır.”** Çünkü yüce Allah böyleleri için şöyle buyuruyor: “Onlardan her kim ‘Ben O’ndan başka bir ilah’ım’ derse onu cehennemle cezalandırırız. Biz zalimleri böyle cezalandırırız.” (Enbiya: 21/29)

Yine lanetli Firavun’dan hikaye olarak yüce Rabbimiz bunların durumlarını şöylece ortaya koymaktadır: “(Firavun), ben sizin en yüce Rabbinizim, dedi. Allah da onu, sorun ve ilkin (ahiretin ve dünyanın) azabıyla cezalandırdı.” (Naziat: 79/24, 25)

Eğer bir kimse davasında doğru ve samimiye, ne cehennemlik olur, ne zelil olur, ne de ceza gören zalimlerden olmuş olur. Âyetle ifade olunduğuna göre, mademki böyleleri zalim, ceza gören, zelil ve cehennemlik olan bir durumdaysalar, bunların doğruluğundan ve samimiyetlerinden söz edilemez.

Yine bunlardan biri de bu saçma adamların saçma sözlerine benzer ifadeler kullanarak şu iğrenç sözleri sarfetmiştir:

“Aslında putlara tapanların tümü, Allah’a ibadet etmektedir. Fakat ibadet etme çizgisinde ve yolunda yanılmıştır. Doğrusu Hz. Mûsa (a.s.), Hz. Harun (a.s.)’u sırf buzağıya tapmayı yadırgamasından ötürü azarlamıştır. Hz. Harun da ötekiler gibi buzağıya tapmaması nedeniyle, azar işitmiştir. Çünkü Hz. Musa, Hz. Harun’a göre Allah’ı çok daha iyi tanıyordu.”

Şimdi bu adamın saçmalıklarına bak bir kez. Sapıklığı ve azgınlığı açıkça ortada olan bir zındık herif, buzağıya tapanlara göre, alemlerin Rabbi olan yüce Allah’ı, Hz. Harun onlardan çok daha az biliyor ve tanıyormuş. Bunlar, buzağıyı ilah edinenleri bu inançlarında isabetli olduklarını ve fakat ona ibadet etmekte yanıldıklarını ileri sürüyorlar. Oysa yüce Allah, bu saçmalıkları ileri sürenleri bir çok âyetlerinde yalanlamaktadır. Bu gerçeği tüm İslâm ve müslüman alimleri bilirler. Şimdi bu âyetlerden bazılarının meallerini sunmaya çalışalım:

“(Tur’a çıkan) Mûsâ’nın arkasından kavmi, süs eşyalarından bir buzağı heykeli yapıp onu ilah edindiler ki, onun bir böğürmesi vardı. Görmediler mi ki, buzağı kendileriyle konuşmıyor, onlara bir yol gösteremiyordu. Fakat ona (ilah diye) tutundular ve zalimlerden oldular.” (A’raf: 7/148)

Bir diğer âyette de Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Buzağıyı ilah edinenler var ya! Onların başına Rablerinden bir gazab ve dünya hayatında bir horluk gelecektir. Biz, Allah’a iftira edenleri işte böyle cezalandırırız.” (A’raf: 7/152)

Şimdiyse bir başka âyette şu ifadeleri görüyoruz:

“Mûsa, öfkeyle, kederle derhal kavmine döndü...” (Tâ Hâ: 20/86). Bu âyetten sonra gelen devamındaki âyetlerde şöyle buyuruluyor: “Derken, Samirî onlara bir buzağı heykeli çıkardı ki, böğürmesi vardı. Bunun üzerine (Samirî ve adamları), ‘İşte sizin de ilahınız, Mûsa’nın

daha ilahî budur. Fakat Musa bunu unuttu da aramak için Tûr dağına gitti' dediler." Görmüyor muydu ki, o (buzağı) kendilerine söz iade edemiyor, ne bir zarar, ne de bir fayda vermeye gücü yetmiyordu." (Tâ Hâ: 20/88, 89) Daha sonra âyetlere devamlı şöyle buyuruyor:

"Önceden Harun, kendilerine: Ey kavmim, andolsun, siz bununla denendiniz. Rabbiniz çok esirgeyendir. Bana uyun ve buyruğuma itaat edin, demişti." (Tâ Hâ: 20/90) Hz. Harun buzağıya tapan yahudilere denmesi gerekeni söyledi. Yine devamındaki bir âyette de şöyle buyuruluyor: "(Mûsâ da gelince:) Ey Harun! demişti. Onların saptıklarını gördüğün zaman seni onlara engel olmaktan alıkoyan neydi? Niye bana uymadın, emrime baş mı kaldırdın?" (Tâ Hâ: 20/92, 93) Yine devamındaki âyetlerde şu ifadeleri okuyoruz: "Üstüne kapanıp bel bükerek önünde eğildiğin ilahına bir bak; biz onu mutlaka yakacağız, sonra darmadağın edip denizde savuracağız. Sizin ilahınız yalnızca Allah'dır ki, O'nun dışında ilah yoktur. O, ilim bakımından her şeyi kuşatmıştır." (Tâ Hâ: 20/97, 98)

Şayet mümkünlerden herhangi bir şeye tapan, kulluk eden bir kimse, bu zındıkların iddialarına göre, Allah'a ibadet etmiştir, çünkü tüm kainat varlığı, bizzat Allah'ın kendisidir, saçmalıklarından hareket edersek, o zaman, buzağının varlığı da Allah olması gerekirdi. Yani zarar ve yarar verebilen, konuşan, yaratan ve her şeye malik olan Allah -haşa olması gerekirdi, bunlara cevap verebilirdi. Çünkü sonuçta söz bu noktaya gelmektedir. Hal böyle olunca, buzağıya tapanların, onu ilah edinmeleri durumunda dalalete sapanlar, iftira edenler durumuna düşmemeleri gerekirdi. Evet bunlar bu durumda bir fitne olmamalıydılar, zalim olmamalıydılar. Aynı zamanda konuşmayana, doğru yolu göstermeyene, kendilerine sözü iade edip cevap vermeyene, zarar ve yarar verme gücüne sahip olmayana ibadet etmemeleri gerekirdi. Bu durumda bu adamlar buzağıya taparlarken, buzağıya kul olanların: "Bu sizin de ilahınız, Mûsâ'nın da ilahıdır" sözlerinde doğru olmaları gerekirdi.

Bunlar sırf ibadeti buzağıya tahsis etmeleri sebebiyle mademki yanılmışlar, mademki yanılmaları için tüm varlıklara kulluk etmeleri ve ibadette bulunmaları gerekir, o zaman gerekçeleri nedir? Oysa ileri sürdükleri tüm düşünceler ve deliller baştan sona dek batıldır. Çünkü böyle bir görüş, her şeyden münezzehtir olan yüce Allah'ı yalanlamaktadır. Yüce Allah bu dinsizlerin, şeytanca vesveseye kapılanların bu türden iddialarından tamamen münezzehtir.

YİNE BU DİNSİZLER

Yine bu dinsizlerin şeytanın kardeşleri ve yandaşları oldukları unutulmamalıdır. Bunlar kurdukları tuzaklarla, cahil ve bilgisiz kimseleri aldatırlar. Bunları da kendileri gibi sıptırırlar. Çünkü bu zındık ve dinsizler kendi düşüncelerini yaymak için şu âyeti kendilerince delil gösterirler:

"Doğu ve batı Allah'ındır. İmdi nereye yönelseniz Allah'ın yüzü oradadır." (Bakara: 2/115)

Yine bir diğer âyeti de kendilerine delil olarak gösterirler:

"Rabbin, yalnız kendisine tapmanızı, emretti." (İsra: 17/23)

Şimdi bu dinsizlerin dinsizliklerini birinci âyete göre, yani Bakara (115)'e göre, nasıl ortaya koymaya çalıştıklarını görelim. Bu zındık ve dinsizler, kendi görüşlerine uydurmak için: "Vechallah" (Allah'ın yüzü" ifadesini, "Allah'ın zâtı" diye yorumluyorlar. Yoksa, İslâm'ın, ibadet için öngördüğü ve müslümanların yüzlerini döndürmeleri gereken yer olarak değerlendirmiyorlar. Oysa hak ve gerçek olan, açıkça bilinen, yüzün döndürülmesi gereken yer demektir. Zira din kurallarına uygun olan, İslâm ve müslüman âlimlerin icmainsine da uygun

düşeni budur. İcma bu noktadadır. Kaldı ki zaten bizzat âyetin baş tarafı yani: **“Ve lillahilmeşriku velmağrib”**in baş tarafı bu gerçeği gösteriyor. Bu, doğu ve batı yönlerine delalet ediyor. Yani doğu yönleri de batı yönleri de tümü Allah’ındır, demek istiyor. Yoksa âyette: “Allah doğudur ve batıdır” gibi bir anlam yoktur. Eğer böyle bir anlam var olsaydı, o zaman âyetin şöyle olması gerekirdi: **“Vallahulmeşriku velmağribu”** Allah doğudur ve batıdır, olurdu ve: “Ve lillahil meşriku velmağribu” yani doğu ve batı Allah’ındır, olmazdı.

Oysa bilinen bir gerçek vardır ki, âyette yer alan “Semme” edatı yer ve mekan gösteren bir edattır. Halbuki yüce Allah cihet (yön) ve mekandan münezzehtir. Herhangi bir şeyin değişik yerlerde, aynı anda bulunması mümkün değildir. Bunun batıl ve geçersiz olduğu zaten aklen bilinen bir gerçektir.

Bu dinsizlerin âyeti yorumlamalarına bakıldığında, yüce Allah’ın bir tek yerde (mekanda) olması gerekirken, aksine aynı anda bir çok yerler ve cihetlerde olması gerekir yani kişiler farklı olarak hangi yönlere dönüyorlarsa, Allah’ın tüm o yön ve yerlerde olması gerekir. Böyle bir görüş doğrusu muhal üzerine muhal, olamazlık üzerine bir başka olamazlıktır. Bununla birlikte bu, açıkça bir hem küfürdür ve hem sapıklıktır.

İkinci âyette de şöyle bir inkara gidiyorlar. İsrâ (23) âyetindeki inkarları da şöyledir:

Bu adamlar âyetin başında yer alan “Kadâ” fiilini (hakeme ve kaddere) yani hükmetti, takdir etti” olarak yorumluyorlar. Bu yorumları da yine hem din kurallarına ve hem müfessirlerin icmama aykırıdır. Oysa İslâm kurallarına, peygamberlerin icmama uygun olan “Evcebe ve Emere” yani vacip oldu, gerekli oldu, emretti olarak tefsir etmemektedirler. Ayrıca dinde bayraklaşmış olan İslâm âlimleri ve müctehid imamlar bir tarafa, kuşkusuz sıradan müslümanlar bile bilirler ki, **“Putperestler ve müşrikler, eğer putlara tapmakla Allah’a ibadet ediyor olsalar ve ancak ibadet tarzlarında yanılmışlardır”** gibi saçmalıklarının asılsız ve böyle söylemekle yalancılardır. Yani “Fütuhat-ı Mekkiye” adlı kitabında Muhiddin Arabî’nin savunduğu gibi değil. Çünkü bu adam, yüce Allah’ın Kur’ân’ında açıkça bildirdiğinin aksine, dini öldürmüştür. Müşrik olmuşlardır. Bir de bunlar yüce Allah’ın: “Rabbimiz! Allah’a yemin ederiz ki, biz müşriklerden değildik.” (En’am: 6/23) âyetini de yalanlamış oluyorlar.

Doğrusu ibadet yolunda yanılan ve hata eden bir kimse müşrik olamaz. Zira tüm akıl erbabınca bu, böyledir. Şimdi bunların aslında ilah olmayan ve ilahlıkları sadece isimden ibaret sayılan bir takım şeyleri ilahlar olarak kabul ettiklerini öğrendik. Bu adamlar Cib’t’e, şeytana, tağuta, rics (pis ve murdar şeyler)’e, putlara, azılı iblise, yardım edebilmekten aciz yaratıklara ibadet ediyorlar. Böylece Allah’a eş ve denkler edinerek, bu eş ve denklere ibadet ediyorlar. Yüce Allah bütün bunları haber verdiği gibi, bunlara ibadet ve kulluktan sakınmayı, uzak durmayı emretmiş, doğru yolu göstermek için de şöyle buyurmuştur:

“Sonra onların (kıyamet gününde): Rabbimiz Allah’a andolsun ki biz müşriklerden (ortak koşanlardan) değildik, demelerinden başka çareleri kalmayacaktır.” (En’am: 6/23) Âyet devamla şöyle buyuruyor: “Bak ki, nasıl kendilerine karşı yalan söylediler ve uydurdukları şeyler kendilerinden sapıp gitti.” (En’am: 6/24)

Daha sonra yüce Allah bir başka âyetinde şöyle buyuruyor:

“Allah’ı bırakıp da taptıklarınız, sizin ve atalarınızın taktığı bir takım isimlerden başka bir şey değildir. Allah onlar hakkında herhangi bir delil indirmemiştir.” (Yusuf: 12/40)

Âyette şu gerçeğe işaret edilmektedir. Sizin ilah diye adlandırdığınız şeyler, aslında sizin isim vermedinizden ibaret kalmaktadır. Çünkü bunlar, ilahlığa asla layık değildirler. Önce bir takım şeylere ilah diye ad veriyor, sonra da bunlara tapınmaya başlıyorlar. Bu halleriyle onlar adeta aslı ve esası olmayan bir takım uydurma isimlere tapınıyorlar. Bunlar aslında sadece isimden ibaret şeylerdir. Adı var, kendisi olmayan şeylerdir.

Şayet putperestler, bu halleriyle Allah'a ibadet ediyor ve ancak ibadet yollarında ve tarzlarında bir yanlışlık olduğu iddialarında isabetli olmuş olsalardı, bu takdirde bu adamların: “Biz müşrikler değildik” sözlerinde yalancı olmamaları gerekirdi. İlahlıkla ilgisi olmayan ve sadece isimden ibaret olan bu varlıklara ilah adını vermekte de yalancı olmamaları gerekirdi. Aynı zamanda bu şeyleri ilahlar olarak adlandırmakta da iftiracı durumuna düşmemeleri, bu konuda da yalancı olmamaları gerekirdi. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Andolsun ki biz, ‘Allah’a kulluk edin ve Tağut’tan sakının’ diye emretmeleri için her ümmete bir peygamber gönderdik.” (Nahl: 16/36)

Yine Rabbimiz bir başka âyette de şöyle buyuruyor: “(Put, şeytan, şeriat dışı sistem ve benzeri olan) Tağut’tan kaçın ve ona kulluk etmekten uzak dur, tamamen Allah’a yönelenlere gelince; onlar için müjde vardır.” (Zümer: 39/17)

Bir diğer âyette de şöyle buyuruluyor: “De ki: Allah katında yeri bundan daha kötü olanı size haber vereyim mi? Allah’ın lanetlediği ve gazebettiği, aralarından maymunlar, domuzlar ve tağuta tapanlar çıkardığı kimseler. İşte bunlar, yeri (durumu) daha kötü olan ve doğru yoldan daha ziyade sapmış bulunanlardır.” (Maide: 5/60)

Şimdi de bir başka âyet meali: “Kendilerine Kitap’tan nasip verilenleri görmedin mi? Putlara ve batıla (İlahlara) iman ediyorlar, sonra da kafirler için: ‘Bunlar, Allah’a iman edenlerden daha doğru yoldadır’ diyorlar.” (Nisa: 4/51)

Anlatıldığına göre, iki yahudi olan Hayy b. Ahtab ile Ka’b b. Eşref, yanlarına daha başka yahudileri de alarak bir grup halinde Mekke müşriklerine, Kureyş’e gittiler. Kureyşliler’le birlikte hareketle, Hz. Muhammed (s.a.v.)’le savaşmak konusunda anlaşılabilirler. Mekkeliler müşrik Kureyşliler, kendilerine gelen bu yahudilere: “Siz kitap ehlisiniz, bize göre, siz Muhammed’e daha çok yakınsınız. Bu bakımdan, bizi tuzağa düşürmenizden endişe ediyoruz, size güvenimiz yok. Size güven duymamız için, siz, bizim ilahlarımıza, putlarımıza secde edin ki, gönülce huzur içinde olabilelim” diye teklifte bulundular. Bunlar da gereken şekilde istenileni yaptılar. İşte bu, yahudilerin Cibte ve tağuta iman etmeleri anlamıdır. Nitekim yüce Rabbimiz bir âyette şöyle buyuruyor:

“O halde, ricsten (pislikten, putlardan) sakının.” (Hac: 22/30) Bu âyette yer alan “Rics” kelimesi putlar anlamıdır. Çünkü ayrıca âyette yer alan ve “den-dan” anlamına gelen “min” cer edatı, burada açıklama anlamıdır, yani beyaniyedir.

Bir başka âyette ise Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Onlar (müşrikler) O’nu bırakıp yalnızca bir takım dişilerden (dişi isimli ilahlardan) istiyorlar, ancak inatçı şeytandan dilekte bulunuyorlar. Allah onu (is tek vea dilekte buldukları varlıkları) lanetlemiştir.” (Nisa: 4/117 ve 118)

Âyette dişiler diye yer alan “inas” sözcüğü, Lat, Uzza ve Melekler anlamında geçmektedir. Çünkü müşrikler, melekleri dişi olarak kabul ediyorlar ve hatta, melekleri Allah’ın kızmaları diye adlandırmaktadırlar. Oysa yüce Allah bundan yüce ve münezzehtir. Kaldı ki meleklerde de erkeklik ve dişilik diye bir durum söz konusu değildir.

Şimdi de bir başka âyet meali, Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Kendileri yaratıldığı halde hiçbir şeyi yaratamayan varlıkları (Allah’a) ortak mı koşuyorlar? Halbuki (putlar) ne onlara bir yardım edebilirler ne de kendilerine bir yardımları olur.” (A’raf: 7/191-192)
Şimdi de diğer bir âyet meali, Rabbimiz buyuruyor ki:

“İnsanları Allah yolundan saptırmak için O’na ortak koşular. De ki: İstedığınız gibi yaşayın! Çünkü dönüşünüz ateşedir.” (İbrahim: 14/30)

Yine Rabbimiz şöyle buyuruyor: “(Ey kafirler!) Allah’ı bırakıp da taptıklarınız, sizler gibi kullardır.” (A’raf: 7/194)

Eğer puta tapanlar, iddialarına göre Allah’a ibadet ediyor ve fakat ibadet etme yol ve tarzında yanılıyor idiyeler, bu durumda, mabutlarının yani tapındıkları şeylerin, Cibt, tağut, Rics, dişiler ve huzurdan kovulan şeytan, yardım ve destek vermekten aciz olan mahluk yani yaratık olmazlardı. Bu tapınılan şeyler Allah’a eşler, denk tutulan şeyler olmazdı. Bu gibi şeylere kullukta bulunanlar da bunlara kulluk ediyor denmezdi, aynı zamanda bunlar da kendileri gibi kullar olamazlardı. Aksine hepsi de alemlerin Rabbi olan yüce Allah’a ibadet ediyor oluyorlardı.

Bu anlatılanlar çerçevesinde anlaşılıyor ki, puta tapanların, aslında Allah’a kullukta bulunuyorlar iddiasını ileri süren bu zındık ve dinsizler, yüce Allah’ın muhkam olan kitabında açıkça bildirdiği şeyleri ve gerçekleri yalanlamış oluyorlar.

KİŞİYİ YANILTAN BAZI TERİMLER

Burada dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır. Yüce Allah’ın lütuflarına ermiş olan ariflerin kullandıkları terimlerden habersiz olan kimselerin ayakları bu noktada kayabilir ve tehlikeye düşebilirler. Bu terimleri şöylece sıralayabiliriz: Mutlak vahdet, Fena, Beka, Cem’ ve tefrika gibi.

Çünkü zındık ve dinsizler de aynı terimleri, kendi zındıklarını, dinsizliklerini, aşırılıklarını kabul ettirebilmek için alıyorlar ve bunları, ariflerin anladıklarının dışında farklı bir anlamda kullanıyorlar. Kısaca bu terimleri zındıklık, dinsizlik, İslâm dininden çıkma, doğru yoldan ayrılma manalarında değerlendiriyorlar. Dolayısıyla bu gibi konulardan habersiz olan, işi bilmeyen zavallılar da aynı ifadeleri gördüklerinden bunlara aldanıyor ve gerçek anlamdaki ariflerin de aynı anlamda kullandıkları gibi bir düşünceye kapılıyorlar. Oysaki zındıkların bu ibarelerden kasdettikleri şeyler, din için bir musibet ve değerli salıkların bundan ne amaçladıklarını bilmemeleri yüzünden de bir cehalettir. Dolayısıyla gerçek ariflerin de bu terimlerle aynı şeyleri amaçladıkları gibi bir fikre saplanıp kalıyorlar. Sonuçta da ariflere olan iyi niyeti bakımından ve zındıklık ve dinsizliğe düşüyorlar ya da arifleri de aynen o kötü inanca sahip kimseler gibi değerlendiriyorlar.

İşte ben şimdi burada, müslümanların yanılmamaları ve hataya düşmemeleri için, ariflerin bu ibare ve terimlerden ne gibi bir anlam kasdettiklerini ortaya koymak için bir uyarıda bulunacağım. Bu zındık ve dinsizlerin adı geçen terimleri nasıl asıl anlamlarından başka manalara çevirdiklerini de gözler önüne sereceğim. Böyle umulur ki müslümanlar sapıtmaktan, doğru yoldan ayrılmaktan kurtulurlar, dinsizliğe sapmamış olurlar. Aynı zamanda arifler hakkındaki yanlış düşünceden de, sui zan beslemekten de kurtulmuş olurlar. Çünkü ariflerle mülhidler arasındaki fark, ariflerin Allah’ın veli kulları olmaları, mülhidlerinse Allah’ın düşmanları olmalarıdır.

MUKADDİME

Konuya girmezden önce, bu mülhid denen dinsizlerin sözlerinin açıklamak gerekir. Bir de ariflerin bu terimleri hangi anlamda kullandıklarının tefsirini ve yorumunu yapmak icabeder. Böylece ariflerin makam ve dereceleri, mertebeleri öğrenilmiş olsun. Çünkü salıkların yani tasavvuf ve tarikat yolunda yürüyenlerin, Allah'a gidiş yolunda bir takım mertebeleri vardır, dereceleri vardır. Dolayısıyla bir dereeden diğer birine geçiş, ancak birinci dereceyi yaşadktan ve onun gereğini yaptıktan sonra mümkündür. Şimdi sırasıyla bu dereceleri görelim:

1- Tahliye (Noktalı Ha ile): Kişinin kalbini tüm kötü ahlak ve huylardan arındırıp temizlemesidir. Zira ahlak-ı zemime diye bilinen kötü ahlakın başı dünya sevgisidir. Başta kişi kalbinden dünya sevgisini atmalıdır. İşte buna tahliye (noktalı Ha ile) denir.

2- Tahliye (Noktasız Ha): Allah tarafından sevilen, O'nun hoşnutluğunun kazanılmasına sebep olan güzel ahlak ile bezenmektir. Bu, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yaşadığı ahlakır. Eğer bu ahlakın ne gibi şeylerden ibaret olduğunu öğrenmek gerekirse, İmam Gazalî'nin İhyau Ulûmi'd-Dîn adındaki kitabının "İnsanı tehlikeye götüren huylar ve insanı kurtuluşa yönelten güzel ahlak" bölümünü okumak gerekir.

3- Tecellî: Bu, ilahî nurlarla kalbin aydınlanması, nurlanmasıdır. İşte bu dereceye gelindiğinde keşif sözkonusu olabilir. Ancak bu derecenin de yine kendisince mertebeleri vardır. Şöyleki:

- a) Kainatın keşfi mertebesi: Buna aynı zamanda süflî yani daha alt derecedeki melekût aleminin keşfi, bilinmesi adı da verilmektedir.
- b) İlahî fiillerin keşfi mertebesi.
- c) İlahî sıfatların keşfi mertebesi.

4- Zat nurlarının tecellisinin keşfidir. İşte bu dördüncüsü derecelerin sonuncusudur. Salihkelr, bu mertebeleri elde edebilmek için, istidat ve kabiliyetlerine göre farklı derecelerde olabilirler.

KUR'AN'DAKİ MERTEBELER

Şimdi diğer bir noktaya değineceğiz. Şu gerçek iyice bilinmelidir ki, Kur'ân-ı Kerîm'de adları geçen velilerden, salih diye adlandırılanların ulaşabildikleri en üst mertebe, şehitlerin derecelerine göre, en alt derecedir.

Şehitlerin ulaşabildiklerin en üst dereceyse, siddıkların en alt mertebesidir.

Siddıkların varabildikleri en üst derece, nebîlerin mertebelerinin en alt mertebesidir. Nebîlerin elde ettikleri en üst derece ise, rasûllerin en alt mertebesidir.

Bizim peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in derecesiyse, öteki bütün rasûllerin en üst derecelerinin üzerinde bir derecedir. Kısaca velilerin ulaşabildikleri her derece ve mertebenin en üstü ve kemali peygamberlere aittir. Yoksa cahil tasavvufcuların ileri sürdükleri gibi, veliler peygamberlerden üstün değildirlr.

Tarikat erbabından tahkim ehli olanlara göre, ilim yani bilgi sahibi olmak, hal ehli olmaktan çok daha üstün ve değerlidir. Çünkü hal ehli olmak, ilahî nurların tecellisi sırasında, salikin nefsinde meydana gelen bir keyfiyettir.

Ancak, gerçek tarikattan habersiz olanlar, hal ehli olmanın ilim ehli olmaktan üstün olduğunu ileri sürerler. Çünkü bunlar cahil kimselerdir, tarikatın da ne olduğunu bilmeyenlerdir. Diğer taraftan bu adamlar, “hal ehli olmanın ilim ehli olmaktan üstündür” diye savunurlarken, kendilerinin uzletinin ilim olduğunu ileri sürmelerindedir. Oysa bunların ilimden uzak kalmaları, hal ehli olmanın da ne olduğunu bilmemeleri, bir de bu teklif dünyasında (sorumluluk dünyasında) en büyük hicaplarla kaplı bulunmayı bilmemelerindedir.

Bunun da nedeni, halin yakınlık olmasındandır. Yoksa hal, kişiyi Allah’a yaklaştıran emir ve ameli öngören ilimdir. Bu da zaten kişiyi bizzat Allah’a götürüp laklaştıran şeydir. Eğer böyle olmamış olsaydı, ilim ehlinin kitap yüklü eşekten bir farkı kalmazdı.

Diğer taraftan dünya çalışıp kazanma yeridir. Ahiret ise, bağış alma ve hibe verilme yeridir. Eğer bir kimse henüz dünyadayken bir hibe ve bağışa ererse, bu, onun amelinin bir ürünüdür. Ancak bu, onun ahiretteki meyvesinden, ürününden bir şey eksiltmeye neden olur. Bunun içindir ki, hal ehli olanlar, dualarında, ölümleri sırasında hal ehli olmamayı hep istemişlerdir, arzulanmışlardır. İşte sahabeden -Allah kendilerinden razı olsun- fazlaca hal zuhur etmemesinin sırrı burada yatmaktadır. Oysa buna rağmen sahabe, velayetin en üst derecesindeydiler. Fakat onlar, bu dünyada bir şey istemiyorlardı ki, ahirette en üst derecelere ulaşabilsinler. Kişiyi delil olarak: “İlim ehli olmak hal ehli olmaktan daha şerefli” sözüne sarılmak yeterlidir. Başka bir şeye bakma. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)’e, yüce Allah, halini, hal ehli olmasını artırmasını emretmemiştir. Yüce Allah! Hz. Peygamber’e, ilminin artırılması için dua etmesini emretmiştir. Nitekim Rabbimiz şöyle buyuruyor: “...ve: ‘Rabbim! Benim ilmimi artır’ de.” (Tâ Hâ: 20/114)

Ancak tüm peygamberler hem ilim ve hem hal yönünden tüm kemalleri ve üstünlükleri kendilerinde toplamış bulunan insanlardır. Ancak peygamberler, peygamberlik nuru bakımından için hal yönüne pek bakıp ona önem vermezler. Bu bakımdan peygamberler açısından halin varlığı ile yokluğu arasında bir fark gözetilmez, her ikisi de eşit olarak görülür. u Peygamberlerin haldeki kemallerinin üstünlüğüne rağmen yine de peygamberlerin ahiretteki derecelerinden hiçbir şey eksilmez.

Nitekim bizim peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.), istiğrak ve fena fitevhid derecesinde fani olmak noktasından peygamberlerin en mükemmelidir. O (s.a.v.), kesinlikle Melik ve Mecid olan yüce Allah’dan başka asla hiçbir şeye iltifat etmez, dönüp bakmaz. İşte Hz. Peygamber’in bu hali bize yol göstermelidir. Durumu böyle olan ahir zaman peygamberinin fiilini yüce Allah, Bedir savaşı gününde kendi zatına izafe etmiş ve şöyle buyurmuştur: “...attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı (onu).” (Enfal: 8/17)

Bu âyette yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in hal yönünden kemal derecesinde olduğuna işaret buyurmaktadır. Oysa yüce Allah, Hz. Davud’un fiilini kendisine izafe etmemiştir. Şöyle buyuruyordu: “Davud da Calût’u öldürdü.” (Bakara: 2/251). Bu âyette öldürme fiili bizzat Hz. Davud’un kendisine izafe edilmiştir.

Diğer taraftan, Arifler ilahî tecellilere, nurlara erişmeleri sırasındaki sırları iki makam üzeredir. Nitekim bu noktaya İmam Gazalî de işaret etmiştir.

Birincisi: Kendilerinin dışında tüm kainatın bunların nazarında yok sayılması, izmihlali. Bu hal, onlara göre bir takım kir ve paslarla, eksikliklerle bulanmıştır. İşte onlar bu durumdaki hale “Fena fittevhid” adını veriyorlar. Bunlar havastan olan kimselerdir.

İkincisi: Bu halden daha ileri bir duruma geçmek, terakkî. Öyleki kendi nefisini ve hem zahiri, hem de batınî halleri müşahedeyi kaybetmek, bunlara değer vermemek, bundaki fena mertebesini de önemsememektir. İşte Arifler bu durumdaki hale de, “Fena fittevhid”de fani olmak” adını veriyorlar. Bu hal de havassulhavassın halleridir. Yani oldukça sır sahibi çok özel kesimin lalleri. Bu haldeki insanlar için: “O’nun yüzünden (zatın)’dan başka her şey yok olacaktır.” (Kasas: 28/88) âyeti hem zevk ve hem hal durumunu almış olur. Oysa bunlar dışındaki müminlerin bu âyetten anladıkları ise ilmî ve imanî manada bir zevktir. Öncekilerinse ilmî ve imanî mananın yanında daha ileri merhaleler kat ederek işi hal ve zevk haline getirmeleridir.

Zevk duymak demek: Kişinin o hal ile vasflanmak suretiyle, bu halin kendisinde meydana gelmesi ve bu duruma ermesidir.

İlim ise: Bu meseleyi bürhan ve delillere bağlı olarak bilmektir. Bunun da dayandığı şey, kıyastır. Meselâ Güneş’in doğarak çevreyi aydınlatmasına bakarak, yıldızların aydınlığının kaybolması gibi. İşte belli bir dereceye eren Arifler de, iman ve tecelli nurlarının doğması ile, kainatın varlığını, Güneş’e kıyasla yıldızların varlığını yok saymaya benzer bir anlayıştır. Yıldızları inkar değildir, kainatın inkarı burada sözkonusu değildir. Dolayısıyla bu gibi şeyleri dinlemek suretiyle kabullenmek ve bunlara boyun eğmek gerekir. Daha önceki öğrenilen bilgilere bakarak bunun aykırı ve muhalif bir şey olduğu sanılmasın. Çünkü önceki bilgilere göre, keşif yoluyla zaten bilenene yani maluma ulaşmak, herhangi bir bürhan ve delil olmaksızın ortada olan gerçeği yani ayanı bilmektir. Oysa burada zikredilen şey, keşfin tahakkuku ve gerçekleşmesine ilişkin ortaya bürhanın ve delilin konmasıdır. Yoksa keşif yoluyla malumun yani bilinenin kanıtlanması ve isbatı meselesi değildir.

Bu bakımdan mümteni yani olamaz olanı birincisi değil, ikincisidir. Fena fetevhid’de fani olmanın semeresi yani meyvesi, kulun fiillerinin yüce Allah’ın fiillerinde, tasrifinde ve hareketlendirilmesinde kaybolmasıdır. Yüce Allah’ın âyetinde işaret ettiği gibi fiillerini kendi nefisine nisbette kaybolmalıdır. Rabbimiz şöyle buyurmuştu: “Attığın zaman da sen atmadın, fakat (onu) Allah attı.” (Enfal: 8/17)

Nitekim aşağıdaki kudsî hadis de bu mertebedeki hale işaret ediyor:

“... Kulum bana nafil ibadetlerle de yaklaşmaya devam eder. Nihayet ben onu severim. Ben kulumu sevince de artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı mesabesinde olurum.” (1)

İşte bütün bu hallere “Fena” adı verilmiştir. Gerçi her ne kadar gölge ve şahıs her ikisi de var iseler de, yine de buna “Fena” yani yok oluş adı verilmiştir. Tıpkı Güneş’in nurunun çevreyi aydınlatması durumunda yıldızların var oluşlarına rağmen görünmemeleri gibi, fena mertebesinde olan kimse de, ilahî nurların tecellisiyle, kainatta var olanlara rağmen bunları görmezlikten gelir. Çoğu zaman resmi Fakih, bu sözü işitir de, bunları akla uymayan saçma şeyler sanır, oysa durum onun sandığı gibi değildir. “Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için ‘Bu eski bir yalandır’ diyecekler.” (Ahkaf: 46/11)

Yoksa bunların kendisinden hali oldukları, habersiz oldukları şeyler, acizlerin aldatmacalarından ibaret olan bir şey değildir. Böylelerinden meliklerin, kralların hazinelerini

boşaltmak, almak gerekir. İnsanlar adeta, altın ve gümüş madenleri gibidirler. Gönüller de maarif yani bilgi cevherlerinin madenleridirler. Bunlardan kimisi nübüvvet, risalet, ilim, marifetullah madeni olacağı gibi, kimisi de hayvanî şehvet ve istekler, şeytanî huylar madenidirler.

Huccetul İslâm İmam Gazzalî der ki: “Kulun, mutlaka amaçlanan hale erebilmek için o hali arzulayan zevk ehlinden olmaları gerekir. Eğer bunlardan olamazsa, hiç olmazsa ilim ehlinden olsun, eğerundan da olmazsa hiç yoksa iman ehlinden olsun. Çünkü bu sayede: “Allah sizden inananları ve kendilerine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin.” (Mücadele: 58/11) Nitekim daha önce bizim “Makasid” adlı kitabın şerhinde de belirttiğimiz gibi, biz şu anda temenni yani dilek denizinin sahilinde bulunuyoruz. Buradan tevhid denizinden avuçla almaya çalışıyoruz. Bu da ancak imkan oranında olabilmektedir. Şunu da itiraf ederek diyoruz ki, buraya gidiş herhangi bir bürhan ve delile gerek duyulmaksızın açık bir şekildedir, ayandır.

Arifler katında “**Fena**”, kainatın varlığına rağmen, yani varlığını kabul etmekle birlikte, bunu adeta yok olmuş kabul etmekten ibarettir. Yine kendi fiillerini kendilerine nisbetten uzak durmak, görmezlikten gelmektir.

Arifler katında “**Beka**”: İlahî ahlak ile ahlaklanmaktan ibarettir. Beşerî vasıfların meydana getirdiği kir ve bulanıklıktan uzak durmak demektir.

Bunlara göre **mutlak vahdet**, daha önceden de işaret olunduğu gibi, varlıklar arasında yalnızca Allah’ı müşahade etmekten ibarettir. Öteki varlıkların varlığına rağmen onları adeta yok saymaktır. Yani ilahî nurların tecellileri sırasında bunların görünemezliğidir. Tıpkı, gündüz güneşin çıkmasıyla ve dünyayı kendi ışınlarıyla aydınlatması yanında, gündüz yıldızların var olmalarına rağmen görünemezlikleri gibi.

Arifler katında **Cem**’: Kişinin, tüm varlığıyla ibadete yönelerek ve bunu düşünerek, Allah’dan başka hiçbir şeyi düşünmemesi, akla getirmemesi halidir. Yani Allah’tan başka bir cevap kaygısı veya bir başka kaygı taşımaksızın sırf Allah’a yönelmesi haline cem’ denir.

İmam Ebu’l Kasım el-Kuşeyrî, “Kalblerin Nahvi” adını verdiği kitabında, vahiy bilgisi yani Arap dilbilgisi kurallarıyla, ariflerin bu marifetlerine işaret etmektedir. Bu eserinde diyor ki:

Cem’ ikiye ayrılır.

a) Sahih yani salim cemi,

b) Mükesser cemi (kırık çoğul). Nitekim Ariflerin cem’ adını verdikleri şey de ikiye ayrılır.

a) Sahibini kurtaran, şeriat adab ve kurallarını korumakla birlikte, kemal derecesinde vecd de ayrıca galebe çalar, baskın gelir. Böylece o kimseye yüce Allah, namaz ve oruç gibi tüm hükümleri ve emirleri de icra etme imkanını da vererek süsler. İşte durumu böyle olan kimse, kendi döneminin ya da çağının imamı, lideri ve örnek insanıdır. Bunlara örnek olarak Ebu Yezid Bistamî’yi (Beyazid-i Bestamî’yi), Ebu Hafs Haddad Nisabûrî’yi, Sehl b. Abdullah Tüsterî’yi gösterebiliriz. Bunlar, tüm hallerinde mağlub (yenik düşen), şuhud aleminden kaybolan kimselerdir. Bu adamlar ancak namaz vakitlerinde ortalıkta görünürler. Namazlarını kıldıklarından sonra tekrar eski hallerine, şuhut hallerinden gayb hallerine dönerler. Allah’dan başka her mevcuddan Allah’a dönerler.

b) Sahibini sıhhat ve sağlık yönünden hep rahatsız olan, kırık olan cem'. Bu durumdaki bir kimse, şeriatın öngördüğü adabı gereğince koruyamaz. Böyle biri, sürekli şaşkınlık ve baygınlık hali içindedir. Dolayısıyla böyle biri deliler hükmündedir. Bu durumdakiler ne zaman vakitlerinden haberdar olabilirler, ne de öteki ibadetlerin vakitlerinden. Dolayısıyla bu kimselerin marifet nuru, bunların vera' nurunu söndürmüştür.

Birinci cem' durumunda olan kimse meşkurdur, yani şükretmektedir. İkincisiyse mazurdur. Fakat, bu ikincilerin durumlarını, halini bilmeyenlerce bunlar merduttur, dolayısıyla bunlara iktida etmek yani uymak doğru olmaz. Bir kimse, ibadetleri terketmede, ibadetler artık vacip (farz) değildir diye, uyarıya, bunlar kafir ve zındıktır.

Tefrika: Bu, Allah'dan başka olan şeylere iltifat etmek, dönüp bakmak ve değer vermektir. Hatta bu şeyler, ibadetleri düşünmek, sevabın murakabasını yapmak veya azaptan korkmalı da olsa böyledir, masıvayı düşündürmektir.

Şimdi mülhid denen dinsizlere gelince: -Allah bunları rezil rüsvay etsin-, bu adamlar; yukarıda saydığımız terimleri başka manalarda, asla ilgisi olmayan manalarda kullanır oldular. Kullandıkları manalar da hep dalalet, sapıklık, zındıklıktan ibaret olan şeylerdir. Şimdi bu zındıkların bu terimleri hangi manalarda kullandıklarını görelim:

Fena: Mertebesi, bu zındıklara göre tüm eşyanın gerçekliklerini red anlamındadır. Onlar her şeyi gölge, hayal ve seraptan ibaret sayıyorlar. Bu da aslında sofistlerin, şüphecilerin savundukları bir görüşür.

Beka: Yalnızca ve sadece mutlak vücudun (varlığın) düşünülmesidir.

Mutlak vahdet: Vücudun (asıl varlığın) dışındaki her şey hayaldir, seraptır. Hatta bu zındıklara göre tüm pisliklerin, habaisin, kazuratın kendileri ilahtırlar.

Cem': Bununla da, tüm bu şeylerin birtekliliğini, vahdetini ileri sürmektedirler.

Tefrika: Bu zındıklar, bu terimle de, eşyanın hakikatını isbat olarak değerlendirirken, Allah'ın vücudu, kainatın vücudundan ayrı olarak değerlendirmektedir. Yani bunlar hem birdir, hem ayrıdır gibi.

Bilinen bir gerçek varsa, o da bütün bunlar ilhaddır, İslâm dininden çıkmaktır. Çünkü Ariflerin bu terimlerden anladığı bir anlam dışında manalandırmak sözkonusudur. Ariflerin bu terimlerden anladığı, görüldüğü gibi, doğru kanunlar ve manalandırmalar içerisinde olmuştur. Bunların ifadelerinde herhangi bir zındıklık, ilhad, dinsizlik, hülûl, ittihad olmadığı gibi, yine bunların ifadelerinde yüce Allah'ı, mümkünlerin vücudunun aynı gibi değerlendirmek de yoktur, hatta -Haşa- kazurat gibi değerlendirme sözkonusu değildir. Arifler mümkün varlıkları hayalden ve seraptan ibaret varlıklar olarak da değerlendirmiyorlar, bir gölge oyunu gibi kabul etmiyorlar. Aynı zamanda Arifler şeriatı oyun ve eğlence olarak da değerlendirmiyorlar. Dini akideleri de arkalarına atmıyorlar. Eşyanın da hakikatlerini, gerçekliklerini düzmece şeyler olarak görmüyorlar. Aklın tüm açıklıklarına rağmen bir büyüklük taslamasına giden zındıklar gibi, arifler böyle bir yanlışla da gitmezler. Arifler, ne yüce Allah'ın ve ne de peygamberlerin sözlerini red ve inkara gitmezler. Arifler tüm açıklıklarıyla ve sarahatle, şeriatın reddettiği her şeyi zındıklık olarak haykırıyorlar ve bu gibi şeylerin marifetlerin sırlarından olmadığını söylüyorlar. Meselâ bir şey, şeriatın zahiri (dış görünüşü)'le, hatta şeriatın batınıyla çelişir gördüklerinde, hemen olayı şeriatın zahiriyle olanla tamamlar, sırrıyla yetinir. Çünkü bunlar, bu işin sarahatini ikmal edendir.

İşte sırf bu bakımdan, hakikat ehline, bazı şeylerin sırları olduğu gibi açıklansa, ortaya çıkıp belirmiş olsa, bu hakikat erleri, derhal şeriatte varid olan lafızlara bakarlar, buraya baktıklarında, gördükleri ve müşahede ettikleri şeyler bunlara uyuyorsa, hemen alıyorlar, kabul ediyorlar. Eğer ona aykırı ve muhalif düşünüyorsa, derhal durumu şeriata mutabık ve uygun gelecek şekilde tevile ve yoruma gidiyorlar. Meselâ zahir bakımından muhkem âyetlere muhalif (aykırı) gibi gözükten müteşabih âyetler gibi. Örneğin şu âyeti verebiliriz.

“Allah’ın eli onların ellerinin üstündedir.” (Fetih: 48/10) Ayrıca şu âyetteki gibi: “Rahman Arş’ı istiva etmiştir.” (Tâhâ: 20/5) Bu âyetlerin zahiri yani ilk bakıştaki manaları: “O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.” (Şûrâ: 42/11) âyetine muhalif düşüyor, aykırı geliyor.

Aslında keşif noktasında, müteşabihlerin olabileceği hususu gözardı edilmemelidir. Çünkü bu, Ariflerin kalblerini bir bakıma denemedir. Nitekim şeriatte varid olan müteşabihler de, ilimde rüsh sahibi olanların (İlimde yüksek payeye erenlerin) kalblerini bir denemedir. İbn Süleyman Darânî de diyor ki:

Fena fittevhid’de fani olma derecesine erenleri, yüce Allah’ın zatının nurları yakınca, Celal olan yüce Mevla’nın sultanı onları bürüyünce, kendilerinden geçerler, kendi zatları içinde telaşa kapılırlar. Nitekim işin bu yönüne yüce Allah’ı şu âyeti işaret etmektedir:

“Rabbi o dağa tecelli edince onu paramparça etti, Mûsa da baygın düştü.” (A’raf: 7/143)

Dolayısıyla bunların nazarında kesret denen çokluk tamamen yok oldu. Aslında bütün hakikat olan o kesretler var olmasına rağmen, onlar artık o gerçekleri adeta göremez oldular. Tamamen salt ferdiyette, teklikte kendilerinden geçtiler. Adeta şaşırılmış duruma düştüler. Onlar bundan böyle Allah’dan başka bir şeyi göremez oldular. Öylesine kendilerinden geçip sarhoşlaştılar ki, artık bundan böyle akılları çalışamaz oldu. Bunlar “fena fittevhid de fani olduktan sonra”, sarhoşluk hallerinin de devam etmesiyle, ağızlarından öylesine sözler çıktı hallerinin de devam etmesiyle, ağızlarından öylesine sözler çıktı ki, bu sözler hülûl ve ittihad gibi manaları içeriyordu. Çünkü ibarelerle, yazıyla o yaşanan hali anlatabilme, olayı yazıya döküp anlatma imkanı olamadığından, bunun imkânsızlığından dolayı çok yanlış anlaşılın sözler sarfeder oldular. Nitekim bunlardan biri: **“Enel Hak, yani ben Allah’ım”** diyerek kadar ileri giderken, bir başkası da: **“Sübhanî Ma Azama şanî yani kendi varlığımın yüceliğini takdis ve tenzih ederim”** diye konuşmuş, bir diğeri de: **“Leyse fil cübbeti illallah, yani cübbemin içinde yalnızca Allah vardır”** diyecek kadar aşırılığa sapmıştır. Ancak bunlardaki bu manevî sarhoşluk denen kendinden geçme olayı kaybolunca, durumu normal akıl ile değerlendirme noktasına gelince -ki akıl dünyada yüce Allah’ın doğruyu tartan terazisi ve ölçüsüdür-, hemen sözlerinin ne denli tehlikeli anlamlar taşıdığını görüp, bunu reddetmişler, kabuletmemişlerdir. Hatta dahası var, şuuruları, kendilerinden böylesine tehlikeli bir sözün çıkmasını yadırgayıp reddetmiştir. Bundan dolayı şu gerçek ifadeleri söylemekten geri durmamışlardır.

Demişlerdir ki, bu türden sözler sarfetmek, gerçekte küfürdür, sapıklıktır. Hemen yaşadıkları durumlarının yazıyla ve sözle anlatabilmenin güç ve zor olduğunu söyleyerek mazeretlerini açıklamışlardır. Bunun gerçekte ve hakikatte ittihad olmadığını, ancak bu ifadenin tıpkı şu anlamda konuşan kişinin sözü gibi olduğunu, yani aşk ve vecd halindeki bir kimsenin kendinden geçip, bu hal şaşkınlığı içinde konuşanın sözüne benzer bir ifade olduğunu bildirmişlerdir. Tıpkı aşırı sevgiden ve aşktan dolayı **“Ben O’yum, O da ben”** diyen gibi. Kaldı ki, his ve duyguda, bu türden sözün gerçek anlamında olduğuna kesin delil oluştururlar. Ayrıca gerek akla dayalı ve gerekse nakle dayalı kesin deliller, bu adamların söylemekte oldukları bu türden sözlerinin hakikat ve gerçek anlamlarında olmadığına delildir. Aksine

onların bu sözleri mecazî anlamlarda yorumlanmıştır. Ancak bunların açık kavramlarının isbatı noktasında sarahatle konuşup buna delil göstermeye kalkışmaları halinde, o zaman tevil götürmeyen ve meceza da yorumlanmayan anlamda hakikat manasında kullanılmada muhkem olmuş olur. Bu da tıpkı dinsiz yani mülhid vahdet-i vücudcuların açıkça **“Allah, mazharlarda yayılan mutlak vücudun kendisidir”** gibi söyledikleri açık ifadelerdir. Daha sonra bu saçmalıklarını isbat noktasında mugalatalarını birleştirerek ve telif yaparak bürhan gibi göstermeleridir. Daha sonra da bu saçma temele dayanarak: **“Putu tapan herkes aslında Allah’a kulluk ediyordur. Nitekim kim ilahlık davasına kalkışırsa, o kimse bu davasında doğrudur”** gibi saçmalıklarda bulunmuşlardır.

İşte durum bu manada muhkem olduktan, mesele sarahatle ve açıklıkla dile getirilip, buna ayrıca bir delil ikameye kalkışıldıktan sonra, bu kimselerin sözlerinin yorumu kabul edilmez, onlar için herhangi bir cevaza yol bulunmaz. Artık bundan böyle, bu dinsizleri savunmaya kalkışanların, bunlar, vahdet-i vücudu demek istediği gibi yorumlara gidip onları temize çıkarmaya çalışanların tüm savunma ve çalışmalarının batıl olduğu gerçeği ortaya çıkmış bulunuyor. Yani kimilerin: “Bu sözler herkesin, halkın anladığı gibi vahdet-i vücud değildir, esasen bunların kendilerince bir takım yorumları var ki, bunu da ancak hassadan olanlar yani özel ekipten olanlar anlayabilir” türünden sözlerin de bir anlamı yoktur.

Kısaca şu noktaya işaret etmek isteriz. Bir kimse uyanık ve ayıkken, akli başındayken bu gibi sözleri söyleyemez, bunu söylemek caiz ve doğru değildir. Çünkü ayık halinde söylenen bu gibi sözler, sonuçta hulûl ve ittihad manalarını çağırır. Zira böyle bir hali anlatmaktan dil acizdir, keşif yoluyla bundan söz açmak da mazurdur, açılmaz. Nitekim vecde kapılanların bir çoklarının durumları böyledir. Kısaca sözler bunları anlatmak mümkün değildir, vecd halinde de bu, çoğunlukla baskın gelir. Bunun içindir ki, sahabeden Hz. Ebu Hüreyre (r.a.) şöyle söylemiştir:

“Hz. Peygamber (s.a.v.)’den iki kap ilim aldım (hıfzettim). Bu ikisinden birisini yaydım. Ötekisini ise, eğer onu da yaymış olsaydım, mutlaka boynum vurulurdu.” (1)

Bu da gösteriyor ki, Hz. Ebu Hüreyre’nin bu sözünden maksat, bizim üzerinde durup anlattığımızdır. Yoksa Hz. Ali’nin torunu ve Hz. Hüseyin’in oğlu Zeynelabidin Ali’nin söylediği değildir.

Bir şiir

Eğer onu açmış olsam, ilmin cevheri (özü) yaklaşır,

Bana kesinlikle sen putlara tapıyorsun denirdi.

Mutlaka bunun üzerine müslümanlar kanımı mübah kılardı.

Yaptıkları en çirkin şeyi güzel görüyorlar,

Böyle bir sonuca varmalarının nedeni, halkın, şeriatın zahirini tamamlar durumunda bulunan sırlarını anlamaktan uzak olmalarındandır. Halk bu işin inceliğini anlayamadıklarından, bu tür şeyleri zındıklık gibi görürler ve şeriata da aykırı olarak değerlendirirler. İşte bunun içindir ki Hz. Peygamber (s.a.v.):”

“İnsanlar akılları ölçüsünde konuşmakla emrolundum” buyurmuştur. (2) Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) dilsiz olan cariyeye: “Allah nerededir?” diye sorması üzerine, o da eliyle göğü göstermiştir.” (3)

Oysa Hz. Peygamber (s.a.v.) de kesinlikle biliyordu ki, yüce Allah cihetten ve mekandan münezzehtir. Ancak Cariye’nin yüce yaratan bu manada bilgisinin olmadığını, daha fazla bir şey de kendisinden istenmeyeceğini bildiği için ondan bunu kabul etmiştir. İşte bazı kimselerden çıkan bu gibi şeyler de bu anlamda değerlendirilmelidir.

Çünkü cariye göğü işaret etmek suretiyle, putlarla bir ilişğinin olmadığını, onlardan beri ve uzak olduğunu belirtiyordu. Zira putlar yeryüzündeydi. Dolayısıyla kişi iman nuru sayesinde yüce Allah'ın cihet ve mekandan münezzehtir olduğu gerçeğine ulaşabilir.

Şayet bunlar ayık durumdayken kendilerinden hülûl ya da ittihad gibi bir manayı vehmettiren bir şey sadır olursa, bu da, tevessüe yani olayda işi bir geniş yönden ele almaya ve cevaza hamledilir. Bunlar da ibarelerde genişliğe, tevessüe rıza göstermezler ve aynı zamanda kelimelerde cevazdan da hoşnut kalmazlar. Ancak bu hususta tevessü' ve cevaza üç durumda rıza gösterirler. Şöyleki:

- a) Fena fittevhid'de fani olma hali,
- b) Sarhoşluk (sekr, manen kendinden geçme) hali ve
- c) Bir de üns hali.

Bu hususta söz edebilmek için, yüce Allah'ın, bu hal ve makamda yüce Allah'ın kendisine bu şeyleri ikame ettiği kimseler için mümkündür. Yoksa bu, bizim burada anlattığımız şeyler konusunda her yol gösteren için mümkün olan bir durum değildir.

Nitekim yüce Allah, Hz. Mûsa (a.s.)'yı Kelam ve üns makamında ikame edince şu ifadesiyle Hz. Musa (a.s.)'yı muahaza etmedi, sorguya çekmedi. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Bu iş, senin imtihanından başka bir şey değildir. Onunla dilediğini saptırırsın, dilediğini de doğru yola iletirsin.” (A'raf: 7/155)

Yüce Allah Hz. Yunus (a.s.)'u da havf (korku) ve kabz makamında ikame edince onu da balığın karnında hapsedti. Çünkü yüce Allah'ın izni olmaksızın kavmini terkedip onların arasından ayrılmıştı. Zira kavmi tarafından oldukça zorlanmış ve sıkıştırılmıştı.

Dolayısıyla (bizim anlayamayacağımız şeyleri) genişliğe (tevessüe) ve cevaza hamletmek gerekir. Bu yüzden Eba Yezid (Beyazid-i Bestamî)'nin -Allah ruhunu takdis etsin- sözünü bu manada bir genişliğe yorumlamak ve bunu caiz görmek gerekir. Çünkü kendisi “Tıpkı yılanın derisinden sıyrılıp ayrıldığı gibi, ben de kendi nefsimden (kendimden) geçtim” diyor ve: “Bir de gördüm ki, ben O'yum” diye ekliyor.

Bunun yorumu şöyle olabilir, bir kimse eğer kendi şehevî duygularından, heva ve arzularından, isteklerinden geçerse, bunları bırakırsa, dolayısıyla böyle bir kimse için Allah'dan başkası adına bir genişlik ve cevaz kalmaz. Bu durumdaki kimsenin tasası da, himmeti de yalnızca Allah'dır. Gönülde sadece yüce Allah'ın Celal'i ve Cemal'i yer alır. Hatta sırf bu yüzden kendinden geçer, öyle bir duruma gelir ki, kendisini adeta O sanır, kendisinin ayrı bir hakikat ve farklı olduğunu anlayamaz bile. O bu haliyle: “O, O'dur” sözü ile “Sanki O, O'dur” sözleri arasında bir ayırım göremez. Tıpkı şairin:

Bazan: “Sanki ben Oyum” bazan da: “Ben Oyum” ifadeleri arasında fark vardır. Çünkü birincisinde teşbih yani benzetme sözkonusudur. İkincisi de mecaz olup, hakikat itibariyle ise bu da teşbihtir.

Şimdi bir kimse “Enel Hak, yani ben Allah'ım (Hakk'ım)” derse, eğer bu söylediği söz, söyleyen tarafından ayık halinde iken söylenmiş bir söz ise, bu da tıpkı şairin sözü gibi ya mecazî manadadır veya tıpkı hıristiyanların düştüğü hata gibi bir hataya ve yanılgiya düşmüştür. Çünkü hıristiyanlar, yüce Allah üç uknumdan biri olan cevherdir, diye

inanmaktalar. Bu üç uknum da vücud (varlık), ilim ve hayattır. Hıristiyanlar bu üç uknumu Baba, Oğul ve Kutsal Ruh diye değerlendiriyorlar. Yine hıristiyanlara göre Cevehr, kendi nefsi yani zatıyla kaim olan demektir. Uknum olarak da sıfatı ele alıyorlar. Bunun için diyorlar ki, sözü edilen “kelime” ilmin uknumudur. Bu da Hz. Mesih İsa’nın cesediyle birleşmiş ve onunla imtizaç ederek, karışacak insanlık zırhına bürünmüştür. Tıpkı şarabın su ile karışıp onunla birleşmesi gibi. Oysa onların bu inançlarından ötürü yüce Allah onların kafir olduklarını bildirmiştir. Yüce Allah onlar hakkında şöyle buyuruyor:

“Andolsun ki ‘Allah, için üçüncüsüdür’ diyenler de kafir olmuşlardır.” (Maide: 5/73)

Hiç kuşkusuz bir tek olan zatı üç yapmak cehalettir. Kim de ittihad yani vahdet-i vücud düşüncesine dayanarak: **“Enel Hak”** derse, bu da tıpkı hıristiyanlar gibi kafirdir.

Bir de Ebû Yezid Bistamî (Bayezîd-i Bestamî)’nin: **“Sübhanî Ma azamü şani yani şanıma takdis ve tenzih ederim, ne yücedir”** sözü vardır. Eğer gerçekten bu söz onun ise, o, bunu, bu takdirde, yüce Allah’dan hikaye yani aktarma ve anlatma yoluyla anlatmıştır. Nitekim işitildiğine göre Allah şöyle söylemiş (buyurmuş)’tur:

“Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk et.” (Taha: 20/14)

Ya da hazzının kemalini, mukaddes sıfatlarda müşahede etmesiyledir. Yani öyle bir noktaya gelmiştir ki, kutsal sıfatları, mevhum ve mahsus olan şeylerden, marifet yoluyla bu marifette terakkî ederek ve bir de hazlardan ve şehvevi isteklerden himmet yoluyla yükseliş sırasında öyle bir haz (manevi doyum) noktasına gelmiştir ki, kendine geçerek, böylece kendi nefsinin kutsallığından haber vermeye kalkışmıştır. Bunun için de **“Sübhanî”** demiştir. Kendi şanının yüceliğini, sıradan halkın yani avamın durumuna izafetle ona bakarak yüceliğini görünce de: **“Ma azama şanı”** demiştir. Bununla birlikte Bayezid-i Bistamî, kendisinin kudsiyeti ve şanının yüceliğini halka yani yaratılanlara nisbet ve izafettedir. Yoksa yüce Allah’ın kudsiyeti ve şanının yüceliği anlamında kendisini O manata belirtmek istiyor değildi. Yüce Allah böyle bir durumdan münezzehtir.

Bir üçüncü ihtimale göre ya da Bayezid bunu söylerken, bu ifadeler, onun dilinden, onun sarhoşluğu, manen kendinden geçtiği bir sırada meydana gelmiş olabilir. Yani Celal nurlarının doğması ve aydınlatması sonucu, kendisindeki hallerin galebe çalmasından ve baskın gelmesinden kaynaklanmış olabilir.

Şayet bu teviller ve yorumlar ittihadı yani vahdet-i vücuda yol açıyorsa, buna gidiyorsa, böyle bir şey kesinlikle muhaldir. Kişilerin mansıp ve makamları halleriyle doğrulanmadıkça, kişilerin mansıplarına, makamlarına bakılmaz. Burada önemli olan şu ki, erkek adamları, Hak ile tanımadır, Hakkı yaşamak ve O’na bağlı kalmakla tanımadır. Yoksa Hakkı adamlarla tanımak değildir. Yani adamlarına göre karar vermek olmamalıdır, adamına göre muamele yapılmamalıdır.

AVAM VE HAVASA GÖRE TEVHİD

Ayrıca şu noktanın da bilinmesi gerekir. Kamuya yani halka göre tevhid, ilahlık vasfını yüce Allah’dan başkasına vermemektir. Bunu sadece Allah için, hem de bir tek olan yüce Allah için isbatlamaktır. Tevhid kelimesinde nasıl bildirilip anlatılmış ise öylece kabul etmek ve isbat etmektir.

Ancak hass olanlara göre (özel kesime göre), kainatta var olan her şeyi, Allah’ın varlığı dışında yok saymaktır. Öyleki müşahede olunan sadece yüce Allah’ın vücudu (varlığı)’dır. Bir tek O’nun varlığı müşahede olunur. Tıpkı gündüz yıldızların varlığına rağmen, güneşin

etkisiyle görülmemeleri gibi. Görünen sadece bir tek güneş. Oysa yıldızlar da vardır, ama güneş bastırmıştır.

İşte böyle bir anlayışla tevhid inancına sahip olanlar, hass yani özel kesim denen bu kimselerin tevhidi, fena fittevhid’de fani olma derecesini elde edenlerin tevhididir. Kainatın varlığını kabul ederler ama, Allah’ın varlığı karşısında yok gibi sayarlar. Çünkü bu durumdakilerin gönülleri Allah sevgisiyle tutuşuyor. Bundan dolayı da, Allah’dan başka herşeyi görmezlikten geliyorlar. Bunlara arif-i vasıl yani hedefe erenler denir. Bu kimselerifatlara takılarak bir çok manevî bilgilerle yükselme kaydederler. Aynı zamanda kainatı da sıfatlarla irtibatlandırarak yükselirler. Yani ef’ali (fiilleri) ve sıfatları, zatın nurlarının tecellisinde müşahede ederek yükselirler. Böylece bunlar kendi zatlarını (varlıklarını) ve vasıflarını yok sayarlar. Bunların ilim ve idrakler konusunda pek şuurları kalmamış, kainat varlığıyla da olan ilgilerini kesmişlerdir. Artık bunlar öyle bir noktaya gelmişlerdir ki:

“Allah varken, O’nunla beraber, hiçbir şey yoktur.” (1) sözlerinin manası kendilerine gözüdür, gerçek ortaya çıkar. Artık bunlarda avamın anladığı manada bir tevhid kalmamıştır.. Yani red ve isbat anlamında demek istiyorum. Buna artık bir mecal kalmamıştır. Çünkü gayrı yani Allah’dan başkasını reddetmek demek, ancak gayrın varlığını anlamakla olabilir. Yoksa gayr denen Allah’dan başka şeyleri tümüyle gayb ve yok kabul etmek manasında değildir. Bu itibarla Allah’dan başka her şeyin vücudu yani varlığı yok farzedilince, böyle düşünenlere göre yüce Allah vücut’da yani varlıkta tektir, manası anlaşılmış olur. Nitekim yüce Allah vücutta bir tek olduğu gibi, uluhiyette yani ilah olmada da bir tektir. Dolayısıyla bir tek olan varlık, tekrar bir tektir diye tevhid olunmaz. Çünkü bu tahsili hasıl demektir, yani elde olanı tekrar söylemekten ibarettir.

Dolayısıyla kim vahidi tevhid ediyor (bir teki birliyor)sa, o inkar ediyor demektir. Çünkü zaten O bir tektir, tekrar kalkıp O birtektir, demenin bir manası yoktur. Aksi takdirde O’nu birlemeye ihtiyaç duyulmazdı. Nitekim için bu yönüne **“Menazilu’s-Sairîn”** adlı kitabın sahibi bu noktaya işaretle şöyle diyor:

Hiçbir vahid’den onu tevhid eden gereğince tevhid etmedi.

Çünkü kim onu tevhid ederse, gereğince yapamadığı için inkarcıdır. O’nun nefsinden söz eden tevhid, onu gereğince anlatmaktan aridir. Vahid olan onu iptal etti, geçersiz kıldı. Ancak bizzat O’nun kendi kendini tevhid etmesi tevhiddir. Ayrıca onu tanıtan ve vafedenlerin tanıtmasının da sınırı yoktur.

Şimdi bu ifadelerin tahliline geçelim. **“Onu kim tevhid ederse, birlerse, o inkarcıdır”** sözü ile demek istenen şey, O’nun yüce Allah’ın vücut yani varlıkta bir tek olmasıdır. Bunun içindir ki, başkalarının ilahlığını reddetmektedir. Eğer başkalarının varlığının mülhazası ve düşüncesi olmamış olsaydı, böyle bir nefye ve redde gerek kalmazdı. Yine: **“Onu gereğince anlatmaktan aridir, vahid olan onu iptal etti”** sözüyle şuna işaret ediyor. Hakiki ve gerçek tevhid sabit, ezeli ve ebedîdir. Yani ezel ve ebed olarak sabittir. Bu da yüce Allah’ın bizzat kendi zatını tevhid etmesidir. Oysa halkın tevhidi, sonradan yaratılmış olmaları nedeniyle, bunların ölmeleri üzerine, yok olmalarıyla bu tevhid biter, sona erer.

“Ayrıca onu tanıtan ve vafedenlerin tanıtmasının da sınırı yoktur” ifadesiyle, Menazil yazarı, yüce Allah’a yaraşacak olan, O’nun Kemal ve Celal üstünlüğünü gösteren bir övgüye işaret etmektedir. Bu da ancak bizzat yüce Allah’ın kendi kendisini sena etmesi ve övmesidir. Halkın yüce Allah’ı sena etmesine gelince, bu, yüce Allah’a layık olacak anlamda bir sena ve övgü olmaktan uzaktır. O’nun Kemal ve Celal derecesinin üstünlüğünü insanlar

anlatabilmekten, övebilmekten oldukça uzaktırlar. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadislerinde bu gerçeğe şöyle işaret etmiştir. Buyuruyor ki:

“(Allah’ım!) Senin kendi zatını sena ettiğin gibi seni sena edemem. (Buna gücüm yetmez.)”
(1)

Ayrıca Arap dilinde ilhad sözcüğünden olan “elhade” kelimesi, dönmek, hedeften sapmak, doğru yoldan sapmak anlamındadır. Kelimenin Allah’ın diniyle birlikte telaffuzu, dinden sapmak ve uzaklaşmak manasındadır. Dolayısıyla burada bizim anlattığımız bu hususlar, “**Menazilu’s-sairîn**” yazarının da işaret ettiği manadır. Yoksa dinsiz vahdet-i vücudculardan kimilerinin açıklamalarında yer verdiği mana değildir. Çünkü bunlar, yani dinsiz vahdet-i vücudcular, Menazil adlı kitabın yazarının sözlerini kendi amaçları doğrultusunda vahdet-i vücud manasında yorumluyorlar. Başından sonuna dek kendi vahdet-i vücudcu zındıklıklarını, küfürlerini desteklemek anlamında ortaya koyuyorlar. Oysa öyle değildir. Bu zındıkların Menazil yazarının sözlerini çarpıtmaları şöyledir.

“**Bir tek**” ifadesiyle, bütün mazharlarda yayılan mutlak vücuttur, diyorlar. Yine kainatın ayanı (aynları, eşyası) hayal ve seraptan ibarettir diyorlar ki, bütün bunlar Allah’ın ilminde sabit ve var olan a’yan yani eşyadırlar, diyorlar. Yoksa hariçte, dışta herhangi bir varlık yoktur diye kabul ediyorlar. İşte zındıkların görüşü budur.

Oysa daha önceden de anlatıldığı gibi bu türden görüşler hep safsatadan ibaret olan batıl şeylerdir. Asla tevhidle ilgisi yoktur, çünkü tevhid değildir. Hatta dahası var, bu, zahire göre şirktir. Hem de öylesine aşırı bir şirktir ki, bunun üzerinde bir başka şirk gösterilemez. Hakikatte ve gerçekteyse, Melikul Mecîd olan yüce Allah’ın vücudunu yani varlığını inkardır. İslâm dinini ve tüm peygamberlerin şariatlerini yok edip ortadan kaldıran bir ilhaddır, dinsizliktir.

Bazan da, hülûl ve ittihad manasını gereğince bilmeyenler, bu ikisini yani hülûl ve ittihadı vücudiye (vahdet-i vücud) anlamına alıyorlar. Yani vücudiye hülûliyedir, ittihadıyedir diyorlar. Oysa durum böyle değildir. Oysa hülûl ve ittihad ancak iki zıt ve farklı mevcut arasında oluşur. Aslında böyledir. Vücudiye görüşünü savunanlar, yüce Allah’ı mümkünatın aynı, kendisi kabul ediyor ve aralarında herhangi bir fark ve ayırım asla gözetmiyorlar. Aralarında bir ikilik ya da çokluk gibi bir şey görmüyorlar. Bu durumda hülûl ve ittihad’ın gerçekleşmesi diye bir durum yoktur.

Oysa bu görüş de başka bir zındıklıktır ki, ötekilerden çok daha fahiş ve kötü... ayrıca akıl karşısında da bu, açıkça batıl bir husustur. Çünkü hülûl ve ittihadı savunanlar, yüce Allah’a itibarî manada bir varlığa sahip diye bakmazlar ve öyle görmezler. O’nun hariçte varlığını da kabul etmezler. Bu iki terimi ağızlarına da almazlar. Ancak tektük şeyler için söyleyip gevelerler. İşte bunlar, yani Allah’ın hariçte bir varlığı yoktur, o itibarî bir emirdir, şeydir (öylesine varsayılır) görüşünü savunanlar, sonra da bunu tüm varlıkların, her şeyin, hatta kazuratın (pisliklerin) bile vücudu ve varlığı sayıyorlar. Oysa yüce Allah, onların kendisini böyle tanımlarından münezzehtir, uzak ve berîdir.

Yine bunların inançlarına göre, O yani Allah, kainatı var eden değildir diyorlar. Ortada bir yaratma, bir icad yoktur, ne yerin, ne gökleri ve ne de ikisi arasındaki şeylerin yaratılması diye herhangi bir şey yoktur diyorlar.

BAZI TERİMLER

Kafir: İmanı olmayanlara, imansızlara verilen isimdir. Eğer inandığını söyler de, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamberliğini itiraf etmezse bu kimseye de **Münafık** denir. **Zındık** denmez. Çünkü yüce Allah, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde nifakta bulunanlara zındıklardır diye herhangi bir isim vermemiştir, o dönemdekilere bu anlamda bir isim verilmemiştir. O dönemde bunlara verilen ad münafık isimdir.

Şam'daki **Dürzilere** gelince, onların iğrenç ve lanetli kitaplarında da görüleceği gibi, bunlar iman ettiklerini söylemelerine rağmen, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamberliğini açıkça itiraf etmiyorlar. Bunlar her şeyi mübah gören münafıklardır, yoksa bazı kimselerin anladıkları gibi zındıklar değildirler. Çünkü bunları zındık olarak görenler münafıklık ile zındıklık arasındaki farkı ve ayırımı bilememelerindedir. Eğer bir kimsenin imandan sonra küfrü görülürse, bunlara **Mürted** adı verilir. Çünkü imandan dönmüştür. Şayet iki ve daha çok ilah tanırsa, böylelerine de **Müşrik** denir. Çünkü uluhiyette Allah'a ortaklık isnad etmiştir. Eğer bir takım neshedilen, yürürlükten kaldırılan din ve kitaplara bağlı olduğunu söylüyor ve inanıyorsa bunlara da **Kitabî** adı verilir. Örneğin Yahudi ve Hıristiyan gibi. Eğer, Dehrin (zamanın) kadim oluşuna inanıyorsa, sonradan var olan şeyleri de dehre (tabiata, doğaya) veriyorsa bunlara da **Dehrî** denir. Eğer hiçbir şekilde yüce Allah'a, sanii, yaratıcı tanımiyorsa, böylelerine de **Muattile** denir. Şayet Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamberliğini itiraf ediyor, kabul ediyor, İslâmî şiarı ve prensipleri de açıkça yapıyor görünüyor, fakat asıl küfrü gerektiren inancını içinde gizliyorsaydı, bu gizlediklerinin de kesin ve ittifakla küfür olduğu kesinse böylelerine de **Zındık** denir.

Zındık esas itibariyle, Zend isimli bir kitaba bağlı olanların bağlı oldukları düşünceden kaynaklanıyor. Bu kitabı da Kabad döneminde Mazdek diye biri ortaya koymuştur. İleri sürdüğüne göre, bu kitap, mecûsîlerin kitabının bir tevili ve yorumudur. Mecûsîlerin de kitabını Zerdüş adında biri ortaya koymuştur. Mecûsîlerin ileri sürdüklerine göre Zerdüş onların peygamberleridir.

Eğer bir kimse tüm bu batın inanç ve düşünceleri içinde gizlemesi yanında, bir de kendileriyle evlenilmesi haram olan kadınları ve diğer haramları, tıpkı batınîlerin ve vücudiye görüşünü savunanların yaptıkları gibi yalan ve yanlış, bozuk yorumlarla helal kabul ederlerse işte bunlara da **Mülhid** denir.

Şeriat dilinde ve örfünde zındık, bildiğimiz manada kullanılmıştır. Ki bunu da anlattık. Yoksa gerek fiiliyle gerekse sözüyle kendisinden küfrü gerektiren bir söz sadır olan, çıkan demek değildir. Oysa günümüzde fiil ya da sözleriyle bir küfrü gerektiren durum var olması durumunda olanlara da zındık deniyor ki bu yanlıştır. Hatta bu gibilere zındık adını verdikleri gibi, tevbelerin de kabul edilemeyeceğini, tevbe etmelerinin istenmeyeceğini, kesinlikle boyunlarının vurulması gerektiğini ileri sürerler.

Oysa kesin olarak bilinen bir gerçek vardır. Böyleleri mürted hükmündedirler ve mürtedlerin de yeniden hakka dönmeleri istenir, dönmeleri ve tevbe etmeleri durumunda tevbeleri kabul edilir. Çünkü tüm peygamberlerin seyyidi olan bizim peygamberimiz Hz. Muhammed'in şeriatında bu gerçek böyledir. Aynı zamanda bunların kanlarının akıtılması da helal olmaz. Çünkü adam tevbe ederek artık inananlar safına geçmiştir.

Ne olaydı kendisinden küfrü gerektiren bir fiil ya da söz çıkan bir kimse olsaydı, şeriatın mürted adını verdiği, tevbe etmelerinin kendilerinden istenmesinin gerektiği ve tevbelerin kabul edildiği kimselerden olabilselerdi, tevbe etmelerinden sonra da, müminlerden olsaydı. Çünkü herhangi bir mümini bile bile öldürenin cezası ebedî cehennem olmaktadır. Yüce Allah bu hususta şöyle buyuruyor:

“Her kim de bir mümini kasden öldürürse onun cezası, ebedî kalmak üzere cehennemdir. Allah ona gazebetmiş, onu lanetlemiş ve ona büyük bir azap hazırlamıştır.” (Nisa: 4/93)

FİR’AVUN MÜ’MİN MİYDİ?

Füsûs adlı kitabın sahibi Muhiddîn Arabî, daha önceki küfrüne, zındıklık ve sapıklığına ek olarak ve daha da ileri giderek **“Fir’av’un, dünyadan ayrılırken tertemiz, pırıl pırıl olarak (imanlı) çıktı gitti”** diyor. Muhiddîn Arabî’nin bu sözleri, Kur’ân’da açıkça haykıran apaçık delillerin varlığını inkar demektir. Çünkü Kur’ân’ın 22 sûresinde Fir’av’un’un küfrünü bildiren hükümler yer almaktadır. Aynı zamanda her asır ve zamandaki ümmetin de icmasıyla, Muhiddin Arabî bu şeni ve iğrenç küfrün yanında, daha önceki küfrüyle çelişen bir başka küfür ortaya koymuş bulunuyor. Oysa kafir olarak Firavun’un öldüğü kesindir.

Muhiddîn Arabî daha önceki sayfalarda öğrendiğimiz gibi, **“İlahlık davasına kalkışan herkes, bu iddiasında doğrudur”** görüşünü ileri sürüyor ve savunuyordu. O halde, iddiasına göre, Fir’avun’un küfrü nereden geliyor, hatta o, denizde boğulurken bile, dünyada tevhid kelimesini söyleyerek, tertemiz olarak çıkıp gitmiştir, diyor.

Oysa adamın bu sözleri bile kendi aleyhine delildir. Eğer bir kimse az çok söz ve terkip kurallarını biliyor ve İslâm dinini kabul ve tasdik kaidelerinden haberdar ise, söylediklerinin kendi aleyhinde delil olduğunun farkına varacaktır. Yoksa burada kendi lehine herhangi bir delil bulamayacaktır. Bu hüküm de yüce Allah’ın şu âyetidir:

“Nihayet boğulma kendisini yakalayınca (Fir’avun) ‘İnanırım ki, İsrail oğullarının inandığından başka ilah yokmuş, ben de müslümanlardanım, dedi.’” (Yunus: 10/90)

Kısır ve dar anlayışıyla, sözün ne manaya geldiğini bilmeden ve İslâm akaidini inkar ederek iddiasını sürdürüyor ve Firavun’un, boğulanlar arasında yer alması, bu, onun imanının kabul edilmemesi anlamında değildir. Kabul edilmeyen iman, azabı gördüğü anda olmuştur ki bu, makbuldür, diyor. Bu, ahiret azabını ortadan kaldırır, yoksa dünyadaki azabı değil. Ancak, Hz. Yunus’un kavmi için olan müstesna. Evet, Muhiddîn buna tutunuyor ve savunmasını buna dayandırıyor.

Şayet kendisi tefsir âlimlerinin icmasını ve din kurallarını gereği gibi bilseydi, ileri sürdüğü bu kanıtın ve nassın da kendi aleyhine olduğunu kesinlikle anlardı. Bunun onun lehine bir delil olmadığını da görürdü. Nitekim Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Keşke (Azap inmezden önce) bir kasaba halkı olsaydı da iman etseydi ve bu inanmaları kendilerine fayda verseydi! Yalnız Yunus’un kavmi inanınca, dünya hayatında onlardan rezillik azabını kaldırmış ve onları bir süre daha yaşatmıştık.” (Yunus: 10/98)

Bu adam cehaletine ve bilgisizliğine dayanarak Kur’ân tefsirine kalkışıyor ve Melikuddeyyan olan yüce Allah’ın âyetlerini inkar ile yorumluyor ve diyor ki, Hz. Yunus (a.s.)’un kavmi, azabı gördüklerinde iman ettiler, yüce Allah da onların imanlarını kabul etti ve onlardan ahiret azabını kaldırdı. Ayrıca dünyadaki azaplarını kaldırmayı da sadece bunlara tahsis etti, bunlardan başkasından dünya azabını kaldırmadı. Nitekim Firavun’un iman etmesi de azabı gördüğü sırada yani boğulurken olmuştur. Bu iman makbul ve faydalıdır. Firavun’dan ahiret azabını kaldırmıştır. Yoksa dünyadaki azap olan boğulma azabını kaldırmamıştır. Çünkü dünyadaki azabın kaldırılması sadece Hz. Yunus’un kavmine aittir, diyor.

Muhiddîn Arabî aşağıda manasını sunacağımız âyeti de yine kendi yanlış düşüncesine göre yorumluyor. Yüce Allah şöyle buyuruyor: “Fakat bizim azabımızı gördükleri vakit, iman etmeleri kendilerine fayda vermedi.” (Mü’min-Ğafir: 40/85)

Bu âyeti Muhiddîn Arabî’nin yorumu şöyledir. “Buradaki iman etmelerinin kendilerine fayda vermemesi, sadece dünyada fayda vermemesi anlamındadır. Yoksa hem dünyada ve hem ahirette fayda vermedi manasına değildir.” Oysa tüm kesin nasslar bunun hem dünya ve hem ahirette yarar sağlamayacağı manasındadır. Ayrıca ümmetin icmaı da böyledir. Yani ehl-i sünnet mezhebinin görüşü budur. Kaldiki âyetin siyakı yani devamı da mananın böyle olduğunu göstermektedir. Âyet şöyle devam ediyor: “Allah’ın kulları hakkında eskiden beri yürürlükte olan yasası budur. İşte kafirler burada hüsrana uğramışlardır.” (Mü’min: 40/85)

Keşşaf adlı tefsirin sahibi Zemahşerî de diyor ki âyette yer alan “Hünalike” mekan yane yer anlamındadır, yer bildirir. Burada ise “Zaman” manasında kullanılmıştır. Yani mana şöyle olmaktadır: “İşte onlar umutsuzluk zamanında hüsrana, ziyana uğradılar. Yüce bu âyette onları kafirler diye adlandırdığına göre, nasıl olur da onlar bu halleriyle müminlerdir gibi bir mana çıkabilir?

Ayrıca az ya da çok Kur’ân tefsirine vakıf olanlar, yüce Allah’ın: “Keşke bir kasaba halkı olsaydı da iman etseydi ve bu inanmaları kendilerine fayda verseydi.” (Yunus: 10/98) Daha önce zikrettiğimiz bu âyetin manası, tefsir alimlerinin icmama göre şöyledir:

“Keşke helak etmiş olduğumuz kasaba halklarından bir kasaba halkı olsaydı da, küfürlerinden tevbe etselerdi, henüz azap kendilerine gelmezden önce, yani azabı görmezden önce iman etmede ihlaslı davranıp, teklif zamanını da kaçırmazlardı, iman etmeyi ta o azap anına dek ertelemeselerdi, tıpkı Firavun’un boğulacak ana kadar beklediği anlamda ertelemeseydiler, işte bu durumda imanları kendilerine yarar sağlardı. Çünkü böyle bir durumda kendi arzularıyla iman etmeleri söz konusu olduğundan, imanları kendilerine yarar sağlardı. İşte böyle bir kavim olması gerekmez miydi?”

Hz. Yunus’un kavmine gelince, onlar ihtiyarlarıyla, yani kendi istekleriyle iman etmemişlerdi. Onların imanları, gelecek olan azabın alametlerini ve belirtilerini görmeleri üzerine olmuştu. Yoksa bizzat azabı görerek iman etmeleri söz konusu değildir. Oysa Firavun’un imanı öyle olmamış, o bizzat azabı görmüştür. İşte Hz. Yunus’un kavmi henüz azabın belirtilerini görür görmez iman ettiklerinden, biz onların imanlarını kabul ettik ve onlardan dünyada rezil ve rüsvay olma azabını da kaldırdık. Firavun’a gelince, ondan böyle bir iman kabul edilmedi. Çünkü Firavun tamamen umutsuz kalınca, çare bitince, yeis halinde ve azabı gördüğü bir sırada iman etmiştir. Dolayısıyla ondan ahiret azabı kaldırılmadığı gibi dünyadaki azabı da kaldırılmamıştır. Çünkü ilahî sünnet yani kanun gereği her iki azap da onun için kesinleşmiştir. Dolayısıyla kafirler inadlarını sürdürdükleri sürece durum böyledir. Ancak henüz ihtiyar yani kendi istekleriyle seçim zamanını kaçırmadan tevbe edip, boyun eğdiklerini açıkça söylerlerse durum farklıdır. “İlla kavme Yunus” âyetindeki istisna ise, “lakin” manasında münkati istisnadır.

Rivayete göre, Hz. Yunus (a.s.), Musul bölgesinden Ninova halkına peygamber olarak gönderilmişti. Fakat Ninova halkı kendisini yalanladılar. O da halkına kızarak oradan ayrıldı ve kavmine de “Sizin kırk günlük bir süreniz var, sonunda helak olup gideceksiniz” dedi. Kavmi de kendisine: “Eğer biz helak ve yok oluş sebeplerini görürsek, sana iman ederiz” dediler. Nihayet aradan otuzbeş günlük bir zaman geçince, gökyüzünü simsiyah bir bulut kapladı ki, gözgözü göremez oldu. Şiddetli bir duman ortalığı kapladı. Neredeyse tüm şehirlerini ve alanları kaplamış oldu. Bunun üzerine halk, hepsi de birerirka giyindiler,

böylece kendileri, çocuklarını da yanlarına alarak meydana, ovaya çıkıp yakarmaya başladılar. Yanlarına hayvanlarını da aldılar. Emzikli kadınlarla çocuklarını, yavru hayvanlarla analarını birbirinden ayırdılar. Birbirlerine hep sarılıp ağlaştılar. Feryad ve figanlarıyla ortalığı çınlatıyorlardı. Artık inandıklarını açıkça ilan edip tevbe ettiklerini söylüyorlar ve yüce Allah'a yakarıp duruyorlardı. Yüce Allah da kendilerine rahmetiyle muamelede bulundu, üzerlerinden azabı kaldırdı.

Bu olay Aşûre gününde oluyordu. Günlerden de Cuma günüydü. Yine anlatıldığına göre, kendi zamanlarında henüz hayatta olan yaşlı bir bilginlerine gidip başvurdular ve: “Azap gelip bizi buldu, şimdi sen bize ne yapmamızı önerirsin” diye danıştılar. O bilgin kişi de onlara şu şekilde dua edip yakarmalarını söyledi: “Ey hiç bir diriltinin olmadığı zamanda var olan diriltici, ey ölüleri dirilten, ey diri, ancak sen varsın, senden başka ilah yok “Ya Hayyu Hîne la Hayy ve ya hayyü yühyilmevta ve ya hayyu la ilahe illa ente” diye yakarın dedi. Onlar da buna uyararak istenileni söylediler, Allah da kendilerinden azabı kaldırdı.

Fudayl b. İyad'dan anlatıldığına göre Hz. Yunus'un kavmi şöyle yakarmışlar: “Allah'ım bizim günahlarımız oldukça büyümüş ve artmıştır, hem de ortalığı kaplamıştır. Fakat Senin affın bunlardan daha büyüktür ve yücedir. Sen, sana layık olan şekilde bize gerekeni yap, yoksa bizim hak ettiğimiz gibi bize muamele de bulunma.”

Tefsir alimlerinin hakkında icmada buldukları gerçeğe ortaya çıkan şudur. Firavun'un iman etmesini, Hz. Yunus (a.s.)'un kavminin imanıyla kıyaslamak batıl bir kıyastır. Ayrıca bu âyeti kendisine delil olarak alıp ya da delil göstererek, “yeis (umutsuzluk) halindeki iman ve azabı görme sırasındaki iman makbuldür” diye bir kıyasa gitmek de aynı şekilde batıl, hem de kesinlikle batıl bir kıyastır. Hatta Araplar'ın beliğ ve alimleri dışında kalan sıradan Arap halkı bile yüce Rabbimizin şu âyetinden neyin kasdolunduğunu çok iyi bilirler. Rabbimiz şöyle buyuruyordu: “Nihayet denizde boulma haline gelince, Firavun gerçekten İsrailoğullarının inandığı ilah'dan başka ilah olmadığına ben de iman ettim, dedi.” (Yunus: 10/90)

Evet sıradan Arap halkı bile bu âyetten, Firavun'un imanın makbul bir iman olmadığını, geçersiz bir iman olduğunu anlarlar. Çünkü bu noktaya bir çok yönden delalet vardır. Bütün bu noktaları da içeren yine bu âyet-i kerîmedir.

1- Âyet, Firavun'un durumunu ihbar ediyor, haber veriyor. Böyle bir sözün Firavun'dan çıkmasının, ancak yeis ve umutsuz kaldığı bir sırada meydana geldiğini bildiriyor. Çünkü artık azabı görmüştür. Başkaca umudu kalmamıştır. Artık boğulmaktadır. Böyle bir haldeki iman da makbul değildir. Tüm müslümanlar bu noktada ittifak içindedirler. Şimdi konuya ilişkin âyetleri birbir görelim. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine fayda vermeyecektir.” (Mümin = Ğafir): 40/85)

Bir diğer âyette de Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Size azap gelip çatmadan önce Rabbinize dönün, O'na teslim olun, sonra size yardım edilmez. Siz farkında olmadan, ansızın başınıza azap gelmezden önce, Rabbinizden size indirilenin en güzeline (Kur'ân'a) tabi olun.” (Zümer: 39/54, 55).

Başka bir âyette de Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Yahut azabı gördüğünde: Keşke benim için bir kez dönmeye imkan bulunsa da iyilerden olsam! diyeceği günden sakının. Hayır (Dönmeyeceksin)! Âyetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, büyüklük taslamış ve inkarcılardan (kafirlerden) olmuşsun.” (Zümer: 39/58-59)

2- Yine Rabbim Fir'avun'dan haber veriyor ve şöyle buyurdu: “Firavun: İsrailoğulları'nın inandığı ilah'a inandım” diyordu. Nitekim yüce Allah başka kafirlerin durumlarından da haber vermişti. Çünkü kafirlerin söyledikleri iman ifadeleri, hemen gördükleri azabın ardından olduğundan kendilerine asla bir yarar sağlamıyordu. Onlara hep red ve inkarla karşılık veriliyordu. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

“Artık o çetin azabımızı gördükleri zaman: Allah'a inandık ve ona ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik, derler. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine bir fayda vermeyecektir.” (Mümin (Gafir): 40/84-85)

Yine Rabbimiz Bakara sûresinde de şöyle buyuruyor: (Münafıklar) müminlerle karşılaştıkları vakit, biz de iman ettik, derler. Kendilerini saptıran şeytanları ile başbaşa kaldıklarında ise, biz sizinle beraberiz, biz onlarla (inananlarla) sadece aley ediyoruz, derler. Gerçekte, Allah onlarla istihza (alay) eder de azgınlıklarında onlara fırsat verir, bu yüzden onlar bir müddet başıboş dolaşırlar.” (Bakara: 2/14-15). Dikkat edilirse, bu âyetlerde bunlar iman etti diye hiçbir bilgi yoktur. Oysa Hz. Yunus'un kavmiyle ilgili olarak “Onlar iman ettiklerinde” diye inandıklarına ilişkin haber vardır. İşte bu ifade bile, lanetli Firavun'un “ben de inandım demesi”, hem de umutsuzluğa düştüğü bir sırada böyle söylemesi yalnızca sözden ibaret bir ifadedir, iman etmek değildir. Halbuki Firavun'un sihirbazlarından haber verilirken âyette şöyle açıklanmaktadır. Sihirbazlar: “Âlemlerin Rabbine, Musa ve Harun'un Rabbine iman ettik, dediler.” (Şuarâ: 26/47-48)

Gerçi burada her ne kadar “dediler” diye hikaye yoluyla konu bildiriliyorsa da, hemen ardından bir red ve inkar gelmiyor. Aksine, yüce Allah onları şu âyetiyle övüyor. Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Dediler ki: ‘Seni, bize gelen açık açık mucizelere ve bizi yaratana tercih edemeyiz. Öyle ise yapacağını yap! Sen, ancak bu dünya hayatında hükmünü geçirebilirsin. Bize hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın büyüü bağışlaması için Rabbimize iman ettik. Allah mükafatı en hayırlı ve cezası en sürekli olandır.’” (Taha: 20/72-73)

3- Firavun'la ilgili iman etmediğini gösteren âyetin hemen ardından şu mealdeki âyetin geldiğini, yer aldığını görüyoruz: “Şimdi mi iman ettin! Oysaki daha önce isyan etmiş ve bozgunculardan olmuştun.” (Yunus: 10/91)

Dikkat edilirse bu âyette bir soru edatı vardır. Bu soru edatı da “İstifham ve inkar hemzesidir”. Dolayısıyla âyetin sibak ve siyakından yani bağlantılarından, öncesi ve sonrasında anlaşılan mana inkardır, reddir. Kaldı ki siyak ve sibakın dışında da daha bir çok âyetler de gösteriyor ki, Firavun hem bu dünyada ve hem ahirette kafirlerdendir. Yani sen, zora düştüğün bu anda mı inandın, boğulma gelip sana erişince, yani boğulmayla yüzyüze gelince mi, kendinden umudunu kesince mi inandın? Böyle bir imanın geçerliliği yoktur.

4- Bu inkardan hemen sonra zem ve yerme geliyor. Çünkü daha önceki isyanları ve onun bozgunculardan olduğu anlatılıyor. Eğer Firavun imanlı olarak ölmüş olsaydı, artık imandan sonra yüce Allah onu zemetmeyecekti, yermeyecekti. Çünkü yüce Allah, bir kimse inandıktan sonra, o kimsenin daha önce işlediklerinden, küfründen ve isyanından geçiyor, onu bağışlıyor. Firavun'da böyle bir durum yok.

5- Bu inkar ve yermenin yanında aşırı bir şekilde onun rezil ve rüsvay edildiği görülüyor. Çünkü Firavun'u helak ettikten, yokettikten sonra, daha sonra gelecek nesillere ve ümmetlere bir ibret, bir delil ve mucize kılıyor ki, daha sonra gelecek olan ümmetler, Firavun'un helak sebebini duyunca, onun işlemeye ve kalkışmaya giriştiği kötülöklere kalkışmamalarını istiyor.

Allah'a karşı cüretkar olmasınlar istemiştir. Keşşaf adlı tefsirin sahibi Zemahşerî, bu rezil adamla ilgili olarak mana üç kez, üç ibarede tekrar olunmuştur: Yani: “İnandım”, “İsrailoğulları'nın inandığı ve kendisinden başka ilah olmayan ilaha” ve üçüncü olarak da: “Ben de müslümanlardanım” olmak üzere üç kez tekrarlanmıştır. Bunu tekrarlamasının ve ısrarının nedeni de, kendisinden imanının kabul olunmasını istemesiydi. Fakat bu imanı kabul olunmadı. Çünkü iman etmesi gereken zamanda inanmamıştı. Hiç bir seçeneğinin ve tercihinin olmadığı bir zamanda iman ettiğini söylüyordu. Oysa insan seçenek ve tercih içindeyken, bir defa da olsa, inandım, demesi yeterlidir. Bunun da teklif yani sorumluluk süresince devamı gereklidir.

İmam Fahrüddin Razî “Tefsir-i Kebîr” adlı eserinde, Firavun'un imanın kabul edilmediğine ilişkin olayı bir kaç yönden ele alıp incelemiştir. Fahrüddin Razî farklı bir şekilde olayı değerlendirirken şöyle aktarıyor.

“Firavun, “İnandım” derken, bunu içtenlikle söylememiştir. O, bunu sırf gelen belayı ve tehlikeyi önlemek maksadıyla söylemiştir. Mevcut sıkıntıdan bir kurtuluş ve kaçış içindir. Bu, tıpkı şu ifadeler gibidir:

“Eğer bizden azabı kaldırırsan, mutlaka sana inanacağız ve muhakkak İsrailoğulları'nı seninle göndereceğiz, dediler. Biz, ulaşacakları bir müddete kadar onlardan azabı kaldırıncaya, hemen sözlerinden dönüverdiler.” (A'raf: 7/134-135)

Dolayısıyla onların bu iman kelimesinden maksatları, Allah'ın vahdaniyetini, birtekliğini kabul etmek değildi, aksine Firavun, dehrî idi.

Bir başka yoruma göre de, Firavun'un imanı taklide dayanıyordu, taklitçiydi. Dikkat etsene bak, nasıl konuşuyor, diyor ki: “Kendisinden başka ilah olmayan ve İsrailoğulları'nın inandığı ilah'a inandım.” Adeta şöyle bir itirafta bulunuyor gibidir. Kendisi yüce Allah'ı tanımıyor, bunu itirafta bulunmuyor, ancak İsrailoğulları'ndan duyduğu bir ilaha inandığını belirtiyor. Çünkü duyduğuna göre İsrailoğulları, böyle bir ilahı tanıyorlarmış, o da bu duyduğuna dayanarak inandığını sözde belirtmiş oluyor. Dolayısıyla bu türden salt taklit olan bir inancın ve imanın yararı yoktur.

Yine imanın tamam olabilmesi için, Allah'ın vahdaniyetini, birtekliğini ikrar etmesi, Hz. Musa (a.s.)'nin peygamberliğini ikrar etmesi ile mümkündür. Oysa Firavun, yüce Allah'ın vahdaniyetini ikrar etmiş olduğu kabul edilse bile, Hz. Musa'nın peygamberliğini ikrar etmiyor ve tanımıyordu. İşte bu yüzden imanı makbul bir iman değildir.

Bir başka yorum da şöyledir. Yahudilerin çoğunluğu gönül yönünden teşbih ve tescime oldukça yöneliktirler, meyyaldirler. Onlar bu yüzden buzağıya tapmakla uğraştılar. Çünkü onlar, Allah'ın o buzağının içinde olduğunu sanıyorlardı. Dolayısıyla, Firavun iman ettiğini söylerken, İsrailoğulları'nın kendisine inandığı ve kendisinden başka ilah olmayan ilaha iman ettim, derken, İsrailoğulları'nın inancına yöneliyordu. Çünkü Firavun, ancak Musa ve Harun'un inandığı ilaha inandım, dememekteydi. Oysa, sihirbazlar: “Alemlerin Rabbine, Musa'nın ve Harun'un Rabbi'ne inandık” demişlerdi.

Firavun sanki şöyle der gibi olmuştur: “Ben, cisimle mevsuf, hulûl ve nüzûl ile nitelenen ilaha inanıyorum”. İşte bu yüzden de imanı kabul edilmemiştir. Sonuç olarak, hiçbir müslüman, Firavun'un imanın kabul edildiğini söylememiş, bunda hiçbirisi bir ihtilafa kalkışmamıştır. Hepsisi de onun kafir olarak öldüğünü belirtmişlerdir. Ancak burada ihtilaf noktası, imanının neden kabul edilmediği hususudur. Cumhurun görüşüne göre, Firavun'un iman nedeni,

boğulmak halindeyken olmuştur, sebep budur. Bu da umutsuzluk yani yeis halidir. Bu da dünya azabının en şiddetlisidir. Dolayısıyla yeis halindeki iman da makbul değildir.

Bazıları da şöyle bir görüş ileri sürdüler. Yeis halindeki iman, ahirette göreceği azapla karşı karşıya gelmesi, onun görmesidir. Böyle bir durumda iman makbul değildir. Bu, ölüm meleğinin yani Azrail'in görüldüğü andır. Yoksa boğulmak türünden olan dünya azabının şiddeti değildir. Dolayısıyla bu görüşe göre, Firavun'un boğulma sırasındaki imanı, yeis halindeki iman olamaz. Ancak imanın kabul edilmemesi bir başka açıdandır." Fahreddin Razî bu hususu da Tefsir'i Kebir'inde açıklamıştır. Daha fazla bilgi edinmek isteyenler, adı geçen tefsire bakabilirler. Nitekim baktıklarında da, onun imanın kabul edilmeme nedenini öğrenirler. Çünkü Firavun kafir olarak ölmüştür.

Ayrıca işin şu noktasına da dikkat etmek gerekir. Bir kimse din kurallarına bağlanır, yüce Allah'ın fazlıyla, kendisine hazırlanan dinin gereklerini kabul eder, Allah, ömrünü küfürde geçiren bir kimseye fazlıyla muamele eder, isyan ve küfür içinde olan bu kimseye iman etme imkanını sağlar ve ondan imanını kabul ederse, artık böyle bir kulundan, imanı kabul ettikten sonra azabederek intikam almaz. Çünkü yüce Allah böylelerini affetmekle, mağfiretle müjdeler. Nitekim Rabbimiz şöyle buyuruyor:

"İnkâr edenlere şöyle: 'Eğer vazgeçenlerse, geçmişteki (günahları) kendilerine bağışlanır.'" (Enfal: 8/38)

Yine Rabbimiz şöyle buyuruyor: "Allah, geçmişi affetmiştir." (Maide: 5/95)

Hz. Peygamber (s.a.v.) de şöyle buyuruyorlar: "İslâm, daha önce (müslüman olmazdan ve iman etmezden önce) işlenen küfür ve günahı keser, siler atar." (1)

İslâm, daha önceden yapılanları silip attığından ötürü, kişiyi önceki yaptıklarından dolayı kötülemez, yermez, hesaba çekmez. Yani kişinin ölümünden sonra, daha önce yaptıkları yüzünden kişi hesaba çekilmez. Ancak küfür üzere ölenlere daha önce işledikleri de dahil olmak üzere tüm yaptıklarından hesaba çekilirler. Nitekim yüce Allah bunların çirkin hallerini şöyle bildiriyor:

"Çünkü onlara: Allah'dan başka ilah yoktur, dediği zaman, büyüklük taslandılar." (Saffât: 37/35)

Yüce Allah yine şöyle buyuruyor: "Hayır, artık dönüş yok, çünkü sana âyetlerim geldi de sen onları yalanladın, büyüklük tasladın ve kafirlerden (nankörlerden) oldun." (Zümer: 39/59)

Bir başka âyette de Rabbim bunlar hakkında şöyle buyuruyor: "...ve helaki hakettiğiniz bir topluluk oldunuz." (Fetih: 48/12)

İşte bu ve benzeri daha bir çok âyetler, kafirler için herhangi bir bağışlanmanın söz konusu olmadığını göstermektedir. Yüce Allah öteki lanetli kafirlere yaptığı gibi lanetli Firavun için de gerekeni yapmıştır. Nitekim yüce Allah, Firavun'un kafir olan kavminden intikam aldığı gibi, Firavun'un kendisinden de aynı şekilde intikam aldığı haber vermektedir. Kavmini denizde boğduğu gibi onu da aynı şekilde boğmuştur. Yine yüce Allah, Firavun'un azabı ve cezalandırmayı da hakettiğini bildirmiştir. Onu da aynı şekilde yalanlayanlar, lanetleneneler arasında zikretmiştir. Ki zaten bütün bunlar kıyamet gününde kötülenenlerdendir ve şiddetli azap içinde ebedî olarak kalacak olanlardır. Günahları yüzünden yakalanıp en ağır cezalandırmaya tabi tutulacaklardır.

Kaldı ki yüce Allah, Kelîmi olan Hz. Musa'ya vadettiği gibi, Firavun'un da kavmi gibi azabı görmedikçe iman etmeyeceğini vadetmiş, bildirmiştir. Yine Kur'ân-ı Kerîm'de yaklaşık 22 sûrede onun helakinden sonra cezalandırılacağını ve bu açıdan örnek ve ibret kılacağını haber vermiştir. Sûrelerdeki âyetlerde Firavun'un "bozgunculardan olduğu", zalimlerden olduğu", "Hata işleyenlerden olduğu", "Yeryüzünde haksız yere kibirlenip büyülenenlerden olduğu", "Yalanlayanlardan olduğu", "İftira edenlerden olduğu" ve daha buna benzer nice durumlarını sergilemektedir. Bütün bunlar Firavun'un ahirette kafirlerden olduğunu açıklamaktadır. Ebedi olarak cehennemde kalacağını haber vermektedir. Eğer Firavun son anında imanlı gitmiş olsaydı, dinin kurallarından da öğrenildiği gibi, hakkında bu manada hiçbir hüküm gelmezdi.

Yüce Allah şöyle buyuruyor: "Firavun ailesinin ve onlardan öncekilerin durumu gibi. Onlar da âyetlerimizi yalanladılar. Allah da onları günahlarıyla yakaladı. Allah cezası çetindir." (Al-i İmran: 3/11)

Âyette yer alan: "Allah da onları günahlarıyla yakaladı" ifadesi, Firavun ve ailesiyle toplumunun dünyada denizde boğulmaları ve ahirette de cehennem azabında yakılmalarıdır. Kuşkusuz Firavun da boğulanlar arasındaydı. Ayrıca "Firavun ve Ali" diye geçen ifadeden "Al" sözcüğü, kendisi, ailesi ve kavmi demektir. Çünkü âyette bu gerçek şöyle açıklanıyor:

"Firavun ailesini boğmuştuk, siz de bunu görüyordunuz." (Bakara: 2/50)

Eğer Firavun son anında imanla ölmüş olsaydı, yüce Allah onu günahıyla yakalamazdı. Çünkü iman üzere ölen bir kimse daha önceki küfrü yüzünden hesaba çekilmez. Nitekim yüce Allah şöyle buyuruyor:

"Mûsa dedi ki: Ey Firavun, ben alemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir elçiyim." (A'raf: 7/104) yüce Allah bu âyetten itibaren konuyu açıklıyor ve devamındaki (136) âyete kadar sürdürüyor. Bu âyette Rabbimiz şöyle buyuruyor: "Biz de onlardan öc aldık, onları yem (su) da boğduk! Çünkü onlar, âyetlerimizi yalanlamışlardı ve onları umursamaz olmuşlardı." (A'raf: 7/136)

Eğer Firavun'un ölümü imanla sonuçlansaydı, o da kafir olan kavmiyle birlikte helak olanlar arasında yer almazdı. Daha sonra da Firavun, yalancılardan olarak belirtilmezdi. Çünkü Araf (104 ile 136) arasında yer alan âyetlerden bu gerçekleri öğrenmekteyiz. Ayrıca bir başka sûrede de Rabbimiz şöyle buyuruyor:

"Bunlardan tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibi davrandılar. Onlar da: Allah'ın âyetlerini inkar etmişlerdi; Allah da onları günahlarıyla yakalamıştı. Şüphesiz Allah güçlüdür, O'nun cezası çetindir. Bu böyledir, çünkü bir millet kendilerinde bulunan (güzel maiyeti) değiştirmedikçe Allah onlara verdiği nimeti değiştirmez. Allah iştir, bilendir. (Evet) Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin gidişi gibi; Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı; biz de onları günahlarıyla mahvetmiştik. Ve Firavun ailesini boğmuştuk. Hepsi de zulmedicilerdi." (Enfal: 8/52-54)

Eğer Firavun imanlı olarak ölmüş olsaydı, helaktan sonra yüce Allah, onu yalanlayanlar arasında saymazdı ve onu günahlarıyla helak olanlar arasında zikretmezdi, zalimlerden saymazdı. Daha önceki kafirlerin durumu ne idiyse bunları da aynı olmuştur. Eğer iman etmiş olsaydı, yüce Allah, geçmişte işleneni bağışlardı. Çünkü İslâm, kendisinden öncekileri siler götürür. Nitekim yine Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Musa: Rabbimiz, dedi, sen Firavun’a ve adamlarına yakın hayatta süs ve nice mallar verdin. Rabbimiz, senin yolundan saptırırsınlar diye mi? Rabbimiz, onların mallarını yok et, kalblerini sık ki, acı azabı görünceye kadar inanmasınlar! (Allah): İkinizin duası kabul olundu, dedi. Doğru olun, bilmezlerin yoluna uymayın.” (Yunus: 10/88-89)

Kesin nass ile de malum olduğu ve icma ile de teyid edildiği gibi, azabın görüldüğü sıradaki bir iman kabul edilen iman değildir. Nitekim bir başka yerde Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Oysa Firavun’un buyruğu, doğruya iletici değildi. Firavun kıyamet gününde kavminin önünde gidiyor. İşte onları ateşe getirdi. O varılan yer de ne fena bir yerdi.! Bu dünyada da onların ardına lanet takılmıştır, kıyamet gününde de! (Burada da lanetle anılacaklardır, ahirette de). Bu vergi ne kötü bir vergidir.” (Hûd: 11/97-99)

Eğer Firavun iman üzere ölmüş olsaydı, kıyamet gününde kavminin önünde gitmeyecek ve onlarla birlikte cehennem ateşine varmayacaktı. Kıyamet gününde de lanetlenmiş olanlardan olmayacaktı. Oysa kendisi hem bu dünyada ve hem ahirette lanetlilerdendir. Yine Rabbimiz bir başka sûrede şöyle buyuruyor:

“Andolsun ki biz Musa’ya açık açık dokuz mucize vermiştik. İşte İsrailoğulları’na sor: Musa onlara gelmiş, Firavun ona: Ey Musa, ben seni büyülenmiş sanıyorum, demişti. Musa dedi ki: Bunları ancak göklerin ve yerin Rabbinin (benim doğruluğumu belgeleyen) kanıtlar olarak indirdiğini pek ala bildin. Ey Firavun, ben seni mahvulmuş görüyorum. Firavun onları o ülkeden sürüp çıkarmak istedi, biz de onu, yanındakilerle birlikte toptan boğduk.” (İsra: 17/101-103)

Eğer Firavun inanmış olarak ölmüş olsaydı, o sonradan gelenler için bir ibret örneği olarak sergilenmezdi, kendisiyle birlikte bir çoklarının boğularak helak olup gittikleri gibi helak olmazdı. Çünkü İslâm kendisinden önceki hataları, yanlışları siler süpürür yok eder. Oysa Firavun yalancılarla, iftiracılarla birlikte zikredilmekte, anılmaktadır. Nitekim Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Ey Muhammed! Eğer bunlar seni yalanlıyorsa, bil ki bunlardan önce Nuh, Ad ve Semûd kavmi de yalanlamıştı. İbrahim kavmi ve Lût kavmi de yalanlamıştı. Medyen halkı da yalanlamıştı. Musa da yalanlanmıştı. Ben de kafirlere bir süre verdim. Sonra da onları yakalamıştım. Bak, benim onları inkarım (görülmemiş biçimde cezalandırmam) nasıl oldu!” (Hac: 22/42-43-44)

Kuşkusuz Firavun da suçu ve küfrü yüzünden yakalananlardan ve doğruyu yalanlayanlardandır. Yüce Allah bütün bunları kafirler olarak adlandırmıştır. Dolayısıyla kim Firavun iman etti, o da mümindir, derse, bunu söyleyen kimse de alemlerin Rabbini yalanlayan kafirlerdendir. Nitekim Rabbimiz bir başka surede şöyle buyuruyor:

“Sonra Musa’yı ve kardeşi Harun’u âyetlerimizle apaçık bir delille gönderdik. Firavun’a ve ileri gelen adamlarına. Onlar büyüklük tasladılar ve böbürlenen bir topluluk oldular. Şu iki adamın kavmi bize kölelik ederken, şimdi biz kalkıp bizim gibi iki insana mı inanacağız? dediler. Onları yalanladılar ve helak edilenlerden oldular.” (Müminûn: 23/45-48)

Eğer Firavun iman üzere ölmüş olsaydı, daha önceki yaptıkları yüzünden helak edilmez ve ibret olarak sunulmazdı. Geçmişte Hz. Musa’yı yalanladı diye, kafir olan kavminin helak olması gibi o da helak olmazdı. Bu da yine Firavun iman etmediğini göstermektedir. Kaldı ki Şuara sûresinde Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Haydi Firavun’a gidin de, deyin ki: Biz

alemlerin Rabbinin elçisiyiz.” (Şura: 26/16) Olay bu âyetten itibaren ele alınıyor, bu âyet ve devamındaki âyetlerle birlikte şu âyete dek sürüyor: “Musa’yı ve beraberindekilerin hepsini kurtardık. Sonra ötekilerini boğduk.” (Şuarâ: 26/65-66) Dileyenler bu âyetlere baksınlar.

Dikkat edilirse onlardan sudur eden şeylerin yani yalanlamaları, büyüklük taslamaları, boğulmaları, tıpkı öteki kavimlerde olduğu gibi, hep küfrü sebebiyledir, kavmi de aynen kafir oldukları için cezalandırılmışlardır. Bütün bu gerçekler gösteriyor ki, Firavun da kafir kavmi gibi kafirdi. Çünkü yüce Allah bütün bunları bildirirken, küfürlerinin bir cezası olarak dünyada azap görenlerin durumunu, yani tevbesi kabul edilmeyip de dünyada azap gördükleri gibi ahirette de azap göreceklerin durumu için bildirmiş olmaktadır. Çünkü Allah, bir toplumun durumunu affetmiş, bağışlamışsa, onların günahlarını ve hatalarını saydıktan sonra, hemen ardından bağışlandıklarını müjdelemektedir. Nitekim buzağıya tapan İsrailoğulları’ndan durumu böyle olanları, tevbesi kabul edilenleri Rabbimiz açıklamıştır. Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Bir zamanlar Musa ile kırk gece (Tûr’da vahiy için) sözleşmiştik. Sonra onun arkasından siz buzağıyı ilah edindiniz ve bu halinizle zalimlerden oldunuz. Bundan sonra belki şükredersiniz diye sizi affettik.” (Bakara: 2/51-52)

Rabbimiz Neml sûresinde de şöyle buyuruyor: “Bir de elini koynuna sok. Firavun’a ve kavmine gönderilen dokuz mucize içinde (onlardan biri olmak üzere) bembeyaz, hiçbir kusursuz çıksın. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir kavimdirler. Böylece mucizelerimiz açık ve parlak olarak onlara geldi.” Bu, apaçık bir sihirdir, dediler. Vicdanları da bunlara tam bir kanaat getirdiği halde, sırf zulüm ve kibirden onları inkar ettiler. Ama bak, fesadçıların sonu nice oldu!..” (Neml: 27/12-14)

Bütün bu âyetler Firavun’un iman etmediğinin delilidirler. Ayrıca başka âyetlerde de Rabbimiz yine bu gerçeği şöyle açıklamaktadır:

“Çünkü Firavun, O yerde (Mısır’da) baş kaldırmış ve halkını fırka fırka edip kendi hizmetine almıştı. Onlardan bir taifeyi ezmek istiyor, oğullarını boğazlıyor, sadece kızlarını sağ bırakıyordu. Şüphesiz o bozgunculardandı.” (Kasas: 28/4) Bir başka âyette de şöyle buyuruyor:

“Nihayet onu Firavun ailesi aldı ki, kendilerine bir düşman ve başlarına dert olsun. Gerçekten Firavun, Haman ve askerleri yanıyordu (suçluydular).” (Kasas: 28/8). Yine Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Biz onu ve askerlerini tuttuk, suya attık; bak o zalimlerin sonu nasıl oldu. Biz onları ateşe çağırın önderler yaptık. Kıyamet günü asla yardım olunmazlar. Bu dünya hayatında biz onların ardına bir lanet taktık (sürekli olarak lanetle anılacaklardır). Kıyamet günü ise onlar çirkinleştirilenlerdendir.” (Kasas: 28/40-42)

Şayet Firavun iman üzere ölmüş olsaydı, daha önceki suçu ve günahı öne sürülerek yerilmezdi. Helak olduktan sonra yüce Allah onu zemmetmezdi. Haman ve askerlerinin durumunu bildirirken, onu da onlarla birlikte bozgunculardan olarak nitelemezdi. Kafirlerdendir diye bildirmezdi. Helakinden sonra da Firavun’u zemmetmezdi. O da ötekiler gibi hata edenlerdendir, denmezdi. O da ötekilerle birlikte yakalanıp denize atılarak suda boğdurulmazdı. Tıpkı lanetli kavminin durumuna düşürülmezdi. Mademki Firavun’un da durumu tıpkı öteki zalimlerin akibeti gibi olmuş, mademki o da öteki küfür önderleri ve liderleri gibi cehennem ateşine çağırılardan olmuştur, bunun imanından sözedilemez. Dolayısıyla bu gibi melunlar, çirkinleştirilmiş, kovulmuş olanlar, yardımsız bırakılmış olanlar iman etmiştir denemez. Bu, küfürdür. Nitekim yüce Mevla şöyle buyurur:

“Âd ve Semûd’u da helak ettik. Bu, oturdukları yerlerden size belli olmaktadır. Şeytan onlara yaptıkları işleri süsleyip onları yoldan çıkardı. Oysa bakıp ibret alabilirlerdi (ama almadılar). Karun’u, Firavun’u, Haman’ı da helak ettik. Andolsun, Musa onlara açık kanıtlar getirdi, fakat onlar o yerde büyüklük taslayıp âyetlerimizi kabule tenezzül etmediler. Ama geçip gidecek, (elimizden kurtulacak) değillerdi. Nitekim hepsini günahıyla yakaladık. Onlardan kiminin üstüne taş yağdıran bir fırtına gönderdik, kimini korkunç ses yakaladı, kimini yere batırdık, kimini de boğduk. Allah onlara zulmedecek değildi; fakat onlar, kendi kendilerine zulmediyorlardı.” (Ankebût: 29/38-40)

Eğer Firavun imanlı olarak ölmüş olsaydı, onun helakinden sonra, kendisi büyüklük taslayanlar, zalimler ve kafirlerle birlikte anılmazdı. Yani Ad, Semûd, Karûn, Haman gibilerle birlikte zikredilmezdi. Onu da suçu ve günahıyla yakalamazdı. Firavun’u da kavmi gibi boğulanlar arasında kılmazdı. Mademki bir günahı yok, o zaman zulümde söz konusu değildir. Çünkü İslâm, kendisinden öncekileri siler götürür. Sad sûresinde yüce Allah şöyle buyuruyor: “Onlardan önce de Nûh kavmi, Âd kavmi ve kazıklar sahibi (temelleri kazık gibi yere çakılmış, yüksek piramitler yaptıran) Firavun da yalanlamıştı. Semûd kavmi, Lût kavmi ve Eyke halkı da böyle yapmıştı. İşte onlar da (peygamberlere karşı bileşik) kabilelerdi. Hepsi de peygamberleri yalanlayıp, benim cezamı hakettiler.” (Sâd: 38/12-14)

Eğer Firavun iman etmiş olsaydı, yüce Allah onu, eski yalanıyla zemmetmez ve onu yalanlayan kafirlerle birlikte zikretmezdi. Kendisine de azap hak olmazdı. Yani şu diğerlerine hak olan azap onun için sözkonusu olmazdı. Şimdi de bir başka surede Rabbim ne buyuruyor onu bir görelim:

“İşte böylece Firavun’a kötü ameli süslü gösterildi de, yoldan saptırıldı. Firavun’un hilesi ancak helake mahkumdur.” (Mümin: 40/37)

Eğer o iman üzere ölmüş olsaydı, helakinden sonra yüce Allah onu zemmetmezdi. Çünkü, âyette, Firavun’a yaptıkları süslü gösterildi, deniliyor. O bu haliyle doğru yoldan ayrılmış ve doru yola gidenleri de engellemiştir. Dolayısıyla hilesinin, tuzağının da bir anlamı olmamış, kazdığı çukura kendisi düşmüştür. Yine bu sûrede şu âyeti de görmekteyiz. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Yemin olsun! Biz Musa’yı mucizelerimizle ve açık bir delil ile, Firavun’a, Haman’a ve Karun’a gönderdik. Onlar (Musa için) bu bir sihirbazdır, bir yalancıdır, dediler.” (Mümin: 40/23-24)

Eğer Firavun mümin olarak ölseydi, yüce Allah, Haman ve Karun’u, Hz. Musa için yalancı, sihirbaz dedikleri için yererken, Firavun’u da birlikte yermezdi. Yine yüce Allah şöyle buyuruyor: “Firavun’un kavmini ise o kötü azap kuşatıverdi (denizde boğuldular, sonra da azaba tutuldular.) Ateş sabah akşam ona arz olunur dururlar. Hele kıyamet koptuğu gün. “Firavun hanedanını azabın en şiddetlisine atın!” denilecektir.” (Mümin: 40/45-46)

Eğer Firavun iman etmiş olsaydı, kafir kavmiyle birlikte kıyaemet gününde cehennem azabının en şiddetlisine atılmayacaktı.

Özellikle mülhid dinsizlerin söylemekte oldukları şeyleri söylemekten seni uyarır ve menederim. Çünkü onlar, Firavun’un cehennemlik olmadığını söylemektedirler. Oysa en şiddetli azaba atılanlar bizzat Firavun’un kendisi ve ailesiyle kavmidir. Halbuki mülhidlere göre, cehennemlik olanlar Firavun’un kavmidir, kendisi değildir.

Âyetlerde sık sık geçen “Alu Firavun”dan amaç, Kur’an’da da anlatıldığı üzere hem Firavun’un kendisi, hem tümüyle kavmi ve ailesi, yani onunla birlikte hareket edenlerdir. Nitekim şöyle buyurulmuştur:

“Sizin için denizi yarmıştık, sizi kurtarmış ve Firavun ailesini boğmuştuk siz de bakıp bunu görüyordunuz.” (Bakara: 2/50)

Burada delil ve anlatılmak istenen gerçek, yüce Allah’ın bildirmiş olduğu şu gerçektir. Firavun azabı hak etmiştir, o cezalandırmayı da aynı şekilde hak etmiştir. Çünkü o peygamberleri yalanlamış olanlardandır. Kuşkusuz o da kesinlikle ebedî olarak cehennem ateşinde kalacak ve en şiddetli azaba çarptırılacak olanlardan olacaktır. Nitekim Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Böylece Firavun kavmini küçümsedi, onlar da ona itaat ettiler. Çünkü onlar dinden çıkmış, fasık bir kavim idiler. Vaktaki bizi gazablandırdılar, biz de kendilerinden intikam aldık ve hepsini birden suda boğduk. Bu suretle onları, sonrakilere ibret veren bir geçmiş ve örnek yaptık.” (Zuhruf: 43/54-56)

Eğer Firavun mümin olarak ölseydi, kavmi boğdurularak intikam alındığı gibi kendisinden de intikam alınmazdı. Oysa aynı intikam ondan da alınmıştır. O da kavmi gibi, sonradan gelen geçmiş ataları ve örneği yapılmazlardı. Başka bir sûrede ise Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Andolsun biz, İsrailoğulları’nı o küçültücü azaptan kurtardık; Firavun’dan. Çünkü o, insanları ezip ululanan, sınırı aşanlardan biri idi.” (Duhan: 44/30-31)

Böylece kendileri ateş yaranı olmuşlardır. Yine Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Onlardan önce Nuh’un kavmi Resliler ve Semûd hep yalanlamışlardı. Âd, Firavun kavmi ve Lût’un yakınları da... Eyke’liler, Tubba’ kavmi de!.. Bunların hepsi peygamberleri yalanladılar da benim azabım hak oldu.” (Kaf: 50/12-14)

Şayet Firavun mümin olarak ölmüş olsaydı, helaktan sonra yüce Allah onu bu yalanlayan kafirlerle birlikte anmazdı. O kafirlere ceza ve azap hak olduğu gibi ona hak olmazdı. Yine Rabbim şöyle buyuruyor:

“Musa’da da ibret alınacak şeyler vardır. Onu açık bir delil ile Firavun’a göndermiştik. Firavun ona yanını çevirdi ve: “Bu, ya büyücü veya cinlidir” dedi. Biz de onu ve askerlerini yakaladık, onları denize attık. O kendi kendini kınıyordu.” (Zariyat: 51/38-40)

Eğer mümin olarak ölseydi, yüce Allah onu helak ettikten sonra, eskiden işledikleri yüzünden kınamazdı. Çünkü Allah’dan yüz çeviriyor, Hz. Musa’ya da sihirbaz ve cinli diye iftiraya kalkışıyor. Eğer iman etseydi, imandan sonra yüce Allah onu halen bu nitelikleriyle yermezdi. Yüce Allah onu yakalamaz ve denize atıp boğdurmazdı. Kavmi nasıl yakalanıp denize atılarak boğdurulduysa, aynısı ona da yapılmıştır. Rabbimiz yine şöyle buyuruyor: “Firavun’un kavmine de uyarılar gelmişti. Bütün âyetlerimizi yalanladılar. Biz de onları galip ve güçlünün yakalaması gibi yakaladık.” (Kamer: 54/41-42)

Boğdurularak yakalananlar Firavun ve kavmidir. Şayet mümin olarak ölseydi, helaktan sonra yüce Allah onu, yalanlayan kafirlerle birlikte zikretmezdi. Yüce Allah onu, geçmişteki bir yalanlaması yüzünden yermez ve yakalamazdı. Oysa aynı şeyle kavmini, lanetli kavmini yakaladığı gibi onu da aynen yakalamıştır.

Rabbimiz şöyle buyuruyor: “Firavun ve ondan öncekiler ve altüst olmuş kentlerin halkı olan Lût kavmi de hatalı iş yaptılar. Rablerinin elçisine karşı geldiler. O da onları şiddeti gittikçe artan bir yakalayışla yakaladı.” (Hakka: 69/9-10)

Kentleri altüst olan ülke, Hz. Lut’un kavminin kentleridir. Âyette yer alan “Rabiye” sözcüğü de şiddeti giderek artan bir yakalama anlamındadır. Bu adamların iğrençlik ve çirkeflikleri giderek arttığı gibi, buna orantılı olarak cezaları da o oranda artmıştır.

Şayet Firavun mümin olarak ölseydi, yüce Allah helaktan sonra onu, yer ve yurtları, isyanları yüzünden altüst olanlarla birlikte zikretmezdi. Küfür ve masiyetten sonra onları yakaladığı gibi, Firavun’u yakalamazdı. Oysa o da aynen yakalanmıştır. Nitekim Naziat sûresinde de şöyle buyuruluyor:

“Ona büyük mucizeyi gösterdi. Fakat o yalanladı, karşı geldi. Sonra sırtını döndü. (Musa’nın getirdiklerini iptal etmek için) çalışmaya koyuldu. Adamlarını topladı, onlara bağırdı: Ben sizin en yüce Rabbinizim, dedi. Allah da onu, sonun ve ilkin (ahiretin ve dünyanın) azabıyla cezalandırdı.” (Naziat: 79/20-25)

Yani dünyadaki azap, onların suda boğdurulmalarıdır. ahirette de cehennem ateşinde yakılmalarıdır.

Abdullah b. Abbas’tan rivayete göre, ahiret cezasıyla ilgili cezalandırmaya sebep olan ifade: “Ben sizin en yüce Rabbinizim” sözüdür. Dünyadaki cezalandırmaya sebep olan kelime de: “Ben, sizin için, kendimden başka bir ilah olduğunu bilmiyorum” (Kasas: 28/38) ifadesidir. Dolayısıyla bu iki kelime arasında geçen zaman süresi de kırk yıllık bir zaman dilimi olmuştur. Her iki tefsire ve yoruma göre âyet şu gerçeği gösteriyor. Firavun mümin olarak ölmüştür. Birinci tefsir ya da yorum ele alındığında durum gayet açıktır, o imansız olarak ölmüştür. İkinci yoruma gelince, eğer Firavun iman etmiş olarak ölmüş olsaydı, yüce Allah burada yani Naziat (25). âyetinde iki defa (nekal yani cezalandırma) ifadesiyle kendisinden söz etmezdi. Çünkü yüce Allah, eğer iman etmişse, geçmişi affeder ve zaten İslâm’da kendisinden önceki şeyleri tamamen siler, yok eder. Şimdi de bir başka sûreden yine bir hüküm daha görelim. Rabbimiz şöyle buyuruyor:

“Vadil Kura’da kayaları oyup evler yapan Semûd kavmine? Ve kazıklar sahibi (kazıklar çakıp ordusuna çadırlar kuran veya piramitler yaptıran) Firavun’a? Bunlar ülkelerde azmışlardı. Oralarda çok kötülük etmişlerdi. Bu yüzden Rabb’in onların üzerine azab kırbacını çarptı.” (Fecr: 89/9-13)

Şayet Firavun mümin olarak ölmüş olsaydı, yüce Allah, helaktan sonra onu da Âd, Semûd kavimleriyle bir arada zikretmezdi. Çünkü yüce Allah geçmişte olanları affeder ve İslâm’da geçmişte olanı siler götürür. Bütün bu âyetler, çokluklarına rağmen hepsine kesin nasslardır ve hepsi de, Firavun’un hem bu dünyada ve hem ahirette lanetli kafirlerden bir lanetli kafir olduğunu haykırıyor. Yine o da ahirette çirkinleştirilenlerdendir, azaba giren ve çarptırılanlardan en şiddetlisiyle çarptırılacak olanlardandır. Ancak zındık olanlar onun mümin olduğunu söylerler. Zındıklardan başka hiçbir mümin böyle bir söz söyleyemez. Bunu söyleyenler cahil mülhid yani dinsizlerdir. Dinin kurallarını, maani ve akaid ilminin kaidelerini bilmeyenlerdir. Lanetli Firavun, azabı gördüğü sırada, kendisinden inandığına ilişkin sudur eden bir söz, tüm red ve inkar delillerine rağmen onun mümin olduğunu kabul etmek ve onun bu dünyadan tertemiz olarak çıktığını söylemek, o da Allah’ın ikram gören kullarındandır demek, tüm din kurallarına terstir ve buraya kadar gösterdiğimiz bütün âyetlerle de çelişmektedir.

Bu cahil mülhid yani dinsizler şu gerçeği bilmemektedirler. Şayet bu âyet, Firavun öldüğü sırada mümin olarak öldüğüne delalet etmiş olsaydı, o zaman, bizim daha önce ortaya koyduğumuz muhkem nasslarla çelişirdi. Konuyu açıkça belirten ve haykıran âyetler ile çatıştı. Çünkü gördüğümüz âyetlerde belirtildiği gibi Firavun kıyamet gününde hem lanetlilerden ve hem de çirkinleştirilmiş, kötülenmiş olanlardan olduğu ifade edilmiştir. Aynı zamanda ebedî olarak cehennemlik olanlardandır. Kuşkusuz İslâm âlimleri, müctehid imamlar ve şeriatta imam durumunda olanlara göre, kim Firavun mümin olarak öldü diye iddia ederse, o kimse Kur'an'ı yalanlamış olur. Bir de tenakuzu, çelişkiyi de var saymaktır. Deyyan ve Melik olan yüce Allah'ın kelamiyla çatışır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tebliğ ettiği şeriata bilinen kurallarını iptal etmiş olur. O da tıpkı Firavun gibi, kavmi gibi kafirlerden, yalanlayanlardan ve sapıtanlardan olmuş olur. Dolayısıyla böyle inananların üzerine, Firavun'un üzerine Allah'ın, meleklerinin, tüm insanların laneti olsun.

Çünkü bu anlatılanlar, Füsûs sahibi İbn Arabî'nin, bu sayede yıkmak istediği İslâm'ın sağlam temelleridir. Akıl tarafından açık bir şekilde sabit olduğu bir gerçeği inkardır. Kesinlikle nasslarla ortaya konan iptal etmek, geçersiz kılmaktır.

Bu adamın iddiasına göre, bu lanetli zındıklıklar, bu akıl gerçeğiyle çelişen batıllar, şeriati geçersiz kılan sözler güya gerçeği tanımaya bir vasıtaymış. Allah şerhlerinden korusun. Bu bakımdan şeytan kandillerini aldatarak, bunların fikirlerini bulandırarak, bu batıllara tasavvuf ilmi adını verdirmiştir. Bu batılları, adı geçen zındık, cahil mülhidlere tasdik ettirerek doğrulamıştır. Dolayısıyla inkarcı zındıklar da onu taklit etmişlerdir. Pek yakında bu zalimler, yani zulmedenler, nasıl bir devrime uğrayıp devrileceklerini bileceklerdir.

İman nuruyla müminlerin gönüllerini açan Rabbimi takdis ve tenzih ederim. Mülhidlerin, dinsizlerin kalblerini gazabıyla ve öfkesiyle rezil ederek mühürleyen Rabbimi takdis ve tenzih ederim.

Bunun içindir ki Allah'ın âyetlerini kabul ediyor, onları doğruluyorlar ama, ancak üzerinde durarak anlamaya çalışmıyorlar, bu âyetlere adeta şaşkınlık gibi bakıyorlar. Oysa size Rabbinizden basiretler, gönül gözleri, hakikati idrak etme kabiliyetleri geldi. Artık kim gerçeği görürse yararı kendisinedir. Kim de gerçeğe karşı kör olursa zararı kendisinedir. Yüce Allah doğruyu gösterenlerin yardımcısıdır ve doğru yol da ancak onda son bulur. Allah kimi de saptırırsa, artık onun için bir hidayetçi yoktur.

Her şeyi bağışlayan yüce Allah'ın izniyle ve yardımıyla kitabımız burada sona ermiştir.